

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY SWARZĘDZ**

- CZĘŚĆ OPISOWA -

(PROJEKT)

Zespół autorski:

mgr inż. arch. Piotr Kozłowski – główny projektant
upr. urb. Nr 1485/96
mgr inż. Daria Ziemkowska – upr. urb. 926/89
dr Beata Raszka
mgr Michał Dudziński
inż. Janina Bellmann
inż. Stefan Dutkowiak
mgr inż. arch. Judyta Hess
inż. arch. Beata Bączyk
mgr Alicja Czaban
mgr Agnieszka Jakubowska
mgr Janina Łyszczak
mgr Lutomiła Niełacna

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ I – WPROWADZENIE

CZEŚĆ II – UWARUNKOWANIA ROZWOJU

1. POŁOŻENIE I OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

2. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

A. Charakterystyka środowiska przyrodniczego

1. Rzeźba terenu.
2. Litologia utworów przypowierzchniowych i ich właściwości infiltracyjne
3. Wody powierzchniowe
 - 3.1. Rzeki
 - 3.2. Jeziora
4. Wody podziemne
5. Gleby
6. Lasy
7. Surowce mineralne
8. Warunki klimatyczne

B. Obszary i obiekty o szczególnych walorach i zasobach przyrodniczo-krajobrazowych.

1. Pomniki przyrody
2. Parki wiejskie zabytkowe.
3. Wielkopolska Dolina Kopalna

C. Zagrożenia i degradacje środowiska przyrodniczego

1. Zagrożenie stanu czystości powietrza atmosferycznego

2. Zagrożenia stanu czystości wód powierzchniowych i wglębnych

3. GOSPODARKA ROLNA

1. Stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej
 - 1.1. Uwarunkowania glebowe
 - 1.2. Użytkowanie gruntów
 - 1.3. Własność gruntów.
2. Charakterystyka gospodarki rolnej
 - 2.1. Gospodarstwa rolne sektora publicznego
 - 2.2. Gospodarstwa rolne sektora prywatnego

4. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

1. Demografia
 - 1.1. Rozwój ludności
 - 1.2. Aktywność zawodowa ludności
2. Jakość życia mieszkańców
 - 2.1. Poziom warunków życia mieszkańców gminy na tle byłego woj. poznańskiego i obecnego powiatu poznańskiego w 1997 r.
 - 2.2. Sytuacja mieszkaniowa
 - 2.3. Lokalny rynek pracy
 - 2.4. Stopień wyposażenia wsi w usługi i charakterystyka wybranych dziedzin
3. Turystyka i wypoczynek
 - 3.1. Walory naturalne
 - 3.2. Walory kulturowe
 - 3.3. Infrastruktura i obiekty turystyczne

4. PRZESTRZEŃ ZURBANIZOWANA

1. Zarys historii miasta i informacja o ważniejszych obiektach zabytkowych
2. Ważniejsze obiekty zabytkowe na terenach wiejskich jednostek osadniczych
3. Spis nieruchomości zabytkowych gminy wpisanych do rejestru zabytków
4. Ochrona zabytków archeologicznych
5. Przemiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy
6. Sieć osadnicza

5. SYSTEMY TECHNICZNE

1. Układ komunikacyjny
 - 1.1. System zewnętrznych połączeń drogowych
 - 1.2. Powiązania wewnętrzne.
 - 1.3. Komunikacja kolejowa
 - 1.4. Uwarunkowania motoryzacyjne
2. Gospodarka wodno-ściekowa
 1. Zaopatrzenie w wodę
 2. Odprowadzanie ścieków
3. Sieć elektroenergetyczna
4. Gazownictwo
5. Usuwanie odpadów

6. OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA GMINY

1. Wnioski wynikające ze stanu środowiska przyrodniczego
2. Wnioski wynikające ze sfery społeczno-gospodarczej
 - 2.1. Demografia
 - 2.2. Warunki życia
 - 2.3. Mieszkalnictwo
 - 2.4. Sieć osadnicza
 - 2.5. Pozarolnicza działalność gospodarcza
 - 2.6. Gospodarka rolna

3. Wnioski wynikające z funkcjonowania systemów technicznych
 - 3.1. Komunikacja
 - 3.2. Gospodarka wodno-ściekowa
 - 3.3. Elektroenergetyka

III - KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

1. Generalna koncepcja rozwoju gminy
 - 1.1. Główne funkcje gminy
 - 1.2. Struktura funkcjonalno przestrzenna gminy
 - 1.3. Strategiczne cele i kierunki rozwoju
2. Kierunki ochrony wartości i zasobów środowiska przyrodniczego
 - 2.1. Tereny i obiekty chronione na podstawie przepisów szczególnych
 - 2.2. Kształtowanie systemu ekologicznego gminy
3. Kierunki ochrony wartości i zasobów środowiska kulturowego
 - 3.1. Miasto Swarzędz
 - 3.2. Wsie gminy Swarzędz
4. Rozwój demograficzny gminy
5. Kierunki rozwoju mieszkalnictwa i usług
 - 5.1. Mieszkalnictwo
 - 5.2. Usługi
6. Kierunki rozwoju działalności gospodarczej
 - 6.1. Pożądane kierunki rozwoju rolnictwa
 - 6.2. Kierunki i zasady rozwoju działalności produkcyjnej
7. Kształtowanie rozwoju turystyki, wypoczynku i rekreacji
8. Kierunki rozwoju komunikacji
 - 8.1. Kierunki i zasady funkcjonowania układu drogowego
 - 8.2. Kształtowanie systemu transportu publicznego

- 8.3. Kształtowanie polityki parkingowej
- 8.4. Kształtowanie systemu ścieżek rowerowych
- 9. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej
 - 9.1. Zasady rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę
 - 9.2. Zasady rozwoju systemów odprowadzania ścieków
 - 9.3. Zasady zagospodarowania odpadów
 - 9.4. Kierunki rozwoju systemów zaopatrzenia w energię elektryczną
 - 9.5. Kierunki rozwoju systemu zaopatrzenia w gaz ziemny
 - 9.6. Kierunki rozwoju telekomunikacji
- 10. Kształtowanie przestrzeni jednostek osadniczych
 - 10.1. Przestrzeń wiejska
 - 10.2. Przestrzeń miasta Swarzędz
- 11. Programy działań związanych z realizacją polityki przestrzennej
 - 11.1. Monitorowanie polityki przestrzennej
 - 11.2. Zadania własne gminy wynikające ze studium
 - 11.3. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych
- 12. Tereny rozwojowe i obszary strategiczne
- 13. Standardy wykorzystania przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego

CZĘŚĆ I - WPROWADZENIE

Wprowadzenie.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. O zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jako dokument określający politykę przestrzenną gminy. Dokument ten miał być sporządzony do końca 1999 r. i miał obejmować całą gminę. Równocześnie z końcem roku 1999 miały przestać obowiązywać plany zagospodarowania przestrzennego sporządzone przed 1995 rokiem. W związku z niewielkim zaawansowaniem w zakresie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i sporządzania studiów uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gmin w skali całego kraju, Sejm RP z końcem 1999 r. znowelizował ustawę o zagospodarowaniu przestrzennym, przedłużając o dwa lata obowiązywanie wspomnianych wyżej planów a więc także czas na sporządzanie studiów uwarunkowań. Jednocześnie przygotowany jest nowy projekt ustawy o zagospodarowaniu i planowaniu przestrzennym, który wprowadza zasadnicze zmiany w systemie planowania przestrzennego w Polsce, zbliżając go do standardów Unii Europejskiej.

A/ Cel, zadania i istota studium

Studium jest opracowaniem o charakterze strategicznym (generalnym) jest „osią” systemu planowania przestrzennego na poziomie gminy. Studium powinno być ściśle związane z opracowaniem typu strategia rozwoju społeczno gospodarczego dla gminy.

W studium oprócz innych określona jest także polityka informacyjna gminy przynajmniej w zakresie gospodarki przestrzennej, która może być częścią strategii informacyjnej gminy zorientowanej na promocję gminy i tworzenie informacyjnych podstaw dla bieżących decyzji administracyjnych i działań organizatorskich.

Podstawowymi zadaniami opracowywanego studium są:

- Rozpoznanie aktualnej sytuacji gminy, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem;
- Sformułowanie kierunków rozwoju i zagospodarowania przestrzennego gminy, a także podstawowych zasad polityki przestrzennej i zasad ochrony interesu publicznego;

- Stworzenie podstaw do koordynacji sporządzania planów miejscowych i wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych bez planów miejscowych;
- Promocja miasta i gminy.

Na proces sporządzanie studium składają się następujące prace (etapy):

- rozpoznanie uwarunkowań rozwoju gminy;
- określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- sformułowanie polityki przestrzennej.

Na etapie rozpoznania uwarunkowań rozwoju gminy, na podstawie istniejących opracowań oraz przeprowadzonych dodatkowo badań i analiz określa się potrzeby i aspiracje społeczeństwa, władz i grup interesu, główne problemy funkcjonowania gminy, jego zasoby oraz procesy i zjawiska mające wpływ na stan przestrzeni. Rozpoznanie zasobów gminy obejmuje rozpoznanie stanu środowiska przyrodniczego, stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, wyposażenia w infrastrukturę techniczną i transportową, wyposażenia w infrastrukturę społeczną, rozpoznanie aktualnej struktury własnościowej gruntów, rozpoznanie potencjału demograficznego i intelektualnego gminy, rozpoznanie potencjału ekonomicznego i gospodarczego, rozpoznanie sytuacji na rynku pracy i rozpoznanie problemów bezrobocia.

Część prac analitycznych nad studium tworzy rzetelną bazę informacyjną nt. stanu zagospodarowania i funkcjonowania gminy, co pozwoli władzom gminy przygotować i opracować koncepcje rozwoju gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, podejmować decyzje administracyjne w przypadkach terenów, dla których nie opracowano planu.

B/ Korzyści wynikające z opracowania studium

- określenie polityki przestrzennej gminy i stworzenie podstaw dobrego gospodarowania jej przestrzenią (polityka prowadzona przez władze gminy)
- usprawnienie funkcjonowania gminy w zakresie gospodarki przestrzennej (wydawanie decyzji, sporządzanie dalszych opracowań planistycznych i programów branżowych)

łatwość dostępu do informacji poprzez zbudowanie systemu informacyjnego o zagospodarowaniu przestrzennym i funkcjonowaniu gminy

1. POŁOŻENIE I OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

Miejsko-wiejska gmina Swarzędz położona jest na północny-wschód od miasta Poznania. Od północy graniczy z gminą Czerwonak, a od wschodu z gminą Pobiedziska i gminą Kostrzyn oraz od południa z gminą Kleszczewo.

Przez obszar gminy przebiega linia kolejowa Poznań-Warszawa, oraz droga krajowa nr 2, "wschód-zachód", o znaczeniu międzynarodowym.

Powierzchnia gminy wynosi 10.199 ha w tym miasta Swarzędza 816 ha. Gminę zamieszkuje 35,5 tys. osób co stanowi 1,1% ogólnej liczby ludności województwa wielkopolskiego.

Gmina Swarzędz jest w nowym układzie administracyjnym:

- jedną z 226 gmin woj.wielkopolskiego
- jednocześnie jedną z 89 miejsko-wiejskich gmin
- oraz jedną z 17 gmin stanowiących powiat poznański

W powiecie poznańskim na 17 gmin, gmina Swarzędz pod względem liczby ludności zajmuje pierwsze miejsce, a pod względem powierzchni dziewiąte.

Obecnie wiodącymi funkcjami gminy są usługi i działalność produkcyjna, szczególnie meblarstwo oraz mieszkalnictwo.

Funkcja rolnicza dotychczas dominująca na terenach wiejskich, nadal ma znaczenie w przestrzeni gminy. Jednak ulega ona przekształceniom w kierunku funkcji uzupełniającej.

Użytki rolne w gminie Swarzędz zajmują powierzchnię ok. 6.840 ha i stanowią 67% powierzchni gminy.

Lasy zajmują 1.322 ha (w tym 22 ha w mieście) co stanowi 13% obszaru gminy.

Miasto Swarzędz, podobnie jak prawie cała gmina, leży na terenie Równiny Wrzesińskiej. Jest to na ogół płaski obszar, rozcięty dwoma prawie równoległymi dolinami rzek Cybiny i Głównej. Północny kraniec gminy, o urozmaiconej rzeźbie terenu, znajduje się już na Pojezierzu Gnieźnieńskim.

2. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO.

A. Charakterystyka środowiska przyrodniczego

1. Rzeźba terenu

Przeważająca część gminy Swarzędz charakteryzuje się niewielkim wyniesieniem nad poziom morza. Są to tereny raczej płaskie 90-95 m n.p.m. w północnej i wschodniej części nieco sfalowane, wyniesione ponad otaczające obszary, 103 m n.p.m.

W sąsiedztwie omawianej gminy z gminą Czerwonak występuje fragment pagórków morenowych (okolice wsi Janikowa i Wierzenicy) wyniesionych do około 115 m n.p.m.

Największe spadki terenu wykazują zbocza dolin Cybiny i Głównej oraz stoki pagórków morenowych. Doliny rzek tych ukierunkowane są z północnego wschodu na południowy zachód.

Wzdłuż dolin występują obszary piaszczystych sandrów, które były w wielu miejscach przedmiotem eksploatacji kruszywa naturalnego (Swarzędz, Janikowo, Mechowo).

Tereny te są dziś częściowo zrekultywowane, obszary sadrów są w dużej mierze zalesione.

Od rynny Cybiny na południe rozciąga się duża powierzchnia wysoczyznowa porożcinana dolinkami dopływów.

Dolinki te są raczej połogie nie wyróżniające się w terenie. Bardziej wykształcone w formie wąwozów i jarów są dolinki dopływów rzeki Głównej i tylko niektóre dolinki rzeki Cybiny jak np. w okolicy wsi: Uzarzewo, Katarzynki.

Załączona mapka nr 1, w skali 1:100.000 ukazuje przestrzenne rozmieszczenie form w obrębie gminy oraz najbliższych okolic.

2. Litologia utworów przypowierzchniowych i ich właściwości infiltracyjne

Doliny Cybiny i Głównej wypełnione są głównie torfami niskimi a więc glebami wytworzonymi w warunkach nadmiernego uwilgotnienia. Powstały one przez narastanie starorzeczy, jezior w warunkach słabego przepływu wód bieżących.

Obszary te należą do niekorzystnego typu infiltracyjnego podłoża. Możliwości infiltracji występują tu tylko okresowo w czasie długotrwałych susz, gdy stropowe partie torfu mogą

być pozbawione wody na skutek wyparowania. Do momentu nasycenia wodą całej masy torfowej istnieje możliwość pochłaniania wód opadowych. W dolinie Cybiny spotyka się także utwory mułowo-torfowe, które powstały w wyniku działania dwóch procesów: torfotwórczego oraz procesu namulania osadami mineralnymi. Ich właściwości infiltracyjne są podobne jak torfów.

Wysoczyznę morenową budują różnorodne utwory. Od powierzchni terenu zalega przeważnie piasek gliniasty. Na głębokości 50-100 cm występuje glina lekka.

Powierzchnie te charakteryzują się też niekorzystnym typem infiltracji wskutek nieprzepuszczalnego względnie słaboprzepuszczalnego podłoża gliniastego.

Na równinie sandrowej występują piaski i żwiry wodnolodowcowe określane w gleboznawstwie jako piaski luźne, które to stanowią pod względem infiltracji powierzchnię bardzo chłonną. Obszary sandrowe ze względu na korzystne infiltracyjne warunki litologiczne są narażone na niebezpieczeństwo doprowadzenia szkodliwych zanieczyszczeń na stosunkowo znaczne głębokości.

Utwory, z których zbudowane są pagórki morenowe charakteryzują się bardzo dużą zmiennością litologiczną. Często występują obok siebie przemiennie piaski i żwiry oraz gliny zwałowe. Z uwagi na duże zróżnicowanie wysokościowe, wody opadowe w znacznym stopniu są odprowadzane z tych terenów poprzez spływy powierzchniowe. Do gruntu dostają się w związku z tym niewielkie ilości wód opadowych. (załączona mapka nr 2 w skali 1:100.000 przedstawia przestrzenne rozmieszczenie utworów litologicznych podłoża).

3. Wody powierzchniowe

3.1. Rzeki

Obszar gminy Swarzędz położony jest w obrębie zlewni rzek: Głównej, Cybiny i Kopli oraz na północy fragmentarycznie należy do zlewni Potoku Kicińskiego.

Dwie główne rzeki to Cybina i Główna, mające swoje źródła poza granicami gminy Swarzędz.

Rzeka Cybina wpływa na teren gminy w okolicy Uzarzewa, przepływa przez Jezioro Uzarzewskie i Jezioro Swarzędzkie. Długość jej na terenie gminy Swarzędz wynosi ok. 34 km. Ujście znajduje się już na terenie miasta Poznania.

Szerokość rzeki przy wpływie na teren gminy wynosi 4,0 m, a głębokość cieków 0,6 m. Wysokość brzegu w tym miejscu około 1,0 m. Rzeka Cybina ma dolinę szeroką, brzegi strome, dolina porożcinana jest siecią rowów melioracyjnych.

Rzeka Główna wpływa na teren gminy na zachód od wsi Kowalskie od granicy kompleksu leśnego. Od tego momentu płynie w oparciu o las aż do wsi Mechowo. Las ten rozciąga się na południe od rzeki. Długość rzeki na terenie gminy wynosi ok. 45 km. Pomiar rzeki we wsi Wierzenica stwierdza szerokość rzeki 4,8 m, a głębokość cieków 0,4 m. Wysokość brzegu w tym miejscu ok. 0,6 m. Rzeka Główna posiada kilkanaście dopływów na tym odcinku, dolina jej jest wąska, dopływy płyną często jarami.

Z większych dopływów wysoczyznowych należy wymienić strumień w okolicy Uzarzewa-Katarzynek płynący w wykształconym jarze oraz mniejsze od strony południowej z okolic Święcinka i Gortatowa.

Rzeki zasilane są głównie przez wody pochodzące z opadów atmosferycznych. Do koryta rzecznoego dopływają również wody z odpływu wód podziemnych oraz boczne cieków powierzchniowe. Rzeki te charakteryzują się wezbraniem roztopowymi wiosennymi o dużym natężeniu, niekiedy zwiększone przez wiosenne deszcze nawalne. Wezbrania te mogą stanowić zagrożenie powodziowe. Mniejsze i nieregularnie występujące wezbrania są letnie lub wiosenne. Deszcze jesienne, choć mniej wydajne od letnich, w okresie zmniejszonego parowania dają dość duże wezbrania.

Reasumując można stwierdzić, że stany wód tych głównych rzek, w przebiegu rocznym posiadają dwa maksima, czyli dwa okresy większego zasilania tj. zasilania deszczowego i zasilania śnieżnego. Zaliczyć więc je można do rzek o reżimie umiarkowanym z wezbraniem wiosennym oraz deszczowo-śnieżnym zasilaniem.

Cała gmina leży w dwóch głównych zlewniach rzek: rzeki Cybiny i rzeki Głównej. Niewielki fragment gminy na północy wzdłuż granicy należy do zlewni Potoku Kicińskiego a na południu do zlewni rzeki Kopli (załączona mapka nr 3 ukazuje położenie

gminy na tle całych zlewni podstawowych rzek; ponadto znajduje się mapka nr 4 przedstawiająca rozmieszczenie dawnych młynów wodnych od 1790 do 1960 roku, na terenie omawianej gminy).

Na rzece Głównej znajdowały się cztery młyny wodne:

- 1 w Wierzonce,
- 1 w Wierzenicy,
- 1 w Nowym Dworze,
- 1 w Bogucinie.

Na rzece Cybinie był tylko młyn wodny w Uzarzewie. Ilość młynów świadczyła o zasobności rzeki w wodę, która z biegiem lat zmniejszała się na skutek różnorodnych prac melioracyjnych.

3.2. Jeziora

Drugim ważnym elementem środowiska wodnego omawianego terenu są zbiorniki jeziorne. Jeziora spełniają w bilansie wodnym rolę zbiorników retencyjnych, niwelujących wpływ szybkich wezbrań opadowych.

Jeziora o powierzchni powyżej 10 ha to:

- Jezioro Swarzędzkie- 93,7 ha powierzchni,
- Jezioro Uzarzewskie - 11,0 ha powierzchni.

Drobniejsze zbiorniki wodne występują w dolinie Cybiny na południe od Gruszczyzna i w dolinie głównej koło Bogucina oraz liczne oczka wodne znajduje się w lasach. Większe z nich wykorzystane są do hodowli ryb (w lesie w okolicy Wierzonki).

4. Wody podziemne

Wody podziemne występują w kilku piętrach formacji geologicznych.

T r z e c i o r z ę d o w e piętro stanowią utwory oligocenu i miocenu, które zawierają wody o brunatnym zabarwieniu spowodowane kontaktowaniem się ich z formacją węgla brunatnego. Na podstawie opracowania UAM "Zaplecze wodne Poznania" na terenie gminy Swarzędz występuje jednostka hydrogeologiczna określona jako wyniesienie

południowo-wschodnie z obszarem alimentacyjnym tych wód. Wody podziemne trzeciorzędowe mają charakter wód naporowych.

Poziom ten cechuje słaba odnawialność, stąd może jedynie stanowić podstawę zaopatrzenia w wodę dla indywidualnych ujęć przemysłowych i awaryjnych.

Wody czwartorzędowe występują w piaskach i żwirach serii międzymorenowej oraz w warstwie wodonośnej ma glinie morenowej.

Wody przypowierzchniowe a więc .. poziomu wykazują ścisły kontakt z litologią, siecią wód powierzchniowych oraz opadami atmosferycznymi.

Na obszarze rozpatrywanym występują duże podstawowe strefy zalegania I poziomu wód.

Są to strefy: wysoczyznowa i dolinna. W obrębie strefy wysoczyznowej można wyróżnić podstrefę sandrową, glin zwałowych, w których stosunki wodne kształtują się odmiennie.

Obszary sandrów nie posiadają od powierzchni żadnej warstwy izolacyjnej, stąd wody gruntowe zasilane są bezpośrednio wodami opadowymi. Wody I poziomu zalegające z reguły na głębokości 1-3 m są narażone na szybkie zanieczyszczenie warstwy wodonośnej.

Odnawialność zasobów wodnych w sandrach może odbywać się w okresie 4-24 lat, co jest dodatkowym elementem w problematyce ochrony wód sandrowych przed zanieczyszczeniem.

Najwyższe stany tych wód związane są głównie z roztopami w miesiącach II-IV lub z opadami lecz bardzo wysokimi. Natomiast w miesiącach letnich tylko w nieznacznym stopniu reagują sandry na opady typu normalnego. Kulminacje stanów występują w miesiącach V-VI, następnie do października stale woda opada. Wezbrania są w styczniu i charakteryzują się powolnym podnoszeniem zwierciadła wody.

Strefa glin zwałowych obejmuje znaczną część gminy a więc wysoczyznę zbudowaną z glin o zróżnicowanej miąższości. Stosunki wodne dotyczące I poziomu wód są tu bardzo skomplikowane, stąd ustalenie przeciętnej głębokości zlegania zwierciadła wody jest trudne. Zależy to bowiem od ciągłości poziomu wodonośnego oraz form przemieszczania wody, od stopnia spiaszczenia stropowej partii gliny itd.

Powszechnym jednak zjawiskiem jest okresowy zanik wód I poziomu. Znaczny wpływ na zasilanie wód gruntowych ma duża sieć drobnych strumieni, rowów melioracyjnych, które

powodują, że powierzchniowe odprowadzanie wód opadowych jest duże, zmniejszając tym samym ilość wody zasilającej pierwszy poziom. Wody podziemne I poziomu na wysoczyźnie morenowej charakteryzują się dużą wrażliwością na opady w miesiącach letnich i jesiennych oraz zasilanie z topniejącego śniegu w miesiącach zimowo-wiosennych. Maksima absolutne związane są głównie z roztopami wiosennymi i występują w miesiącach II-III.

Strefa dolinna występowania I poziomu wody gruntowej charakteryzuje doliny rzeczne i jeziorne. Przebieg stanów wód w tych formach uzależniony jest głównie od stanów wody w rzece od wysokości opadów oraz od zasilania wodami wysoczyznowymi, szczególnie przy zboczach wysoczyzny.

Strefa dolinna należy do form uprzywilejowanych pod względem ilości wody.

Dolina Cybiny wypełniona jest torfami niskimi (Tn) oraz glebami mułowo-torfowymi (Emt). Gleby te charakteryzują się dużą porowatością, z reguły nasączone są wodą, co uniemożliwia infiltrację.

Dolina Głównej zbudowana jest podobnie, są to torfy niskie. Woda I poziomu w tej strefie utrzymuje się płytko 0-1 m poniżej powierzchni terenu.

Przestrzenne rozmieszczenie stref zalegania I poziomu wody obrazuje mapka nr 5 w skali 1 : 100.000.

Jeśli chodzi o wody gruntowe głębsze formacji czwartorzędowej to na terenie gminy można wyróżnić strefę zasobną zwaną zbiornikiem Witkowsko-Poznańskim. Ma ona przebieg równoleżnikowy. Wody podziemne z tego zbiornika odprowadzane są dwoma szlakami do doliny Warty: doliną Cybiny i doliną Kopli. Strefa ta występuje tylko fragmentarycznie na terenie gminy Swarzędz. Podobnie fragmentarycznie występuje strefa zasobna doliny Kopli. Dolina Kopli stanowi główną trasę odprowadzania wód ze zbiornika Witkowsko-Poznańskiego. Warstwę wodonośną w tym zbiorniku stanowią piaski i żwiry o przeciętnej miąższości 15-20 m zalegające z reguły na łań Pliocen na głębokości 50-80 m p.p.t. przykryte są one kompleksem glin zwałowych o miąższości 50-70 m. Wydajność jednostkowa studni z tej warstwy wodonośnej waha się od kilku do około 50 m³/h.

Wody podziemne z tej warstwy odpływają na zachód zgodnie z obniżeniem się w tym kierunku stropu warstw podścielających oraz także na południe systemem współczesnych dolin rzecznych.

5. Gleby

Gleby w gminie Swarzędz zostały przeanalizowane w kilku aspektach. Podstawą analizy były mapy kompleksów glebowych oraz mapy klasyfikacyjne gruntów. W obrębie upraw ornych wydzielono:

- a) obszary najwartościowszych gleb 2-4 kompleksu glebowego z podaniem genezy i składu mechanicznego utworów macierzystych,
- b) obszary wskazane do upraw ornych kompleksy - 5,8 lecz z uwarunkowaniami ze względu na okresowo niekorzystne warunki wodno-powietrzne,
- c) obszary mniej przydatne dla upraw ornych kompleksy - 6,7,9 ze względu na wadliwe stosunki wodno-powietrzne (okresowo zbyt suche, okresowo zbyt wilgotne).

Charakteryzując krótko przestrzenne rozmieszczenie omawianych gleb, należy powiedzieć, iż układają się one zgodnie z formami terenu oraz ich genezą.

Tereny dolin wypełniają trwałe użytki zielone występujące na torfach i murszach. Na sandrze na północ od Cybiny występują grunty słabsze 6, 7 kompleks podobnie na sandrze Michałówki na południowym zachodzie. Wysoczyznę natomiast zajmują gleby wartościowe, w przeważającej większości kompleks 4 i 5. Gleb kompleksu 2-go jest mało, występują tylko w rejonie Sarbinowa, Paczkowa, Sokolnik Gwiazdowych, Puszczykowa-Zaborza oraz w kilku niewielkich enklawach na terenie gminy.

Jeśli chodzi o klasyfikację gruntów, to najlepsze gleby IIIa i IIIb występują w południowej części gminy od Łowęcina do wschodnich granic gminy oraz mniejsze tereny na południe w okolicy Kruszewni. Gleby pozostałe z wyjątkiem 7, 9 kompleksu a także częściowo 6-go sklasyfikowane są jako IVa i IVb.

Generalnie więc, przeważająca część gminy Swarzędz ma korzystne gleby do utrzymywania upraw polowych i rozwoju rolnictwa.

6. Lasy

W gminie Swarzędz znajduje się około 1400 ha lasów. Zajmują one w przeważającej większości sandr Główniej.

Generalnie należy stwierdzić, że lasy przedstawiają siedliska żyzne, borowe świeże o przewadze drzewostanów wyrosniętych z dużym udziałem starodrzewia. W drzewostanach przeważa sosna i dąb. Lasy są nasłonecznione, widne, o bogatej roślinności dna lasu. Siedlisk wigotnych jest mało, grupują się one wzdłuż cieków, dopływów Główniej. Cała wysoczyzna na południe od Cybiny jest praktycznie bezleśna. Cennym uzupełnieniem tego elementu są zadrzewienia przydrożne przywodne oraz fragmenty parków podworskich w dawnych majątkach wiejskich.

7. Surowce mineralne

Na podstawie inwentaryzacji surowców mineralnych opracowanej dla miasta i gminy Swarzędz przez KRUSZGEO zlokalizowano 7 odkrywek kopalni, w tym 3 odkrywki nieczynne.

Wyrobiska czynne:

- a) Karłowice - użytkownik – Kombinat Ogrodniczy Owińska - czynne okresowo,
- b) Kobylnica - prywatne, czynne okresowo,
- c) Swarzędz - PPRD Swarzędz, większa część wyeksploatowana,
- d) Zalasewo - prywatne, eksploatacja sporadyczna, większa część wyrobiska wyeksploatowana.

Wyrobiska nieczynne:

- a) Kobylnica - prywatne,
- b) Bogucin - RSP Janikowo,
- c) Swarzędz - Spółdzielnia Lokatorsko-Mieszkaniowa.

Gmina Swarzędz jest słabo rozpoznana pod względem występowania i jakości kopalni. Dominującą kopalnią są piaski, a pospółkę należy uważać za kopalinę współtowarzyszącą. W niewielkich ilościach występują surowce ilaste.

Kombinat Geologiczny "Zachód" prowadził na terenie gminy prace geologiczno-inżynierskie. W wyniku wierceń określono rodzaj kopalni oraz oszacowano ich zasoby:

- Mechowo - piasek ze żwirem,
- Janikowo - piaski,
- Kobylnica I - piaski,
- Swarzędz - piaski,
- Gruszczyn I - piaski,
- Kobylnica II - piaski,
- Gruszczyn II - piaski,
- rejon Swarzędz - torf,
- rejon Garb - torf.

Złoża te wymagają udokumentowania i trudno dziś mówić o dużych perspektywach występowania pospolitych surowców mineralnych.

8. Warunki klimatyczne

Od ogólnych cech klimatu naszego regionu omawiane obszary będą różniły się niewielkimi odrębnymi właściwościami spowodowanymi warunkami topograficznymi.

Położenie w obszarze przejściowym ścierania się wpływów klimatu morskiego i kontynentalnego powoduje wielką zmienność i krótkotrwałość jednego typu pogody, silniej odczuwany wpływ oceanu uwidacznia się w dużej "kapryśności" pogody, lżejszych zimach z częstymi odwilżami, silniejszymi wiatrami itp.

1 Wiatry

Największe ilości wiatrów przypadają na wiatry wiejące z kierunków zachodnich, są to jednocześnie wiatry o największej prędkości. Duży udział także wiatrów wschodnich i

południowo-wschodnich. Najslabiej reprezentowanymi kierunkami są północny i północno-wschodni.

W ciągu roku występowanie wiatrów o maksymalnych prędkościach zaznacza się głównie zimą a także dość często wiosną i jesienią.

1 Temperatura

Charakterystyczną cechą przebiegu temperatury w ciągu roku jest jedno maksimum temperatury w lipcu i minimum w styczniu. Największe różnice w średnich temperaturach miesięcznych zaznaczają się w okresie wiosny i jesieni, kiedy między marcem a kwietniem oraz kwietniem a majem następuje największy wzrost temperatury a między wrześniem a październikiem oraz październikiem i listopadem następuje największy spadek temperatury z miesiąca na miesiąc. Dni przymrozkowe notuje się już we wrześniu przy stopniowym powolnym wzroście ich liczby do grudnia.

1 Opady

Największy wpływ na stosunki wodne w dorzeczu wywierają opady. Średni roczny opad dla omawianego terenu wynosi 500 mm. Maksymalne opady występują w okresie letnim głównie w lipcu, minimalne przypadają na miesiące wrzesień oraz kwiecień. Ilość opadów półrocza letniego jest większa od półrocza zimowego.

Okresy posuszne oraz nadmiernie wilgotne uwarunkowane są panującymi nad danym terytorium układami atmosferycznymi. Długotrwałe susze panują w czasie zalegania układów wyżowych, najczęściej i najdłużej utrzymujących się w okresie jesieni.

Okresy suszy mogą mieć niekiedy nawet znaczne sumy opadów co wydaje się paradoksalne, ale zdarza się, że suma opadów wynika z pojedynczych opadów o dużym natężeniu, spływających po wysuszonej glebie. Opady śnieżne występują w dużej zmienności. Pierwszy opad śniegu występuje zazwyczaj między 25.X.–25.XI., a ostatnie opady śniegu wiosną występują od 11.III.-21.IV. Pokrywa śnieżna w poszczególnych latach i miesiącach jest bardzo zmienna. Tylko styczeń i luty mają zazwyczaj pokrywę śnieżną przez wszystkie dni.

Z analizy mapy rzeźby omawianej gminy wynikają różnicowania warunków topoklimatycznych. Wyniesione obszary wysoczyznowe - równinne, łagodnie nachylone południowe zbocza doliny charakteryzują się dobrym nasłonecznieniem, dobrym przewietrzeniem terenu. Najzdrowsze są tereny sandrowe o suchym, przepuszczalnym podłożu z otaczającymi lasami. Mniej korzystne klimatycznie są zbocza dolin obniżenia na wysoczyźnie. Mogą tu wystąpić zwiększone ekstrema temperatury. Wyniesione średnio kilkanaście metrów ponad dno doliny tereny wystawione są na silne wiatry, również tu notowane będą niższe opady właściwe dolinom. W miejscach tych obserwuje się zmniejszone nasłonecznienia, przesłonięcie horyzontu oraz obniżenie temperatury powietrza. Najmniej korzystne warunki klimatyczne posiadają: dno doliny, północne zbocza o dużych spadkach. Na obszarach tych występują inwersje temperatury, duża częstotliwość mgieł i zamglań oraz brak prądów ustępujących.

B. Obszary i obiekty o szczególnych walorach i zasobach przyrodniczo-krajobrazowych

1. Pomniki przyrody

Na terenie gminy występuje 15 drzew o charakterze pomnikowym ujętych w spisie Wielkopolskiego Konserwatora Przyrody (zał. tabelka).

Gmina Swarzędz - pomniki przyrody

Numer w gminie	Numer pomnika	Przedmiot ochrony	Gatunek	Obwód pierścienia	Miejscowość
1.	621	drzewo	Buk zwyczajny (czerw.)	277	Uzorzewo
2.	622	drzewo	Lipa drobnolistna	346	Uzorzewo
3.	623	drzewo	Modrzew europejski	240	Uzorzewo
4.	624	drzewo	Dąb szypułkowy	282	Uzorzewo
5.	625	drzewo	Platan klonolistny	358	Uzorzewo
6.	626	drzewo	Platan klonolistny	467	Uzorzewo
7.	627	drzewo	Jesion wyniosły	380	Uzorzewo
8.	350	drzewa	Buk zwyczajny (czerw.) Buk zwyczajny (czerw.)	165 240	Wierzonka
9.	916/295	drzewo	Dąb szypułkowy	470	Wierzenica
10.	915/294	drzewo	Dąb szypułkowy	580	Wierzenica
11.	914/293	drzewo	Dąb szypułkowy	450	Wierzenica
12.	912/292	drzewo	Sosna zwyczajna	360	Wierzenica
13.	258/291	drzewo	Sosna zwyczajna		Mechowo

14.	926/94	drzewo	Dąb szypułkowy	370	Swarzędz

Występują w następujących miejscowościach: Uzarzewo (7), Wierzonka (2), Wierzenica (4), Machowo (1), Swarzędz (1). Towarzystwo Miłośników Ziemi Swarzędzkiej wykonało barwny album drzew-pomników przyrody w gminie (zał.).

2. Parki wiejskie zabytkowe

Na terenie gminy występuje 11 obiektów - parków podworskich znajdujących się w rejestrze Konserwatora Zabytków. Stan zachowania jest bardzo różny, przeważają jednak zaniedbania pielęgnacyjne drzewostanów.

Wykaz parków przedstawia załączona tabelka:

3. Wielkopolska Dolina Kopalna

Na terenie gminy (część północno-zachodnia) występuje użytkowy zbiornik wodonosny wód podziemnych. Jest to fragment Wielkopolskiej Doliny Kopalnej (GZWP nr 144). Wody te ujmowane są m. in. w ujęciach Gruszczyń i Swarzędz. Należą one do poznańskiego systemu wodociągowego.

Zbiorniki tych wód podziemnych zostały stosunkowo dobrze rozpoznane (zasoby GZWP nr 144 wynoszą 480 tys. m³/d), brak natomiast pełnego rozeznania w zakresie wprowadzenia racjonalnych zasad ich wykorzystania.

C. Zagrożenia i degradacje środowiska przyrodniczego

1. Zagrożenie stanu czystości powietrza atmosferycznego

Wg pomiarów imisji powietrza przez PIS w ramach sieci podstawowej monitoringu dla podstawowych składników zanieczyszczeń takich jak: pył zawieszony, tlenek siarki, dwutlenek azotu i fluor - nie notuje się przekroczeń ponadnormatywnych, co świadczy o dobrych warunkach higieny atmosfery.

Niemniej analiza danych w sezonach: letnim i grzewczym wykazuje podwyższenie pyłów i SO₂, co świadczy o dużym jeszcze używaniu konwencjonalnych źródeł paliw. Wiąże się to

z typową branżą przemysłu swarzędzkiego, dużą ilością odpadów, które spalane są w kotłach tradycyjnych. Kotłownie te są bardzo uciążliwe w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej. Sytuacja taka występuje na osiedlu wielorodzinnym w rejonie Nowej Wsi, gdzie rozbudowywane osiedla znajdują się pod wpływem permanentnego zadymiania.

2. Zagrożenie stanu czystości wód powierzchniowych i wglębnych

a) rzeki

Od 1995 roku prowadzone są systematyczne badania przyujściowych odcinków dopływów rzeki Warty, jakimi są rzeka Główna i rzeka Cybina.

Wyniki badań przedstawia wyciąg z Raportu WIOŚ z 1997 r.

Zdecydowanie bardziej obciążoną zanieczyszczeniami fizyczno-chemicznymi jest rzeka Główna.

Wypadkowa klasa czystości dla obu rzek wynosi - n.o.n. (nie odpowiada normom).

Dla rzeki Głównej przekroczenia dotyczyły takich wskaźników jak: przewodność elektrolityczna właściwa, BZT5, ChZT-Cr, azot azotynowy, fosforany, fosfor ogólny, miano Coli.

Rzeka Cybina zawiera ponadnormatywne wartości zawiesiny ogólnej, fosforu ogólnego, miana Coli.

O stanie czystości Cybiny decydują zanieczyszczenia punktowe i przestrzenne, docierające do jej wód w górnym i środkowym biegu. Największy ładunek zanieczyszczeń dopływa ze ściekami komunalnymi i przemysłowymi z rejonu miasta Swarzędza. Do r. 1991 uchodziły one bezpośrednio, praktycznie bez oczyszczenia do J. Swarzędzkiego. Po uruchomieniu przepompowni ścieków od XI/99 dopływ ten został odcięty, a ścieki tłoczone są na poznańską oczyszczalnię w Koziegłowach. Niestety, część ścieków ze starszej części miasta nadal dopływa do jeziora z wodami rowu Mielcuch, lewostronnego dopływu rzeki Cybiny.

Rzeka Cybina jest odbiornikiem wód płynących rowami otwartymi, częściowo w kolektorach deszczowych lub ogólnospławnych. Są to rowy takie jak wymieniony

Mielcuch, rów z Zalasewa, rów z Gortatowa, rów z Sarbinowa i kilka innych. Prowadzą one zanieczyszczenia z pól uprawnych, dróg położonych w bezpośrednim sąsiedztwie tych cieków.

Ponadto zlewnia rzeki Cybiny zanieczyszczana jest permanentnie zawartościami szamb, gnojowicą (Gospodarstwo Uzarzewo), ściekami szamb z bloków mieszkaniowych w Uzarzewie oraz z indywidualnych domów mieszkalnych, z których ścieki wywożone są na pola lub nieużytki.

Rzeka Główna przyjmuje znaczne ilości zanieczyszczeń wraz ze ściekami komunalnymi z gm. Pobiedziska a z terenu gminy Swarzędz - z miejscowości Wierzonka.

Stan czystości rzeki tuż przed granicą miasta Poznania odpowiadał dla wielu wskaźników zanieczyszczenia II klasie czystości. Natlenienie i ilości zawiesin odpowiadały nawet normom I klasy. Ale zdecydowanie dyskwalifikują wody tej rzeki stężenia substancji biogennej oraz miano Coli typu fekalnego.

Planowane klasy czystości tych rzek wg obowiązującego Zarządzenia PWRN z 1972 roku wynoszą:

- 1 dla Cybiny - I klasa
- 1 dla Głównej - II klasa

b) jeziora

Stan czystości Jeziora Swarzędzkiego nie ulega znaczącej poprawie od kilkunastu lat, i nadal nie odpowiada normom. W wodzie jeziora zachodzą procesy destrukcyjne, obniża się wraz z głębokością stężenie tlenu a wzrasta stężenie związków biogennej.

Do jeziora uchodzi Cybina i wiele rowów niosących zanieczyszczenia z pól uprawnych, wody deszczowe z myjni samochodowych, stacji paliw itp. przy braku osadników oczyszczających.

W mieście Swarzędzu w części centralnej funkcjonuje kanalizacja deszczowa, która jest praktycznie ogólnospławną, gdyż do niej podłączonych jest wiele posesji "na dziko".

Aktualnie jezioro ma wody nie mieszczące się w żadnej klasie czystości.

Planowana klasa czystości J. Swarzędzkiego - II.

Jeziro Uzarzewskie zanieczyszczane jest wodami Cybiny z wyżej położonych terenów zlewni od wielu lat, co sprawiło, że nagromadzenie substancji biogenych przewyższa możliwości naturalnego oczyszczenia.

Niskie stężenie tlenu na głębokości 2 m i rozwój fitoplanktonu dyskwalifikuje jezioro do celów kąpieliskowych.

c) wody wgłębne

Zasoby wód podziemnych ulegają również stałej degradacji jakościowej w wyniku zanieczyszczeń antropogenicznych. Z powodu gospodarczego znaczenia oraz powszechnego zagrożenia wody te zostały objęte programem monitorowania, którego celem jest wspomaganie działań zmierzających do likwidacji źródeł skażenia.

Wielkopolska Dolina Kopalna badana jest w sieci krajowej i regionalnej określając poziom zanieczyszczenia w trójstopniowej klasyfikacji. Na terenie gminy Swarzędz znajdują się dwa punkty monitoringu w Paczkowie i w Gruszczyńcu. Są to jednak lokalizacje poboru wód płytszych tj. z 2-5 m pod powierzchnią ziemi. Ocena jakości tych wód wypada słabo - III klasa.

d) wysypisko

Nagromadzenie wieloletnie odpadów komunalnych i innych w sąsiedztwie J. Swarzędzkiego - mimo zamknięcia tego wysypiska - stwarza permanentne zagrożenie dla czystości wód powierzchniowych i wgłębnych całej doliny Cybiny. Rekultywacja powinna objąć nie tylko zewnętrzny obraz przekształconych terenów ale przebadanie odcieków dostających się do gruntu i wód ze składowanych odpadków. Ma to szczególne znaczenie ze względu na położenie tego składowiska w granicach chronionej struktury wodonośnej.

3. GOSPODARKA ROLNA

1. Stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej

1.1. Uwarunkowania glebowe

W gminie Swarzędz przeważają gleby klasy IV, które stanowią ponad 55% udziału w strukturze bonitacyjnej gleb. Szczegółowa bonitacja gruntów ornych przedstawia się następująco:

<i>klasy</i>	<i>ha</i>	<i>%</i>
<i>II</i>	8	0,1
<i>III</i>	1311	21,4
<i>IV</i>	3382	55,3
<i>V</i>	1089	17,8
<i>VI</i>	328	5,4
<i>Razem</i>	6118	100,0

Łącznie z glebami klasy III tworzą dużą powierzchnię ok. 4700 ha dobrych gleb, których udział wynosi ok. 77% ogólnej powierzchni gruntów ornych. Gleby o niskiej wydajności rolniczej klas V i VI stanowią ok. 23% powierzchni gruntów ornych. Jakość bonitacyjna użytków zielonych jest zdecydowanie gorsza. Prawie połowę (ok. 45%) ich powierzchni zajmują grunty klasy V.

Rozmieszczenie przestrzenne klas bonitacyjnych użytków rolnych (tzw. klasoużytków) w poszczególnych wsiach przedstawia tabela nr 1.

Najlepsze gleby klas III i IV skupione w dużych arealach występują we wsiach: Łowęcín, Uzarszewo, Wierzenica, Karłowice, Paczkowo, Jasin, Gortatowo, Sarbinowo oraz w mniejszych enklawach w rejonie wsi: Wierzonka, Puszczykowo-Zaborze, Kruszewnia i Zalasewo.

Większe powierzchnie najslabszych klas bonitacyjnych V i VI występują w rejonie wsi: Garby i Gruszczyn.

Pod względem przydatności rolniczej gleb dla prowadzenia określonych upraw polowych na gruntach ornych przeważają kompleksy:

- 1 żytni dobry - 34,6% ogólnej powierzchni gruntów ornych
- 1 żytni bardzo dobry - 25,4% ogólnej powierzchni gruntów ornych.

Szczegółowe zestawienie kompleksów przydatności rolniczej gleb w gminie Swarzędz wg Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach ilustruje tabela nr 2.

Gleby użytków zielonych w większości należą do kompleksu 3z - słabe i bardzo słabe, oparte na torfach niskich silnie zakwaszone.

Podsumowując warunki glebowe gminy Swarzędz dla potrzeb upraw polowo-ogrodniczo-sadowniczych należy uznać je za korzystne.

Ogólny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg JUNG-u w Puławach, uwzględniający podstawowe czynniki środowiska przyrodniczego takie jak: gleby, rzeźbę terenu, warunki wodne i agroklimat - wynosi dla gminy 66,7 punktu przy ogólnym wskaźniku dla byłego woj. poznańskiego wynoszącym 67,6 pkt. Tym samym stawiał on gminę na 33 miejscu w dawnym woj. poznańskim na ogólną liczbę 61 jednostek administracyjnych.

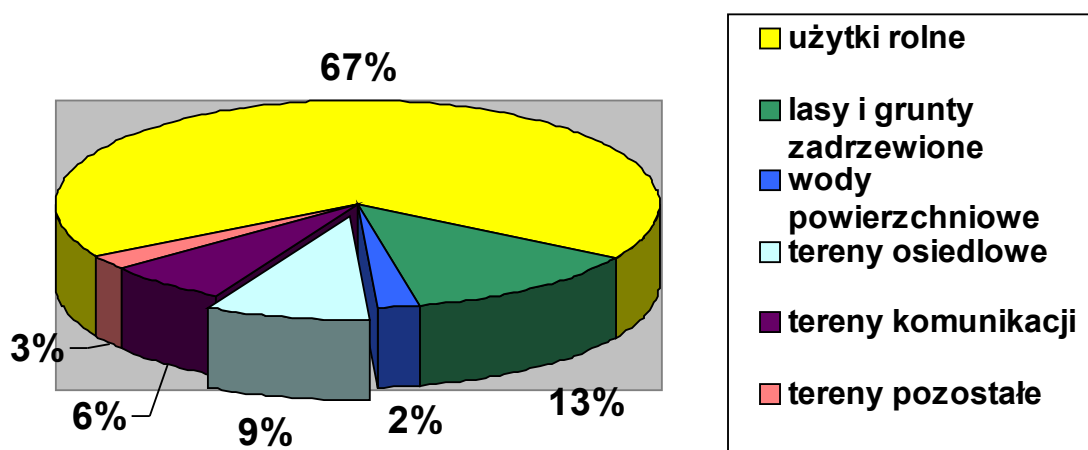
1.2. Użytkowanie gruntów

Struktura użytkowania gruntów - stan 01.01.1999 r. w gminie Swarzędz wg wykazu Powiatowego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Poznaniu przedstawia się następująco:

Formy użytkowania	ha	%
Powierzchnia ogólna gminy	10199	100,0
w tym		
użytki rolne razem	6837	67,0
w tym		

grunty orne	6187	60,7
sady	174	1,7
łąki	377	3,7
pastwiska	99	0,9
Lasy i grunty zadrzewione	1322	13,0
Wody powierzchniowe	229	2,2
Tereny osiedlowe	923	9,0
Tereny komunikacyjne	630	6,3
Tereny pozostałe	248	2,5

struktura użytkowania gruntów w gminie

W strukturze użytkowania gruntów gminy daje się zauważyć dość niski współczynnik lesistości - 13% ogólnej pow. gminy. Udział użytków rolnych - 67% jest zbliżony do przeciętnego poziomu użytków w byłym woj. poznańskim. Natomiast wyższe są udziały gruntów zabudowanych i zurbanizowanych z uwagi na rozwój funkcji mieszkaniowej oraz przemysłowej. Użytkowanie gruntów w poszczególnych wsiach gminy oraz w mieście Swarzędzu przedstawia tabela nr 3.

Największe arealy użytków rolnych od 500 do 700 ha występują w rejonach wsi: Uzarzewo, Wierzenica i Łowęcín.

Mniejsze powierzchnie gruntów rolnych ok. 400 ha do 450 ha występują we wsiach: Gortatowo, Jasin, Garby, Gruszczyn i Karłowice.

1.3. Własność gruntów

Wraz ze zmianami ustrojowo-społeczno-gospodarczymi, zachodzącymi w kraju na przełomie lat 80-tych i 90-tych następuje proces przekształceń i regulacji stosunków własnościowych w całej gospodarce narodowej, w tym także w rolnictwie, polegający przede wszystkim na prywatyzacji PGR-ów. Nierentowne PGR-y zaczęły upadać i wówczas były przejmowane przez prywatnych administratorów i dzierżawców od Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa. W początkowym okresie proces ten przebiegał bardziej dynamicznie. Jednak z biegiem czasu, mimo spowolnienia tempa, ciągle trwa i nie pozwala na jednoznaczne i ostateczne określenie tego zjawiska. Można jedynie przedstawić stan aktualny, mając na uwadze możliwość dalszych zmian w zakresie własności gruntów rolnych.

W gminie Swarzędz procesem restrukturyzacji objęte zostały grunty następujących jednostek gospodarki rolnej:

- 1 byłych Kombinatów PGR Owińska (gm. Czerwonak) i Gułtowy - gm. Kostrzyn na bazie których powstały gospodarstwa -
Przedsiębiorstwo Rolno-Przemysłowe w Uzarzewie - 1012 ha
Gospodarstwo Rolne Skarbu Państwa w Karłowicach ok. 400 ha
Gospodarstwo Rolne w Wierzonce - 314 ha
- 1 Stacji Hodowli Roślin Nagradowice z siedzibą w Tulcach, która przekształcając się w spółkę i zmieniając nazwę na Poznańską Hodowlę Roślin, Spółka z o.o. posiada Stację Hodowli Roślin w Wierzenicy, która gospodaruje na 507 ha w formie dzierżawy od Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Na terenie gminy posiadają grunty również 2 Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne: w Paczkowie 435 ha użytków rolnych, w tym 274 ha stanowią grunty własne, reszta dzierżawione od AWRSP oraz RSP w Kruszewni - 190 ha własnych użytków rolnych.

Ponadto prowadzone jest również Gospodarstwo Rolne w Puszczykowie-Zaborzu.

Gospodarka rybacka reprezentowana jest przez Państwowe Gospodarstwo Rybackie Poznań - gospodarstwo w Bogucinie, które ma w swoim posiadaniu 146 ha jezior i stawów.

Największą powierzchnię na terenie gminy Swarzędz w strukturze własności gruntów zajmują indywidualne gospodarstwa rolne, które gospodarują na ok. 3950 ha użytków rolnych, tj. ok. 58% ogółu użytków rolnych gminy.

2. Charakterystyka gospodarki rolnej

2.1. Gospodarstwa rolne sektora publicznego

A) Poznańska Hodowla Roślin Spółka z o.o. z siedzibą w Tulcach - Stacja Hodowli Roślin Wierzenica posiada 507 ha powierzchni ogólnej.

Użytkowanie gruntów przedstawia się następująco:

1	powierzchnia użytków rolnych	- 482 ha
	w tym	
	grunty orne	- 464 ha
	łąki	- 18 ha
1	lasy	- 11 ha
1	tereny pozostałe	- 14 ha

W zasiewach gruntów ornych przeważają 4 zboża, które łącznie z pszenżytem uprawia się na 285 ha. Prowadzi się również uprawę roślin oleistych (rzepaku) na 86 ha oraz strączkowych na 60 ha.

Plony uzyskiwane z 1 hektara kształtują się następująco:

4	zboża	- 42 dt (decytony)
	w tym:	
	pszenica	- 40 dt
	żyto	- 50 dt
	jęczmień	- 40 dt
	owies	- 40 dt

pszenżyto - 45 dt

Stacja nie prowadzi hodowli zwierzęcej. Z zakładów przetwórczych posiada gorzelnie w Wierzoncu. Zatrudnienie w stacji znajduje 16 osób.

B) Gospodarstwo Rolne Skarbu Państwa w Uzarzewie

Powstało na bazie gruntów Kombinatu PGR Owińska. Użytkowanie gruntów rolnych gospodarstwa przedstawia się następująco:

powierzchnia ogólna - 1011 ha

powierzchnia użytków rolnych - 910 ha

w tym:

grunty orne - 842 ha

łąki - 41 ha

pastwiska - 27 ha

lasy - 41 ha

tereny pozostałe - 60 ha

W strukturze zasiewów gospodarstwa - 48% stanowią 4 zboża, 24% - rośliny oleiste (rzepak) i 28% rośliny pastewne.

Plony 4 zbóż wynoszą przeciętnie 45 decyton (dt)

w tym:

pszenica - 51 dt

żyto - 32 dt

W zakresie produkcji zwierzęcej prowadzony jest:

chów trzody chlewnej - 300 sztuk

chów bydła - 950 sztuk

w tym:

krów - 280 sztuk

Gospodarstwo zatrudnia 40 osób.

C) Gospodarstwo Rolne Skarbu Państwa w Karłowicach

Posiada ogółem ponad 1100 ha gruntów, które położone są w 3 gminach: Pobiedziska, Czerwonak i Swarzędz. Na terenie gminy Swarzędz ma w swym posiadaniu ok. 400 ha gruntów, w tym ok. 380 ha użytków rolnych. W użytkach rolnych przeważają grunty orne - 356 ha. Użytki zielone zajmują 23 ha.

W produkcji roślinnej przeważają zboża - ok. 170 ha.

Grunty orne obsiewa się również roślinami oleistymi (rzepakiem) na 70 ha i pastewnymi na ok. 80 ha oraz sadi się buraki cukrowe na ok. 30 ha.

Uzyskiwane plony z 1 ha są następujące:

czterech zbóż - 30,5 decyton (dt)

w tym:

pszenicy - 35 dt

żyta - 29 dt

jęczmienia - 33 dt

owsa - 26 dt

buraków cukrowych - 400 dt

Gospodarstwo oprócz uprawy roślin prowadzi także hodowlę zwierząt - bydła w ilości ok. 540 sztuk, w tym - 160 krów.

Zatrudnia 12 osób.

D) Na terenie gminy działają także Państwowe Gospodarstwa Rybackie w Poznaniu - Gospodarstwo Rybackie w Bogucinie, które posiada ponad 146 ha lustra wody. Są to jeziora i stawy rybne, w których hoduje się przede wszystkim karpie. W mniejszych ilościach także amury.

2.2. Gospodarstwa rolne sektora prywatnego

A) Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne

Na terenie gminy Swarzędz zlokalizowane są 2 Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne:

- w Paczkowie i w Kruszewni.

Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Paczkowie

Na użytki rolne spółdzielni składają się: 421 ha gruntów ornych, 13 ha łąk i 1 ha pastwisk. W strukturze zasiewów ponad połowę gruntów ornych zajmują zboża.

Resztę upraw stanowią rośliny pastewne, głównie kukurydza oraz rośliny oleiste - rzepak.

Plony z 1 ha upraw w decytonach (dt) są następujące:

czterech zbóż - 41,2 dt

w tym:

pszenicy - 43,4 dt

żyta - 29,0 dt

jęczmienia - 36,8

pszenżyta - 64,7 dt

rzepaku - 24,3 dt

Na uwagę zasługują bardzo wysokie plony pszenżyta - ok. 65 decyton.

W zakresie produkcji zwierzęcej Spółdzielnia hoduje drób - kury w ilości ok. 28 tys. sztuk.

Spółdzielnia zatrudnia 62 osoby.

Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Kruszewni

Jest to mała spółdzielnia, posiadająca 207 ha powierzchni ogólnej, w tym ok. 190 ha gruntów ornych oraz 15 ha lasów. Wszystkie grunty są własnością spółdzielni.

Podobnie, jak w pozostałych gospodarstwach na terenie gminy, również w tej spółdzielni tradycyjnie w zasiewach przeważają zboża. Ponadto na pozostałych 90 ha uprawia się rośliny pastewne (kukurydzę), oleiste (rzepak) oraz buraki cukrowe.

Plony trzech zbóż (żyta się nie sieje) z 1 ha wynoszą 41 decyton, w tym

pszenicy - 46 dt

jęczmienia - 42 dt

owsa - 35 dt

Plony buraków cukrowych kształtują się na poziomie 450 dt.

Hodowla zwierzęca reprezentowana jest przez trzodę chlewną - 750 sztuk.

W spółdzielni zatrudnione są 23 osoby.

B) Wielkoobszarowe prywatne gospodarstwa rolne

G o s p o d a r s t w o R o l n e W i e r z o n k a (prywatny właściciel)

Gospodarstwo prowadzone jest na 430 ha pow. ogólnej. Użytkowanie gruntów jest następujące:

powierzchnia ogólna - 430 ha
powierzchnia użytków rolnych - 389 ha

w tym:

grunty orne - 353 ha
łąki - 33 ha
pastwiska - 3 ha
lasy i grunty zadrzewione - 16 ha
wody - ok. 2 ha
tereny pozostałe - 23 ha

Gdy chodzi o formę własności gruntów to ok. 300 ha to wykup, reszta to dzierżawa od Agencji Własności Rolnej Skabu Państwa i Wojska.

Główne uprawy gruntów ornych to:

zboża - ok. 235 ha
rośliny oleiste - 33 ha
pastewne - 85 ha

W zakresie hodowli zwierzęcej prowadzony jest chów bydła ok. 220 sztuk, w tym ok. 80 krów.

Gospodarstwo zatrudnia przeciętnie ok. 20 osób.

G o s p o d a r s t w o R o l n e w P u s z c z y k o w i e - Z a b o r z u

Jest to prywatne gospodarstwo rolne bazujące na ponad 100 ha gruntów Stadniny Koni w Iwnie (Zakład Rolny Gwiazdowo).

Gospodarstwa Rolne w Łowęcinnie

Ponadto na terenie wsi Łowęcina prowadzone są 2 prywatne gospodarstwa rolne posiadające areał od 50 do 80 ha każde.

W powierzchni zasiewów tych gospodarstw przeważają zboża, przy czym w jednym z nich uprawia się na 10 ha warzywa jak: cebulę i seler. Pozostałe uprawy są tradycyjne. W większym 80-cio hektarowym gospodarstwie prowadzi się również hodowlę trzody chlewnej.

C) Indywidualne gospodarstwa rolne

We władaniu rolników indywidualnych na terenie gminy Swarzędz jest ok. 3950 ha użytków rolnych, w tym ok. 130 ha w mieście. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach indywidualnych przedstawia się następująco:

	ha	%
Powierzchnia ogólna	4542	100,0
w tym:		
użytki rolne	3951	87,0
w tym:		
grunty orne	3592	79,1
sady	174	3,8
łąki	165	3,6
pastwiska	20	0,5
Lasy	28	0,6
Tereny pozostałe	563	12,4

Z analizy struktury użytkowania gruntów gospodarstw indywidualnych potwierdza się wniosek postawiony już wcześniej, dotyczący użytkowania ogólnego gminy, że wysoki jest udział terenów pozostałych, w tym również zurbanizowanych.

Natomiast udział użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych jest niski - 87%. Dla porównania w podpoznańskiej gminie wiejskiej Kleszczewo udział ten jest o 10% wyższy. W przypadku gminy Swarzędz jest to związane ze zmniejszeniem się użytków rolnych na korzyść terenów zurbanizowanych i zainwestowanych ze względu na rozwój przestrzenny miasta Swarzędza.

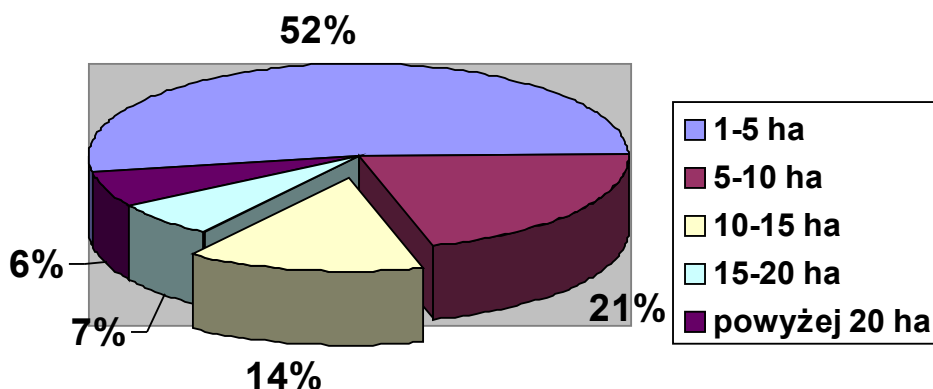
Ogółem w gminie rolnicy indywidualni prowadzą 429 gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha, w tym na terenie miasta 19 (tabela nr 4).

Struktura obszarowa gospodarstw przedstawia się następująco:

Tabela nr 4

Grupy obszarowe gospodarstw wg powierzchni w ha	Liczba gospodarstw	Udział % w ogólnej liczbie gospodarstw
1-5	225	52,4
5-10	90	21,0
10-15	60	14,0
15-20	28	6,5
powyżej 20	26	6,1
Ogółem gmina	429	100,0

struktura wielkości gospodarstw rolnych

Cechą charakterystyczną struktury gospodarstw w gminie miejskiej Swarzędz jest przewaga (ponad 52%) gospodarstw małych do 5 ha oraz niewielki udział (6,1%) gospodarstw dużych powyżej 20 ha. Wysoki jest także udział gospodarstw średnich 5-10 ha - ok. 21%.

Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa rolnego wynosi ok. 10 ha użytków rolnych.

Rozmieszczenie gospodarstw rolnych wg grup obszarowych w poszczególnych wsiach obrazuje tabela nr 5.

Tabela nr 5

Liczba indywidualnych gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych w gm. Swarzędz

Nazwa wsi, przysiółka	Liczba gospodarstw ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha					
		A 1-5	B 5-10	C 10-15	D 15-20	E 20-25	F powyżej 25
Bogucin	16	13	2	1	-	-	-
Garby	32	16	7	2	2	4	1
Gortatowo	46	25	7	8	4	-	2
Gruszczyn	-	-	-	-	-	-	-
Janikowo	26	15	5	5	1	-	-

Jasin	44	34	6	2	1	1	-
Kobylnica	29	18	8	2	1	-	-
Kruszewnia	5	1	2	2	-	-	-
Łowęcin	41	18	4	5	7	2	5
Paczkowo	38	25	7	4	1	1	-
Puszczykowo-Zaborze	7	-	4	2	-	-	1
Rabowice	15	4	3	7	1	-	-
Sarbinowo	26	5	3	8	7	2	1
Sokolniki Gwiazdowskie	12	5	4	2	1	-	-
Uzarszewo	3	1	-	1	-	-	1
Uzarszewo-Katarzynki	6	5	-	-	-	-	1
Wierzenica	5	2	2	1	-	-	-
Wierzonka	6	3	2	-	-	-	1
Zalasewo	53	19	23	7	2	1	1
Ogółem wsie	410	209	89	59	28	11	14
m. Swarzędz	19	16	1	1	-	-	1
Ogółem gmina	429	225	90	60	28	11	15

Największą liczbę gospodarstw posiadają wsie: Zalasewo - 53, Gortatowo - 46, Jasin - 44, Łowęcin - 41, Paczkowo - 38 i Garby - 32.

Najwięcej gospodarstw małych do 5 ha znajduje się we wsiach: Jasin, Gortatowo, Paczkowo.

W mieście Swarzędzu gospodarstwa małe stanowią ponad 84% ogólnej ich liczby.

Natomiast gospodarstwa duże powyżej 20 ha zlokalizowane są we wsiach: Łowęcin - 7, Garby - 5, Sarbinowo - 3, Gortatowo - 2, Zalasewo - 2. Po jednym większym gospodarstwie posiadają następujące wsie: Jasin, Paczkowo, Puszczykowo-Zaborze, Uzarszewo, Uzarszewo-Katarzynki i Wierznka oraz miasto Swarzędz.

Produkcja roślinna w gospodarstwach indywidualnych nastawiona jest głównie na uprawę zbóż, których udział w ogólnej powierzchni zasiewów jest bardzo wysoki i wynosi ponad 71%. W zbożach przeważają żyto i pszenżyto. Ponadto ok. 10% ogólnej powierzchni

zasiewów stanowią ziemniaki. Pozostałe uprawy, stanowiące niecałe 19% zasiewów to rośliny przemysłowe, pastewne i strączkowe.

Uzyskiwane plony z 1 ha kształtują się następująco:

zboża - 33,7 dt
ziemniaki - 200 dt

Są one niższe w porównaniu ze średnimi plonami dla byłego woj. poznańskiego, które wynoszą odpowiednio

dla: zbóż - 35 dt
ziemniaków - 238 dt

W produkcji zwierzęcej gospodarstwa indywidualne nastawione są na hodowlę trzody chlewnej, której wg Powszechnego Spisu Rolnego w 1996 r. było w gminie 8,9 tys. sztuk oraz bydła - 868 szt, w tym - 327 krów.

Poziom produkcji zwierzęcej gminy Swarzędz w gospodarstwach indywidualnych na tle byłego woj. poznańskiego charakteryzuje obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych, która przedstawia się następująco: (stan 1996 r. z N.S.P.):

	bydło na 100 ha użytków rolnych	trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych
gmina ogółem	21,6	220,6
woj. poznańskie	36,2	294,5

Obsada zarówno bydła, jak i trzody chlewnej w gospodarstwach indywidualnych gminy Swarzędz jest niższa w porównaniu ze średnimi dla byłego woj. poznańskiego.

4. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

1. Demografia

1.1. Rozwój ludności

Miejsko-wiejska gmina Swarzędz jest jedną z 226 gmin województwa wielkopolskiego i jednocześnie jedną z 89 miejsko-wiejskich gmin województwa oraz jedną z 17 gmin

stanowiących powiat poznański. Pod względem zaludnienia zajmuje pierwsze miejsce w powiecie poznańskim.

Gminę Swarzędz zamieszkuje 35,5 tys. osób, które stanowią 1,1% ogółu ludności województwa wielkopolskiego. Ludność miasta Swarzędza stanowi ok. 1,4% ogółu ludności miejskiej województwa wielkopolskiego, zaś ludność wiejska - ok. 0,6% ogółu ludności wiejskiej województwa wielkopolskiego. Gęstość zaludnienia gminy na 1 km² wynosi 348 osób. Na 100 mężczyzn w gminie przypada 105 kobiet, z tym, że w mieście nadwyżka kobiet nad mężczyznami wynosi 107 na 100 mężczyzn. Natomiast na wsiach, podobnie jak w większości gmin województwa, jest mniej kobiet niż mężczyzn. Tam wskaźnik feminizacji wynosi 97 kobiet. Gmina Swarzędz od 1975 do 1998 r. zwiększyła liczbę mieszkańców o 15,5 tys. osób, tj. o ponad 75% (tabela nr 1) i zajmowała tym samym drugie miejsce w województwie poznańskim po gminie wiejskiej Czerwonak w przyroście liczby ludności w tym okresie. Szczególnie nastąpił bardzo wysoki wzrost liczby mieszkańców miasta, gdzie stan ich w ciągu ostatnich 23-ech latach podwoił się i osiągnął poziom 27,4 tys. osób. Tak dynamiczny przyrost ludności miasta, głównie w dziesięcioleciu 1985-1995 o ok. 50%, spowodowany był rozwojem spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego.

Tabela nr 1

Rozwój ludności w gminie Swarzędz w latach 1975-1998

	1975	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	Przyrost, spadek ludności w %			
									1975-	1985-	1995-	1975-
									-1985	-1990	-1998	-1998
MIASTO SWARZĘDZ	13.155	14.814	17.593	22.808	26.323	26.730	26.974	27.371	133,7	149,6	104,0	208,1
WIEŚ	7.404	8.014	8.614	7.986	8.355	8.453	8.565	8.689	116,3	97,0	104,0	117,3
OGÓŁEM GMINA	20.559	22.828	26.207	30.794	34.678	35.183	35.539	36.060	127,5	132,3	104,0	175,4

Źródło: Roczniki statystyczne woj. poznańskiego
Ludność w 1998 r. z Urzędu Statystycznego w Poznaniu

Ludność wiejska w latach 1975-1998 wykazuje niewielki przyrost ok. 1300 osób, tj. o ok. 17%.

Dynamika przyrostu lub spadku ludności zarówno w mieście jak i na wsiach gminy Swarzędz w poszczególnych pięcioleciach była nierównomierna. Przebieg tych procesów ilustruje tabela nr 2.

Tabela nr 2

LATA	Przyrosty, spadki ludności					
	Miasto		Wieś		Ogółem gmina	
	Osób	średnio-rocznie	Osób	średnio-rocznie	Osób	średnio-rocznie
1975-1980	1659	332	610	122	2269	453
1980-1985	2779	556	600	120	3379	676
1985-1990	5215	1043	-628	-126	4587	917
1990-1995	3515	703	369	74	3884	777
1995-1998	1048	349	334	111	1382	461
1975-1998	14.216	618	1.285	56	15.501	673

W mieście największy przyrost ludności (ponad 5200 osób) nastąpił w pięcioleciu 1985-1990. Średniorocznie wtedy przyrastało ponad tysiąc mieszkańców. Wpływ na taki stan ludności miasta miały głównie migracje, w tym także ludności wiejskiej gminy, gdyż w tym okresie nastąpił największy jej ubytek - ponad 600 osób. Radykalny przebieg procesów demograficznych gminy był, jak już wcześniej wspomniano, związany z rozwojem wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego. Po 1990 r. wraz ze zmianami społeczno-gospodarczymi kraju następuje zahamowanie spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego, co znajduje odzwierciedlenie w zwolnionym tempie osiedlania się ludności również w mieście Swarzędzu. Z kolei na wsi obserwuje się proces stabilizacji ludności i nieznacznych jej przyrostów.

Dla określenia kierunków zmian ludnościowych gminy w układzie przestrzennym analizie poddano liczbę mieszkańców poszczególnych wsi w latach 1988-1999, tzn. w czasie i po okresie transformacji ustrojowo-społeczno-gospodarczej kraju.

Największy przyrost ludności wiejskiej w tym okresie nastąpił we wsiach (tabela nr 3): Paczkowo (124 os.), Jasin (101 os.), Gruszczyn (99 os.), Zalasewo (94 os.) i Bogucin (90 os.). Przyrost liczby mieszkańców wymienionych wsi spowodowany był przede wszystkim rozwojem funkcji mieszkaniowej i działalności gospodarczej. We wsiach: Janikowo, Wierzonka, Karłowice, Gortatowo, Łowęcín stan liczby ich mieszkańców zwiększył się nieznacznie od 49 do 18 osób. Nie zmieniły liczby mieszkańców lub w minimalnym stopniu takie wsie jak: Rabowice, Uzarzewo z przysiółkiem Katarzynki, Sokolniki Gwiazdowskie i Kobylnica. W pozostałych 5 wsiach (Wierzenica, Puszczykowo-Zaborze, Kruszewnia, Garby, Sarbinowo) nastąpił spadek ludności od 54 osób w Wierzenicy do 4 osób w Sarbinowie.

Tabela nr 3

Rozwój ludności gminy Swarzędz wg wsi w latach 1988-99

<i>Lp sołectw a</i>	<i>Nazwa wsi soleckiej, przysiółka, miasta</i>	<i>1988 r. (NSP)</i>		<i>1990 r.</i>		<i>1999 r. sierpień</i>	
1.	Bogucin	845		838		935	
2.	Garby	231		209		221	
3.	Gortatowo	225		226		245	
4.	Gruszczyn	648		643		747	
5.	Janikowo	359		356		408	
6.	Jasin *)	715				816	
7.	Karłowice	308		308		344	
8.	Kobylnica	1228		1224		1231	
9.	Kruszewnia	129		128		119	
10	Łowęcín	339		331		357	
11.	Paczkowo	896		895		1020	
12	Puszczykowo-Zaborze	46		46		26	
13	Rabowice	105		106		105	
14	Sarbinowo	139		139		135	
15	Sokolniki Gwiazdowskie	71		76		66	
16	Uzorzewo	590	615	586	611	588	615
	Uzorzewo-Katarzynki	25		25		27	
17	Wierzenica	254		257		200	
18	Wierzonka	378		371		427	
19	Zalasewo *)	387				481	

Źródło: Urząd Miasta i Gminy Swarzędz, dla 1990 r. ludność z opisu planu zagospodarowania przestrzennego gminy z 1994 r.

*) W 1990 r. tereny Jasina i Zalasewa w planie zagospodarowania przestrzennego miasta Swarzędza z 1994 r. zostały włączone do miasta i ludność tych wsi również uwzględniono w mieście.

Przedstawiony przebieg procesów demograficznych gminy Swarzędz, charakteryzujący się szczególnie wysoką dynamiką przyrostu ludności miasta, spowodowany był głównie znacznymi migracjami. W mniejszym stopniu wpływ na taki stan ludności miał przyrost naturalny (tabela nr 4).

Tabela nr 4

Przyrost naturalny ludności w gminie Swarzędz w latach 1975-1997

Przyrost naturalny	1975		1980		1985		1990		1995		1996		1997	
	osób	‰	osób	‰	osób	‰	osób	‰	osób	‰	osób	‰	osób	‰
Miasto	97	7,4	112	7,7	98	5,7	159	7,0	119	4,6	141	5,4	87	3,2
Wieś	111	15,0	99	12,3	129	15,1	59	7,4	8	1,0	-8	-0,9	11	1,3
OGÓŁEM M GMINA	208	10,2	211	9,2	227	8,7	218	7,1	127	3,7	133	3,8	98	2,8

Ogółem w gminie przyrost naturalny na 1000 mieszkańców systematycznie spadał od 10,2‰ w 1975 r. do 2,8‰ w 1997 r., co jest zgodne z ogólnie występującą tendencją zmniejszania przyrostu naturalnego ludności, zarówno wsi i miast województwa, a także kraju. Największe spadki przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców wykazuje ludność wiejska gminy od 15‰ w 1975 r. do -0,9‰ w 1996 r. z nieznaczną poprawą do 1,3‰ w 1997 r.

W przyroście naturalnym ludności miejskiej nie występuje prawidłowość systematycznego zmniejszania w analizowanych latach. Jednak generalnie, gdy porówna się lata krańcowe 1975-1997 to widoczny jest spadek przyrostu na 1000 mieszkańców od 7,4‰ do 3,2‰. O wysokim przyroście ludności gminy decydowały migracje ludności do miasta Swarzędza (tabela nr 5). Analiza sald migracji w przedziałach 5-cio letnich wykazuje, że największy napływ ludności per saldo był w roku 1985 i 1990 od ok. 930 osób do ok. 540 osób.

Na wsi natomiast w tych samych latach odnotowuje się wzrost ujemnych sald migracji. Dopiero w ostatnich latach 1995, 1996, 1997 w związku z kryzysem w spółdzielczym

budownictwie mieszkaniowym następuje wyraźne spowolnienie ruchów migracyjnych, szczególnie do miasta. Oznacza to, że maleją salda migracji w mieście, natomiast na wsiach zaczyna powoli wzrastać liczba osób napływających nad ubywającymi.

W strukturze wieku ludności (tabele nr 6 i 7) miasta jak i wsi daje się zaobserwować niski udział ok. 28% osób w wieku przedprodukcyjnym z uwagi na zmniejszającą się liczbę urodzeń. Jest to problem ogólnopolski. Cechą charakterystyczną struktury wieku jest także wysoki udział - ponad 63% osób w wieku produkcyjnym, głównie w mieście Swarzędzu. Decydują o tym liczniejsze roczniki wyżu demograficznego wchodzące w wiek produkcyjny. Udział grupy poprodukcyjnej jest dość niski i waha się od 9% w mieście do 11,5% na wsi. Dopiero w perspektywie należy się liczyć ze znaczniejszym wzrostem udziału tej grupy, gdy w wiek poprodukcyjny wejdą liczniejsze roczniki wyżu demograficznego.

Tabela nr 6

Struktura wieku ludności miasta Swarzędza - 1998 r.

Grupa wiekowa	Osób	%
Wiek przedprodukcyjny (0-17 lat)	7550	27,6
w tym:		
0 - 2	934	3,4
3 - 6	1466	5,3
7 - 14	3636	13,3
15 - 17	1514	5,6
Wiek produkcyjny		
18-64 lata mężczyźni	17.329	63,3
18-59 lat kobiety		
Wiek poprodukcyjny		
65 lat i więcej mężczyźni	2492	9,1
60 lat i więcej kobiety		
OGÓŁEM	27.371	100,0

Źródło: Departament Badań Demograficznych GUS, Warszawa 1998 r.

Tabela nr 7

Struktura wieku ludności wiejskiej gminy Swarzędz - 1998 r.

Grupa wiekowa	Osób	%
Wiek przedprodukcyjny (0-17 lat) w tym:	2453	28,2
0 - 2	249	2,9
3 - 6	400	4,6
7 - 14	1298	14,9
15 - 17	506	5,8
Wiek produkcyjny 18-64 lata mężczyźni 18-59 lat kobiety	5239	60,3
Wiek poprodukcyjny 65 lat i więcej mężczyźni 60 lat i więcej kobiety	997	11,1
OGÓŁEM	8.689	100,0

Źródło: Departament Badań Demograficznych GUS, Warszawa 1998 r.

1.2. Aktywność zawodowa ludności

W celu określenia istniejącego zatrudnienia w gminie Swarzędz posłużono się niepełnymi danymi Urzędu Statystycznego (tabela nr 8) dot. pracujących w gospodarce narodowej wg sekcji Europejskiej Klasyfikacji Działalności, danymi Narodowego Spisu Powszechnego - Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. oraz danymi z Urzędu Statystycznego, dotyczącymi pracujących w podmiotach gospodarczych, zatrudniających do 5 osób.

Tabela nr 8

Pracujący^{a)} w gospodarce narodowej w 1998 roku
w gminie Swarzędz (stan w dniu 30.09.1998 r.)

	Ogółem	W tym							
		rolnictwo, łowiectwo o i leśnictwo	prze- mysł	budow- nictwo	handel i napraw y	admini- stracja publiczn a i obrona narodow a	eduka- cja	ochrona zdrowia i opieka socjalna	transport, gospodar -ka maga- zynowa i łączność
Miasto	5765	8	2265	490	1270	55	524	222	232
Wieś	2844	206	1758	144	521	6	83	45	29
Ogółem gmina	8609	214	4023	634	1791	61	607	267	261

Źródło: Wydruk Urzędu Statystycznego w Poznaniu.

a) Bez rolników indywidualnych i duchownych oraz bez zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w których liczba pracujących nie przekracza 5.

Zatrudnienie w gminie Swarzędz z podziałem na miasto i wieś przedstawia tabela nr 9.

Tabela nr 9

Zatrudnienie wg działów gospodarki narodowej w gminie Swarzędz
- stan 1998 r.

	Działy gospodarki narodowej	Liczba zatrudnionych					
		Ogółem gmina		Miasto		Wieś	
		osób	%	osób	%	osób	%
1.	Działalność produkcyjna	6313	39,5	3 964	36,0	2349	47,1
2.	Budownictwo	1039	6,5	878	8,0	161	3,2
3.	Transport i łączność	708	4,4	553	5,0	155	3,1
4.	Rolnictwo	1141	7,1	143	1,3	998	20,0
5.	Usługi	6781	42,5	5.458	49,7	1323	26,6
	razem	15.982	100,0	10.996	100,0	4986	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Atuty gminy Swarzędz wynikające z:

- położenia przy drodze krajowej nr 2 o znaczeniu międzynarodowym,
- sąsiedztwa z miastem Poznaniem

oraz tradycji przemysłu meblarskiego i wykształcenia się funkcji usługowej i przemysłowej wpłynęły na specyficzny rozwój miasta, co znalazło odzwierciedlenie w strukturze zatrudnienia.

W gminie najwięcej osób ok. 6800 zatrudnionych jest w usługach, których udział w ogólnej liczbie zatrudnionych wynosi ponad 42%. Tylko niewiele mniej, bo ponad 6300 osób (co stanowi ok. 40 % ogółu pracujących) znajduje zatrudnienie w działalności produkcyjnej.

Wysoki udział zatrudnionych w usługach i działalności produkcyjnej wiąże się ze znacznym wzrostem aktywizacji gospodarczej mieszkańców gminy, której efektem były nowopowstałe podmioty gospodarcze (ok. 4400).

W pozostałych działach gospodarki narodowej zatrudnionych jest ok. 2900 osób, tj. 18% ogółu zatrudnionych w gminie. W mieście pracuje ok. 11 tys. osób, co stanowi 68,8% ogółu zatrudnionych w gminie. Proporcje udziału zatrudnionych w poszczególnych działach gospodarki narodowej są podobne jak ogółem w gminie. Są jedynie niewielkie różnice (kilku procent) w zmniejszonym udziale zatrudnionych w działalności produkcyjnej i rolnictwie na rzecz usług i budownictwa.

Cechą charakterystyczną zatrudnienia na wsi jest mały udział - 20% zatrudnionych w rolnictwie oraz wysoki (47%) udział zatrudnionych w działalności produkcyjnej na co wpływ ma bezpośrednie sąsiedztwo miasta Poznania. Również w usługach znajduje pracę dość wysoki odsetek mieszkańców wsi, bo ok. 27%.

Ogółem na terenie gminy Swarzędz zatrudnionych jest ok. 16 tys. osób. Brak danych dotyczących dojazdów do pracy uniemożliwia precyzyjne określenie aktywności zawodowej. W 1998 r. (ostatnie dostępne dane odnośnie dojazdów) saldo dojazdów wynosiło - 2816 osób. Szacuje się, że uległo wyraźnemu zmniejszeniu do ok. -1400 osób zgodnie z ogólnie występującą tendencją.

W związku z tym wskaźnik aktywności zawodowej gminy jak na obecne warunki panujące na rynku pracy jest wysoki i kształtuje się na poziomie ok. 48%.

Z rynkiem pracy wiąże się zjawisko bezrobocia, które przedstawiono w tabeli nr 10.

Tabela nr 10

Bezrobocie w gminie Swarzędz w latach 1991-1997

	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>
<i>Liczba bezrobotnych</i>	289	642	648	568	672	532	251
<i>Rejon Poznański - liczba bezrobotnych</i>	15.715	21.096	20.720	19.491	17.171	14.696	5445
<i>Rejon Poznański - stopa bezrobocia</i>	4,2	5,7	5,3	5,5	4,5	3,8	1,5

Na przestrzeni lat 1991-1997 liczba bezrobotnych była zmienna. Najwięcej bezrobotnych zarejestrowano w 1995 r. - 672 osoby. Od tego roku liczba osób pozostających bez pracy uległa zmniejszeniu do 251 osób w 1997 r. Tak znaczne zmniejszenie liczby bezrobotnych spowodowane było nie tyle poprawą na rynku pracy, co zastosowaniem bardziej restrykcyjnych przepisów dotyczących statusu bezrobotnego.

Generalnie jednak należy stwierdzić, że liczba bezrobotnych w stosunku do czynnych zawodowo, czyli tzw. stopa bezrobocia w gminie jest niska i wynosi ok. 1%.

2. Jakość życia mieszkańców

2.1. Poziom warunków życia mieszkańców gminy na tle byłego woj. poznańskiego i obecnego powiatu poznańskiego

Poziom życia mieszkańców gminy w 1990 r. został określony jako niski "kl. IV" w 5-cio klasowej skali (poziom najwyższy, wysoki, średni, niski, najniższy - wg opracowania

Wydz. Rozw. Regionalnego Urzędu Woj. w Poznaniu pt.: Ocena poziomu życia ludności w przekroju gmin woj. poznańskiego).

Natomiast w projekcie Studium zagospodarowania przestrzennego woj. poznańskiego - 1995/96 r. dokonano podobnej oceny poziomu życia ludności w układzie przestrzennym przy uwzględnieniu 17 mierników z tych samych dziedzin życia co w 90 r.

Gmina Swarzędz pozostała w tej samej IV klasie poziomu życia, odpowiadającej warunkom średnio korzystnym (na 5 przyjętych klas określanych kolejno jako najkorzystniejsza, bardzo korzystna, korzystna, średnio korzystna, mało korzystna).

Obecny poziom życia mieszkańców gminy Swarzędz zaprezentowano na tle warunków byłego woj. poznańskiego - w ujęciu tabelarycznym.

W zestawieniu tabelarycznym określono także pozycję jaką gmina zajmuje wśród gmin miejsko-wiejskich byłego woj. poznańskiego.

Interesująco prezentuje się także analiza warunków życia mieszkańców gminy na tle miejsko-wiejskich gmin w nowo utworzonym powiecie poznańskim.

W oparciu o uproszczony ranking ośmiu miejsko-wiejskich gmin powiatu poznańskiego, stwierdza się, że gmina Swarzędz w zakresie warunków życia zajmuje II miejsce równolegle z gminą Kórnik i gm. Stęszew.

Tabela nr 11

Warunki życia mieszkańców gminy Swarzędz na tle miejsko-wiejskich gmin powiatu poznańskiego w 1997 r.

	Nazwa gminy								
	Swa- rzędz	Muro- wana Goślin a	Pobie- dziska	Kos- trzyn	Kórni k	Mosin a	Stęsze w	Buk	Msce wśród 8 gmin

Mieszkalnictwo									
1 pow. użytł. mieszkań w m ² /os.	19,8	17,8	18,6	18,7	18,1	19,5	20,3	19,5	2
1 l. osób/ mieszk.	3,46	3,77	3,63	3,80	3,73	3,88	3,80	3,82	1
Oświata i wycho-wanie przedszk.									
1 l. uczniów/po-miesz. do nauki	28	29	20	26	24	22	22	24	7
1 wskaźnik zmianowości w szkole podstaw.	1,28	1,28	1,05	1,21	1,02	1,08	0,95	1,01	7
1 l. dzieci w przed-szkolach na 100 msc	194	126	160	273	261	226	169	152	5
Ochrona zdrowia									
1 l. lekarzy na 10 tys. mieszk.	4,8	5,4	4,1	5,4	4,2	4,7	3,8	3,5	3
1 stomatolodzy na 10 tys. mieszk.	2,8	3,4	4,1	2,7	3,5	3,4	2,3	2,6	5
Kultura									
1 l. ludności na 1 bibl. i pkt. bibl.	4397	3728	3625	2950	1432	3293	2153	1643	8
1 l.abonentów TV na 1000 mieszk.	258,4	216,4	234,6	224,7	222,6	233,0	261,7	256,7	2
Organizacja życia codziennego									
1 l. ludności na placówkę poczt.-telekom.	7108	3729	7320	7392	4795	5802	3259	5760	6

1	abonenci telefoniczni na 1000 ludności	169,4	118,4	180,5	130,4	159,0	107,6	117,8	126,2	2
1	% ludności w miastach korzystającej z sieci wodociągowej	81,9	70,0	73,1	69,3	71,4	52,7	47,9	93,4	2
	kanalizacyjnej	47,4	22,4	20,7	26,6	23,3	20,1	38,0	70,8	2
	gazowej	77,0	79,5	98,8	-	86,4	-	59,4	-	4

Tabela nr 12

Warunki życia mieszkańców gminy Swarzędz na tle byłego woj. poznańskiego - stan 1997 r.

Lp.	Mierniki	Gmina Swarzędz			Woj. poznańskie		
		miasto	wieś	ogółem	miasto	wieś	ogółem
1	liczba osób na mieszkanie	3,30	4,06	3,46	3,06	3,95	3,28
2	pow. użytk. mieszkania w m ² /os.	20,1	19,0	19,8	19,8	19,1	19,6
3	liczba dzieci w przedszkolach na 100 msc	185,2	268	194,7	114,4	164,1	123,6
4	liczba uczniów w szk. podst. na oddział	23	19	22	25	19	23
5	l. lekarzy na 10 tys. mieszkańców	5,6	2,3	4,8	33,6	3,1	24,7
6	l. stomatologów na 10 tys. mieszkańców	3,3	1,2	2,8	6,5	1,3	5,0
7	l. ludności na 1 bibliotekę i pkt filialny	8991	1713	4442	6870	1286	3023
8	l. ludności na placówkę pocztową	8991	4283	7108	7884	3409	5694
9	l. abonentów telefon. na 1000 ludności	202	66	169	273	114	226
10	drogi gminne i lokalne na 100 km ²	379,9	74,6	99,0	258,8	63,6	76,8

Ciekawie przedstawiają się zachodzące przemiany w zakresie poziomu obsługi mieszkańców i warunków życia w minionym okresie - tj. od 1990 do 1997 r.

Na podstawie dostępnych danych zachodzące przemiany przedstawiono w tabeli.

Sytuacja w zakresie poziomu życia mieszkańców uległa w okresie minionych 7 lat w większości korzystnym zmianom.

Korzystne zmiany zaszły w sytuacji mieszkaniowej, w szkolnictwie podstawowym, w organizacji życia codziennego. Tendencje raczej niekorzystne wystąpiły w ochronie zdrowia, gdzie jeden ze wskaźników uległ obniżeniu o 0,7 wartości, a drugi wskaźnik wzrósł o 2,3 wartości.

Warunki życia mieszkańców miejsko-wiejskich gminy Swarzędz
w latach 1990 i 1997

Mierniki	Lata	
	1990	1997
Mieszkalnictwo		
1 l. osób na mieszkanie	3,58	3,46
1 m ² mieszkaniowej pow. użytk. na osobę	18,6	19,8
Wychowanie przedszkolne i szkolnictwo podstawowe		
1 l. dzieci w przedszkolach na 100 miejsc	196	194
1 wskaźnik zmianowości w szk. podstawowych	1,44	1,28
1 l. uczniów na 1 pomieszczenie do nauki	36	28
Kultura		
1 l. ludności na 1 bibliotekę i pkt biblioteczny	2200	7107
1 l. abonentów telewizyjnych na 1000 mieszkańców	265	258,4 (96 r.)
Ochrona zdrowia		
1 l. lekarzy na 10 tys. mieszkańców	5,5	4,8

1 l. pielęgniarek na 10 tys. mieszkańców	8,4	10,7
Organizacja życia codziennego		
1 l. abonentów telefon. na 1000 mieszkańców	68,3	169,4
1 l. samochodów osobowych na 1000 mieszkańców	225,1	322,8
1 % ludności miasta korzystającej z sieci		
1 wodociągowej	78,0	81,9
1 kanalizacyjnej	45,2	47,4
1 gazowej	65,6	77,0

2.2. Sytuacja mieszkaniowa

Zasoby mieszkaniowe i warunki mieszkaniowe gminy w 1997 r. na tle woj. wielkopolskiego i byłego woj. poznańskiego przedstawiono w tabeli 1.

Analiza wykazuje, że sytuacja mieszkaniowa w gminie jest korzystniejsza od przeciętnej sytuacji w obecnym woj. wielkopolskim, w każdym analizowanym wskaźniku.

Natomiast porównując sytuację w mieście do przeciętnej sytuacji w miastach w byłym woj. poznańskim, to okazuje się że mimo iż mieszkania w Swarzędzu są więcej zaludnione, jednak są one większe niż ich przeciętna wielkość w miastach b. woj. poznańskiego. Wskaźnik pow. użytk. mieszkania w m² na 1 mieszkańca jest w Swarzędzu korzystniejszy o 0,3 pkta niż przeciętny wskaźnik dla miast byłego województwa.

Sytuacja mieszkaniowa na terenach wiejskich gminy nieznacznie ustępuje warunkom na terenach wiejskich b. woj. poznańskiego.

Tabela 13

Zasoby i warunki mieszkaniowe gminy Swarzędz na tle byłego woj. poznańskiego i na tle obecnego woj. wielkopolskiego

Wyszczególnienie	Mieszkania	Izby	Pow. użytk. w tys. m ²	Przeciętna

				liczba osób		pow. uż. w m ²	
				na 1 mieszkanie	na 1 izbę	na 1 mieszkanie	na 1 osobę
Gmina Swarzędz	10244	39312	701,2	3,46	0,90	68,45	19,8
miasto	8147	31130	539,5	3,30	0,86	66,22	20,1
wieś	2097	8182	161,7	4,06	1,04	77,14	19,0
Woj. poznańskie	x	x	x	3,28	0,90	64,07	19,6
miasto	x	x	x	3,06	0,86	60,41	19,8
wieś	x	x	x	3,95	1,02	75,22	19,1
Woj. wielkopolskie	x	x	x	3,54	1,04	66,5	19,0

Struktura wieku zabudowy

Na podstawie danych NSP-1988 i analizy ruchu budowlanego określono szacunkowo strukturę wieku zabudowy mieszkaniowej na koniec 1997 r. Informację tę przedstawiono w zestawieniu tabelarycznym.

Mieszkania wybudowane w okresie	Miasto	Wieś
przed 1918 r.	7,2%	19,5%
1918-1944 r.	6,6%	6,8%
1945-1960 r.	6,6%	12,9%
1961-1978 r.	22,6%	38,0%
1979-1997 r.	57,0%	22,8%

Wiek zabudowy mieszkaniowej na terenie miasta jest zdecydowanie korzystniejszy niż na terenach wiejskich.

W mieście, ok. 80% zabudowy stanowią mieszkania młode, do 36 lat, w tym 57% (tj. ponad połowę zasobów miasta stanowią mieszkania najmłodsze charakteryzujące się wiekiem zabudowy od 1-18 lat.

Na terenach wiejskich mieszkania o młodym wieku zabudowy stanowią 60,8% ogółu. Duży udział w strukturze - 19,5% mają mieszkania stare, bo ponad 80-letnie. Wymagają one rewaloryzacji.

R o d z a j z a b u d o w y m i e s z k a n i o w e j

Na terenie miasta występują wszystkie rodzaje zabudowy mieszkaniowej, a mianowicie: tradycyjne małe domy mieszkalne, zabudowa jednorodzinna i siedliskowa, zabudowa wielorodzinna blokowa.

W ostatnim intensywnym okresie ruchu budowlanego, tj. lata 80 i początek lat 90, dominuje w efektach realizacyjnych zabudowa wielorodzinna.

Miasto w swym wyrazie traci wygląd "małego miasta".

Zmienia się struktura rodzaju zabudowy na korzyść dominacji zabudowy wielorodzinnej.

W ostatnim okresie nastąpiła zmiana w proporcjach jaki mają udział mieszkańcy w poszczególnych rodzajach zabudowy. Zjawisko to obrazuje poniższe zestawienie.

Udział mieszkańców miasta w poszczególnych rodzajach zabudowy

Rodzaj	% udział mieszkańców	
zabudowy	91 r.	99 r.
zabudowa wielorodzinna	41,5	59,2
małe domy mieszkalne	10,2	9,5
zabudowa jednorodzinna	48,3	31,2

Na terenie miasta ponad połowa ludności mieszka w zabudowie wielorodzinnej.

Taka zmiana dotychczasowych proporcji w strukturze zabudowy stanowi podstawę dla podjęcia właściwych decyzji perspektywicznych o kształtowaniu przyszłej zabudowy mieszkaniowej, a tym samym kształtowaniu wyglądu miasta.

Natomiast na terenach wiejskich gminy struktura zabudowy kształtuje się następująco:

zabudowa siedliskowa 20,5%

zabudowa wielorodzinna

zabudowa jednorodzinna

Własność zasobów mieszkaniowych

W roku 1988 wg danych NSP własność zasobów mieszkaniowych przedstawiała się następująco:

Mieszkania stanowiące własność	Miasto		Gmina	
	mieszkania	%	Mieszkania	%
Terenowe organy administracji państwowej	369	6,1	31	1,6
Spółdzielnie mieszkaniowe	2898	48,4	X	x
Pozostałe jednostki uspołecznione	93	1,6	554	28,9
Prywatna	2624	43,9	1327	69,5
Razem	5984	100%	1912	100%
Mieszkania w budynkach niemieszkalnych	40	x	74	x
Ogółem	6024	x	1986	x

W roku 1988 na terenie miasta dominowała własność spółdzielcza, która obejmowała 48,4% całości zasobów.

Natomiast własność prywatną stanowiło 43% ogółu zasobów.

Na terenach wiejskich dominowała własność prywatna ok. 70% ogółu mieszkań.

Obecnie na terenie miasta działają dwie spółdzielnie:

1. Spółdzielnia Mieszkaniowa w Swarzędzu przy ul. Kwaśniewskiego 1
2. Swarzędzkie Towarzystwo Budownictwa Społecznego.

Obie spółdzielnie łącznie, mają znaczny udział tj. 66,1% w zasobach mieszkaniowych miasta.

Stan spółdzielczych zasobów mieszkaniowych - 1999 r.

Wyszczególnienie	Nazwa spółdzielni	
	Spółdzielnia Mieszkaniowa	Swarzędzkie Towarzystwo Budownictwa Społecznego
Zabudowa wielorodzinna		
mieszkania	4662	334
m ² pow. uż.	259406	13855
Zabudowa jednorodzinna		
mieszkania	343	-
m ² pow. uż.	64166	-

Spółdzielcze zasoby mieszkaniowe w mieście, zamieszkuje ok. 18500 osób, którzy stanowią 67,6% ogółu ludności miasta.

Z powyższego wynika, że spółdzielczość mieszkaniowa to dominująca forma gospodarowania zasobami mieszkaniowymi miasta.

Spółdzielczość mieszkaniowa, a zwłaszcza Spółdzielnia Mieszkaniowa poprzez swoje efekty realizacyjne zdecydowała o zmianie wyglądu miasta i zmianie jego dotychczasowego charakteru w kierunku kształtowania miasta sypialni w ramach aglomeracji poznańskiej.

Mając na uwadze fakt, że Spółdzielnia Mieszkaniowa

- 1 prowadzi nadal działalność realizacyjną mimo zachodzących przemian prawnych i finansowych (w trakcie realizacji jest ok. 120 mieszkań),

- 1 posiada konkretne zamierzenia rozwojowe, ok. 600 planowanych mieszkań,
 - 1 określa członków - oczekujących na mieszkania na ok. 2000 osób,
- należy bardzo uważnie rozważyć kierunek dalszego rozwoju miasta.

R u c h b u d o w l a n y

Uproszczona analiza ruchu budowlanego w mieście wykazuje 2 zróżnicowane pod względem intensywności realizacji mieszkań okresy tj. okres 1945-78 i 1979-97 r.

Intensywność realizacji mieszkań w tych okresach przedstawiono w zestawieniu:

Okresy realizacji	Ilość zrealizowanych mieszkań średniorocznie		
	miasto	wieś	gmina razem
1945-1978	71,9	32,3	104,2
1979-1997	244,4	26,5	270,9

Okres 1945-78 r. dla budownictwa mieszkaniowego można nazwać tradycyjnym, natomiast okres 1979-97 r. to dla miasta okres ożywienia budowlanego. Oczywiście przyczyną tak intensywnej realizacji mieszkań było udostępnienie terenów mieszkaniowych poznańskiej spółdzielczości mieszkaniowej.

Natomiast tereny wiejskie pozostają w swojej dotychczasowej sytuacji, nie wyróżniają się ruchem budowlanym.

W latach 90-tych, od czasu zmiany systemu społeczno-gospodarczego kraju, kiedy to zmiany systemowe objęły spółdzielczość mieszkaniową ruch budowlany ulega spowolnieniu.

Sytuację tę obrazuje wskaźnik - ilości zrealizowanych mieszkań na 1000 mieszkańców; co ujęto w poniższym zestawieniu.

W całym analizowanym okresie intensywność realizacji mieszkań:

- 1 w mieście była wyższa niż przeciętnie w miastach byłego woj. poznańskiego
- 1 na terenach wiejskich była niższą niż przeciętnie na terenach wiejskich byłego woj. poznańskiego.

Tabela 14

Intensywność realizacji zabudowy mieszkaniowej

Lata	Ilość zrealizowanych mieszkań na 1000 mieszkańców			
	gmina Swarzędz		woj. poznańskie	
	miasto	wieś	miasto	wieś
89	11,4	3,2	4,5	4,4
90	11,9	1,9	4,02	3,05
91	10,5	-	4,09	2,6
92	23,9	0,6	4,0	2,7
93	9,3	1,0	2,66	1,9
94	8,7	1,0	3,2	1,4
95	4,2	0,7	2,25	1,2
96	3,1	1,3	2,14	1,14
97	4,4	1,3	2,65	1,65

Literatura przedmiotu i doświadczenia państw zachodnich wskazują, że zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych zabezpieczają efekty na poziomie średniorocznym ok. 7 mieszkań/1000 mieszkańców.

Niestety w drugiej połowie lat 90, ruch budowlany w mieście uległ zahamowaniu, a na terenach wiejskich w całym analizowanym okresie nie zbliżył się do standardów europejskich.

Oczywiście, wpływ na taką sytuację mają czynniki ekonomiczne - zmiana zasad finansowania spółdzielczości i zmiana kondycji finansowej rodzin.

Ruch budowlany charakteryzują także informacje dot. bieżących realizacji i liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dot. zabudowy mieszkaniowej.

Lata	Ilość wydanych "wzizt" dot. zabudowy mieszkaniowej		
	miasto	wieś	razem gmina
95	59	62	121
96	63	75	138
97	65	92	157
98	60	84	144

Przeciętny czas realizacji budynku mieszkaniowego jednorodzinny trwa około 3-4 lat. Spółdzielnia Mieszkaniowa w Swarzędzu obecnie realizuje ok. 133 mieszkań, z tego w zab. wielorodzinnej - 67, w zabudowie jednorodzinnej - 66.

Miejscowościami o najintensywniejszym ruchu budowlanym oprócz oczywiście miasta Swarzędza, są następujące wsie: Kobylnica, Gruszczyn, Zalasewo, Paczkowo, Jasin.

O b e c n e p o t r z e b y m i e s z k a n i o w e

Bieżące potrzeby mieszkaniowe rejestrowane kształtują się:

- 1 potrzeby komunalne (ewidencja STBS) - 250-300 mieszkań
- 1 potrzeby spółdzielcze - 2000 mieszkań.

Natomiast na koniec 97 r. potrzeby mieszkaniowe w gminie wg standardu byłego woj. poznańskiego przedstawiają się:

miasto	- 670 mieszkań
wieś	- 70 mieszkań
łącznie gmina	- 740 mieszkań

2.3. Lokalny rynek pracy - ogólna charakterystyka

Sytuację na rynku pracy w 1997 r. charakteryzują syntetyczne dane ujęte w zestawieniu:

<i>Mierniki</i>	<i>Gmina Swarzędz</i>	<i>Województwo poznańskie</i>
<i>Pracujący w gosp. narodowej na 1000 ludności</i>	242,8	298,3
<i>% udział bezrobotnych do zawodowo czynnych</i>	1,11	2,5
<i>% udział bezrobotnych do ogółu mieszkańców</i>	0,70	1,57

Lokalny rynek pracy mimo, że jest bogaty i zróżnicowany to jednak nie wystarcza aby pokryć w pełni zapotrzebowanie na miejsca pracy - świadczy o tym uproszczona stopa bezrobocia.

Mieszkańcy podejmują także pracę poza miastem i wsiami gminy Swarzędz, z uwagi na większą atrakcyjność miejsc pracy w Poznaniu i w obszarze Aglomeracji Poznańskiej, tradycyjne więzy gospodarcze i inne uwarunkowania społeczne.

Szczególnie mieszkańcy spółdzielczych wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych związani są poprzez miejsca pracy z Aglomeracją Poznańską, a przede wszystkim z rynkiem pracy w Poznaniu.

Problemem osobnej wagi jest "ukryte bezrobocie" na wsi. Obecne zatrudnienie w rolnictwie charakteryzuje wskaźnik - liczba zatrudnionych na 100 ha UR, który w gminie szacuje się na 16,7 osób.

Mając na uwadze zachodzące przekształcenia w gospodarce rolnej kraju i dalsze tendencje przekształceń strukturalnych należy liczyć się z podażą siły roboczej "uwolnionej" w okresie perspektywicznym z indywidualnych gosp. rolnych. Dlatego należy podjąć działania w kierunku przygotowania kadr o nowych specjalizacjach, a jednostki wiejskie osadnicze przygotować do pełnienia nowej roli - wielofunkcyjnych ośrodków pracy.

2.4. Stopień wyposażenia wsi w usługi i charakterystyka wybranych dziedzin

Uzupełnieniem charakterystyki warunków życia mieszkańców jest analiza wyposażenia jednostek osadniczych w obiekty i placówki usługowe. Wyposażenie jednostek osadniczych w obiekty przedstawiono w tabeli 15.

Najlepiej wyposażoną jednostką osadniczą (oczywiście poza ośrodkiem miejskim) jest wieś Kobylnica.

Na 13 analizowanych placówek i obiektów, wieś posiada 11 placówek.

Z pozostałych wsi pod względem wyposażenia wyróżniają się Paczkowo i Uzarzewo.

Brak jakichkolwiek usług we wsiach Janikowo Górne, Puszczykowo-Zaborze, Sokolniki i jest tam najtrudniejsza sytuacja pod względem wyposażenia w usługi. Pozostałe wsie są skromnie wyposażone w obiekty i placówki usługowe.

W okresie perspektywicznym należałoby dążyć do minimalnego wyposażenia każdej wsi podstawowej w elementarny zestaw usług - tj. usługę handlu, kultury, sportu i gastronomii.

Z wielu elementów charakteryzujących jakość życia, szczególnie scharakteryzowano te, które wiążą się z jej rozwojem ludnościowym, tj.

- 1 opiekę przedszkolną
- 1 szkolnictwo
- 1 ochronę zdrowia.

Opieka przedszkolna

Sytuacja w opiece przedszkolnej w 1999 r. przedstawia się następująco:

Miejscowość	Nazwa przedszkola	Liczba dzieci	Liczba miejsc
Swarzędz	Przedszk. nr 1	100	70
Swarzędz	Przedszk. nr 2	126	125
Swarzędz	Przedszk. nr 3	91	50
Swarzędz	Przedszk. nr 5	130	130
Kobylnica	"Koszałek Opalek"	63	65

Przedszkola nr 1 i nr 3 cechuje przegęszczenie:

- 1 1,42 dzieci /1 miejsce w przedszk. nr 1,
- 1 1,82 dzieci /1 miejsce w przedszk. nr 3.

Wychowaniem przedszkolnym objęte są też dzieci uczęszczające do ognisk przedszkolnych, które działają w budynkach szkolnych.

W szkołach podstawowych na terenie miasta w ogniskach przedszkolnych uczestniczy łącznie 294 dzieci (są to szkoły nr 1, 4 i 5).

Na terenach wiejskich, ogniska przedszkolne znajdują się: w Paczkowie, Wierzonce, Zalasewie - uczęszcza do nich łącznie 47 dzieci.

Poziom opieki przedszkolnej charakteryzuje w sposób syntetyczny wskaźnik uczestnictwa dzieci z grupy wiekowej 3-6 lat - łącznie dla gminy wynosi 45%. W podziale na miasta i tereny wiejskie, wskaźnik różnicuje się znacznie:

- miasto - 50,5%
- wieś - 27,5%.

Już dzisiaj poziom opieki przedszkolnej jest niewystarczający, szczególnie na terenach wiejskich. Dla prawidłowego rozwoju gminy należy przewidzieć realizację nowych placówek.

Szkolnictwo na poziomie obowiązującym
(szkoły podstawowe i gimnazja)

Od 1.9.99 r. zmieniła się struktura organizacyjna szkolnictwa na poziomie obowiązującym. Rozpoczął się pierwszy rok nauki szkolnej wg wprowadzanej reformy oświatowej. Układ organizacyjny szkolnictwa na terenie gminy przedstawiono w zestawieniu.

Szkoły dla dzieci i młodzieży - stan IX.1999 r.

Miejscowość	Nazwa szkoły	Uczniowie	Oddziały	Pomieszczenia do nauki
Swarzędz	Szkoła Podst. nr 1	809	33	19
Swarzędz	Szkoła Podst. nr 2 i Gimnazjum nr II	334 32 kl. sp. 176 10 kl. sp.	18 8	24
Swarzędz	Szkoła Podst. nr 3 i Gimnazjum nr III	415 291	18 12	25
Swarzędz	Szkoła Podst. nr 4	858	40	26
Swarzędz	Szkoła Podst. nr 5 i Gimnazjum nr I	908 138	38 6	19
Swarzędz	Gimnazjum nr IV	60	2	2
Kobylnica	Szkoła Podst.	317	14	10
Paczkowo	Szkoła Podst.	146	7	11
Zalasewo	Szkoła Podst. (filia)	34	3	5
Wierzonka	Szkoła Podst.	122	7	8

Obecnie na terenie gminy istnieje 9 szkół podstawowych, w tym 5 szkół na terenie miasta.

Na początku roku szkolnego 1999/2000 do szkół podstawowych uczęszczało 3356 dzieci, zorganizowanych w 173 oddziałach.

Równocześnie we wrześniu 1999 r. - rozpoczęto nauczanie w I klasach nowoutworzonych gimnazjów.

Na terenie miasta zostały powołane 4 gimnazja na bazie istniejących zasobów oświatowych:

1 trzy gimnazja utworzono w obiektach szkół podstawowych

1 jedno gimnazjum utworzono w obiekcie I Liceum Ogólnokształcącego.

Do gimnazjów obecnie uczęszcza 675 uczniów, zorganizowanych w 28 oddziałach.

W tej sytuacji zmieniły się warunki nauczania. Pogorszeniu uległa sytuacja w mieście, co obrazuje łączny wskaźnik dla szkół podstawowych i gimnazjów:

23 uczniów na oddział

35 uczniów na pomieszczenie do nauki

1,52 wskaźnik zmianowości.

Przyjmując założenie wskaźnika zmianowości na poziomie 1,0, uwidacznia się obecnie brak ok. 60 pomieszczeń do nauki, w szkołach podstawowych i gimnazjach.

Szkolnictwo na poziomie średnim (szkoły ponadpodstawowe)

Gmina posiada na terenie miasta rozbudowaną sieć placówek szkolnych o poziomie ponadpodstawowym.

We wrześniu 1999 r. na terenie miasta działały następujące placówki:

a) Zespół Szkół Ogólnokształcących

Liceum Ogólnokształcące - 347 uczniów

Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych - 92 uczniów

Policealne Studium Zawodowe - 62 uczniów

b) Zespół Szkół Zawodowych

Liceum Ekonomiczne	- 168 uczniów
Technikum Technologii Drewna	- 30 uczniów
Technikum Technologii Drewna dla dorosłych	- 220 uczniów
Liceum Handlu dla dorosłych	- 72 uczniów
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	- 1046 uczniów

c) Szkoła niepubliczna

Liceum Ogólnokształcące	- 120 uczniów

Łącznie do szkół ponadpodstawowych dla młodzieży, uczęszczało 1773 uczniów.

W szkołach dla dorosłych naukę pobierały 384 osoby.

Wskaźnik charakteryzujący sytuację w 99 r. w szkolnictwie średnim, kształtuje się na poziomie 491 uczniów/10000 mieszkańców gminy. Uległ on poprawie w stosunku do roku 97, w którym to wynosił 474 uczniów/10000 mieszkańców.

Jest to pozytywny trend w zmieniających się uwarunkowaniach społecznych.

O c h r o n a z d r o w i a

Od czasu wprowadzenia reformy służby zdrowia, podstawową opiekę nad dorosłymi i dziećmi sprawuje Przychodnia Lekarza Rodzinnego "Spółka Diagter".

Przychodnia podpisała umowę z Wielkopolską Kasą Chorych i współpracuje z 15 lekarzami.

Przychodnia Lekarza Rodzinnego pełni swoje funkcje w trzech przychodniach ogólnych.

W mieście działają dwie przychodnie, przy ul. Poznańskiej i ul. Kościuszkowców a trzecia przychodnia mieści się na terenie wsi Kobylnica.

W mieście opiekę publiczną sprawuje 13 lekarzy a w Kobylnicy pracuje dwóch lekarzy I kontaktu.

Poza tym działa na terenie gminy publiczna opieka w zakresie stomatologii, która jest w trakcie dalszej organizacji.

Państwową służbę zdrowia uzupełniają prywatne gabinety lekarskie wielu specjalności.

Od wielu lat prowadzi działalność specjalistyczna prywatna klinika - Hair Clinic.

Poza podstawową opieką zdrowotną funkcje opiekuńcze nad ludźmi starszymi i wymagającymi opieki pełnią następujące placówki:

- 1 Ośrodek wsparcia, dom dziennego pobytu
- 1 Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi
- 1 Świetlica socjoterapeutyczna dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.

3. Turystyka i wypoczynek

3.1. Walory naturalne

Walory środowiska przyrodniczego zostały scharakteryzowane szczegółowo w rozdziale poświęconym temu zagadnieniu. Tutaj dokonano analizy tych zasobów gminy, które mają znaczenie z punktu kształtowania produktu turystycznego.

Warunki klimatyczne. Klimat gminy Swarzędz jest charakterystyczny dla klimatu Dzielnicy Wielkopolsko-Kujawskiej. Przedstawione dane meteorologiczne pochodzą ze stacji Ławica w Poznaniu, z wielolecia 1951-1990. Średnia roczna wielkość opadów wynosi 478 mm. Średnia miesięczna wilgotność względna wynosi 78 %. W przebiegu rocznym najwyższe wartości średnich temperatur miesięcznych przypadają w lipcu (ok. 18⁰ C). Najniższa średnia temperatura występuje w styczniu (-1,2⁰ C). Najczęstsze i najsilniejsze wiatry wieją z zachodu. Najmniej jest wiatrów północnych i północno-wschodnich. Średnia miesięczna prędkość wiatru wynosi 3,7 m/s. Najbardziej korzystny bioklimat występuje na obszarze sandru, o suchym, przepuszczalnym podłożu z otaczającymi lasami. Najmniej korzystne są dna dolin i zbocza z wystawą północną; występują tu inwersje temperatury, duża częstotliwość mgieł, brak prądów wstępujących. Poniżej zebrano dane miesięczne z wielolecia 1951-1990.

MIESIĄC												
P	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
A	Średnia miesięczna temperatura powietrza (°C)											

R	-1,2	-1,0	3,5	7,8	14,2	16,0	18,2	17,6	13,3	9,2	3,4	0,6
A	Średnia miesięczna wilgotność powietrza (%)											
M	87	84	77	71	67	72	71	73	79	82	86	88
E	Średnia miesięczna prędkość wiatru (m/s)											
T	3,3	3,5	3,8	4,0	4,3	4,0	4,0	4,0	3,5	3,6	3,6	3,1
R	Średnia miesięczna wysokość opadu atmosferycznego (mm)											
	35	30	34	39	29	20	28	33	37	63	71	60

Ukształtowanie terenu. Przeważająca część gminy charakteryzuje się niewielkimi wyniesieniami. Na ogół jest to teren płaski, wyniesiony 90-95 m n.p.m. Jedynie w sąsiedztwie gm. Czerwonak występuje fragment pagórków morenowych dochodzących do ok. 115 m n.p.m. największe spadki wykazują zbocza doliny Cybiny i Głównej. Wzdłuż dolin występują w wielu miejscach poddane eksploatacji kruszyw (Swarzędz, Mechowo). Od rynny Cybiny na południu rozciąga się wysoczyzna z płytkimi dolinkami. W okolicy Uzarzewa i Katarzynek występują wąwozy, towarzyszące dolinie Cybiny. W 77% zlewnię Cybiny pokrywają grunty orne, w 17% lasy, w 4% zabudowania, a pozostałe 2% stanowią wody. Średni spadek podłużny zlewni wynosi 23%. Powierzchnia ma urozmaiconą konfigurację, występują liczne pagórki oraz rynny. Dolina Cybiny jest wyraźnie wykształcona, głęboko wcięta o stromych krawędziach. Gleby należą do średnio przepuszczalnych.

Wody powierzchniowe. Gmina położona jest w zlewni: Głównej, Cybiny, Kopli i Potoku Kicińskiego. Rzeki te są zasilane przede wszystkim przez opady atmosferyczne. Główna i Cybina wykazują umiarkowany przepływ wody z dużym wezbraniem wiosennym. Cybina wypływa na łąkach koło Iwna, przepływa przez Promno oraz jeziora: Góra, Uzarzewskie i Swarzędzkie, uchodzi zaś po 37 km w pobliżu centrum Poznania. Z jej wód spiętrzone Jez. Maltańskie w Poznaniu. W obrębie gminy Swarzędz Cybinie towarzyszy szereg drobnych cieków - rowów. Na przebiegu towarzyszą Cybinie liczne porośnięte rozlewska i doły potorfowe. Główna ma początek w jeziorze Lednica. Przepływa przez jeziora: Biezdruchowskie i Kowalskie, i po 44 km uchodzi do Warty w Poznaniu, w dzielnicy

Główna. Między Pobiedziskami a Bogucinem płynie wąską i krętą, zalesioną doliną. W gminie występują dwa większe akweny: Jezioro Swarzędzkie (93,7 ha) i Jezioro Uzarzewskie

(11,0 ha). Drobne zbiorniki wodne występują w dolinie Cybiny na południe od Gruszczyzna i w dolinie Głównej koło Bogucina. Oczka wodne w okolicy Wierzenicy i Wierzonki pełnią funkcje stawów hodowlanych.

Gmina Swarzędz włączona jest w system rekreacyjny aglomeracji poznańskiej - strefy podmiejskiej (ryc. 1). Dla uprawiania różnych form rekreacji podstawowe znaczenie mogą mieć Jezioro Swarzędzkie, Jez. Uzarzewskie oraz Jez. Kowalskie, skrajem tylko wkraczające w obręb gminy, lecz komunikujące się z kompleksem lasów Parku Krajobrazowego Promno.

Niestety, potencjał rekreacyjny tych wód, a także obu rzek - Cybiny i Głównej, jest znacząco uszczuplony z powodu bardzo złego stanu czystości wód. Cybina i Główna prowadzą wody pozaklasowe, stan czystości wód Jez. Swarzędzkiego również jest pozaklasowy, co nie pozwala na wykorzystanie ich jako kąpieliska, a jedynie na potrzeby żeglarstwa i kajakarstwa. Wędkarstwo, na ogólnie obowiązujących zasadach, może być uprawiane na wodach zarządzanych przez Polski Związek Wędkarski. Również znaczenie rekreacyjne ma specjalnie zarybiany staw młyński w Bogucinie udostępniany za opłatą jako łowisko specjalne.

Lasy, obszary i obiekty chronione, szata roślinna. Lasy zajmują w gminie ok. 1400 ha. Porastają głównie sandr Głównej. Są to siedliska żyzne, lasów świeżych, lasów mieszanych i borów mieszanych świeżych w starszych klasach wieku, z dużym udziałem starodrzewi. Wysoczyzna na południe od Cybiny jest bezleśna, stąd też cenne dla środowiska biotycznego są zasoby drzewostanu w postaci parków podworskich (Kruszewnia, Paczkowo, Kobylnica i Uzarzewo). Skąpo występują zadrzewienia przydrożne i przywodne - bardzo cenne w krajobrazie rolniczym. Brak przestrzennych form ochrony przyrody, jednakże kilka cennych i dorodnych drzew (m.in. w Uzarzewie, Wierzenicy, Wierzonce) objęto ochroną prawną.

Fauna. Spośród zasobów faunistycznych gminy Swarzędz wymienić należy ornitofaunę stwierdzoną nad Jez. Swarzędzkim. Obserwowano tu 23 gatunki lęgowe, m.in. trzcinniczka, łyskę, trzciniaaka, kaczkę krzyżówkę i perkoza dwuczubego. Szczególnie wartościowa jest północna część gminy, będąca częścią kompleksu Puszcza Zielonka z fauną właściwą dla tych terenów leśnych.

3.2. Walory kulturowe

Charakterystyka wsi Gminy Swarzędz:

Bogucin - duża wieś położona przy szosie nr 5, składająca się z pozostałości wsi dworskiej, terenów upraw szklarniowych i rozległego osiedla domów jednorodzinnych. założona przed 1720 r. W dolinie Głównej zachowały się ślady po zespole dworskim. Na obu brzegach rzeki rozciąga się park (10,5 ha), z lat 80. XIX w. Na lewym brzegu rzeki dawny dwór (przełom XIX i XX w.) - obecnie siedziba GRyb. SP. Naprzeciwko dworu - młyn wodny z pocz. XIX w.

Przystanek PKS do Gniezna, Kiszkowa i Poznania, końcowy przystanek miejskiej linii nr 73 z Poznania.

Karłowice - wieś przy drodze Wierzonka - Tuczno. Dwór z 2 poł. XIX w. Wokół park krajobrazowy (2,50 ha), założonych w latach 1869-80. Na południe od dworu znajduje się pagórek z kamienną lodownią, obok której rośnie lipa drobnolistna o obw. 300 cm. najokazalszym drzewem w parku jest jesion wyniosły (obwód 360 cm)wzdłuż południowej granicy parku rząd dorodnych kasztanowców. Zabudowania folwarku pochodzą z k. XIX w., wśród nich spichrz i kuźnia. Naprzeciwko parku przy drodze rośnie dąb o obw. 300 cm. Karłowice objęte są otuliną Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka.

Przystanek PKS.

Kobylnica - duża wieś przy szosie i linii kolejowej Poznań - Gniezno. Drogi boczne do Swarzędza i Wierzonki. Znana od 1430 r. O starszym osadnictwie świadczy znaleziona w okolicy osada z okresu halsztackiego epoki żelaza (VI-V w. p.n.e.). Od lat 80. XIX w. Kobylnica była popularną wśród polskich mieszkańców Poznania osadą wycieczkową. W zadbanym zabytkowym parku (2,11 ha) wznosi się neogotycki budynek kaplicy z 1903 r. W lesie na południe od Kobylnicy rośnie najokazalsza w okolicach Poznania sosna - obw. 380 cm.

Stacja PKP na linii Poznań - Inowrocław; dwa przystanki PKS, m.in. do Gniezna, Janowca i Poznania; linie autobusowe: S2 Poznań, S3 Swarzędz-Karłowice; stałe schronisko młodzieżowe, restauracja-kawiarnia Świtezianka, bar "Karczma leśna", stacja benzynowa

Ligowiec - osada, administracyjnie wchodząca w skład wsi Bogucin. Znajduje się tu lotnisko sportowe - ośrodek szkolenia spadochronowego, szybowcowego i samolotowego Aeroklubu Poznańskiego.

Przystanek PKP na linii Poznań - Inowrocław; przystanek PKS, m.in. do Gniezna, Kiszkowa i Poznania; linie autobusowe: S2 Poznań do Swarzędza.

Swarzędz - miasto wchodzące w skład aglomeracji poznańskiej, o korzeniach XIV w., potwierdzonych w źródłach pisanych. Obecnie ośrodek rzemieślniczo-przemysłowy. Obiektami krajoznawczymi są Skansen Pszczelarstwa - największe w Europie plenerowe muzeum poświęcone tej dziedzinie. Duże Jez. Swarzędzkie - potencjalne miejsce kompleksu rekreacyjnego - bardzo zanieczyszczone i zdegradowane.

Uzarzewo - wieś położona na wysokim prawym brzegu Cybiny, przy szosie nr 5. W dolinie na południe od wsi - Jezioro Uzarzewskie o trudno dostępnych, przeważnie zalesionych brzegach. Wykopaliska potwierdzają ciągłość tutejszego osadnictwa od schyłku paleolitu. Tutejszy eklektyczny dwór pochodzi z lat 1860-65. W parku krajobrazowym (6,93 ha), z 2 poł. XIX w. otaczającym dwór zachowały się piękne drzewa

o charakterze pomnikowym. Obecnie w dworze mieści się Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa. Na zachód od wsi przebiega tzw. *Jar pod Uzarzewem* - krótka ale głęboka dolina o stromych zboczach i bujnej roślinności. Jego dno zajmuje strumień i rozlewiska. Na wschodnim zboczu zachowało się grodzisko - pozostałość grodu strzegącego przeprawy przez jar. Przysiółkiem Uzarzewa są **Katarzynki** - dawna osada olęderska.

Przystanek PKS na żądanie z połączeniami m.in. do Gniezna, Kiszkowa i Poznania, przystanek podmiejskiej linii autobusowej ze Swarzędza, bar "Caffe" w sąsiedztwie dworu.

Wierzenica - wieś położona przy bocznych drogach z Kobylnicy i Wierzonki, na prawym brzegu Głównej. Znana od XII w. często zmieniała właścicieli. W XIX w. dobra zakupił August Cieszkowski, pochowany w kaplicy przy tutejszym kościele. Drewniany kościół św. Mikołaja wzniesiony przed 1589 r., obecnie z barokowym wyposażeniem. Na krawędzi doliny dwór Cieszkowskich, sprzed poł XIX w., otoczony parkiem krajobrazowym (2,55 ha). Przy wylocie drogi do Wierzonki stoi dawna karczma z XVIII lub pocz. XIX w. Na wschód od wsi na wzgórzu zwanym *zalnikiem* odkryto cmentarzysko popielnicowe z pocz. epoki żelaza i groby z wczesnego średniowiecza. W XII w. istniała tu osada obronna. W okolicy zachowało się wiele okazałych drzew, m.in. dęby o obw. 630 i 390 cm na łące, dęby przy dawnym młynie (obw. 500-510 cm). Na Wzgórzu Krasińskiego (poeta przebywał w Wierzenicy 6.krotnie, w latach 1843-45) rośnie rząd starych białodrzewów, a dalej - aleja kasztanowcowa. Wierzenica leży na terenie otuliny Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka.

Przystanek linii autobusowej S3 Swarzędz - Karłowice. Szlak żółty z Dziewiczej Góry do Kobylnicy.

Wierzonka - wieś położona nad Główną, na skrzyżowaniu dróg do Kicina, Kobylnicy, Pobiedzisk i Wierzenicy. Zachował się obszerny zespół zabudowań folwarcznych pochodzący z XIX w. Eklektyczny dwór otoczony jest parkiem krajobrazowym (15,13 ha) i łączący się z przyległym lasem. Bardzo interesujący jest drzewostan parku: m.in. krzaczasty okaz cisa, buki odm. purpurowej o obw. 370 i 350 cm, kępa jałowców

wirgilijskich odm. płożącej. Na południu od wsi znajduje się kompleks stawów rybnych. Podobnie jak Wierzenica leży na terenie otuliny Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka.

Przystanek PKS linii Poznań-Tuczno-Pobiedziska, linia podmiejska nr 22 i 23 Poznań-Karłowice-Tuczno oraz S3 Swarzędz-Karłowice.

Gmina Swarzędz nie dysponuje obszarami chronionymi, dostępnymi i dogodnymi dla tzw. ekoturystyka.

Infrastruktura i obiekty turystyczne

W dokumentach programowych I Kongresu Turystyki Polskiej (XI 1995, Warszawa) wiele miejsca poświęcono roli infrastruktury materialnej w rozwoju polskiej gospodarki turystycznej. Z badań prowadzonych na polskim rynku wynika, że zróżnicowany popyt na usługi turystyczne, wynikający z różnorodności segmentów rynkowych, wymusza konieczność różnicowania infrastruktury materialnej, służącej realizacji tych potrzeb, przy czym dotyczy to infrastruktury stricte turystycznej (wywołanej potrzebami turystów), jak i infrastruktury towarzyszącej (tzw. paraturystycznej). Dokonując oceny infrastruktury materialnej należy uwzględnić obydwie jej typy. Niezwykle dynamiczny rozwój zagranicznej turystyki przyjazdowej do Polski, jaki ma miejsce w ostatnich latach oraz dość znaczny stopień aktywności turystycznej Polaków (ok. 30-32% bierze udział w turystyce wakacyjnej) sprawiają że niedostateczny rozwój infrastruktury materialnej dla potrzeb turystyki już dzisiaj staje się najważniejszym problem - hamulcem jej rozwoju. Bariera ta będzie coraz bardziej dokuczliwa, zważywszy prognozy rozwoju turystyki w Polsce.

Dostępność komunikacyjna gminy Swarzędz

Dostępność komunikacyjna regionu lub obszaru turystycznego jest warunkiem niezbędnym, wyznaczającym możliwości rozwoju turystyki na danym terenie. System drogowy gminy szczegółowo został opracowany w stosownym rozdziale; tutaj należy jedynie stwierdzić, że gmina Swarzędz ma dogodne połączenia komunikacyjne. Przez teren gminy biegnie droga krajowa nr E30 Poznań-Warszawa oraz E261 Poznań-Gniezno. Miasto, obok połączeń komunikacji podmiejskiej poznańskiej, zorganizowało własne linie autobusowe, dzięki którym istnieją dogodne połączenia do wszystkich miejscowości gminy. Sieć dróg jest gęsta, aczkolwiek stan nawierzchni słaby. Pozwalają jednak dotrzeć własnym samochodem do każdego zakątka gminy. Publiczny transport samochodowy (PKS) jest dobrze rozwinięty.

Biura podróży, informacja turystyczna

Brak jest na terenie miasta i obszarów wiejskich kompleksowego systemu wizualnej informacji turystycznej, w postaci plansz, drogowskazów, tablic informacyjnych o obiektach i atrakcjach krajobrazowych i turystyczno-rekreacyjnych. Jedynie przy szosie Poznań-Gniezno znajduje się anons Muzeum w Uzarzewie oraz informacja o Skansenie Pszczelarskim w Swarzędzu przy szosie do Warszawy. Jedynym biurem turystycznym o szerszej działalności jest biuro turystyczne "REA" (Os. Dąbrowszczaków 8/13).

Baza noclegowa

Swarzędz. W mieście i na terenie gminy brak jest obiektów luksusowych, spełniających wymogi ustawy o usługach turystycznych dla hoteli wielogwiazdkowych. Stan bazy noclegowej Swarzędza przedstawia się następująco:

Miejscowość	Obiekt	Liczba miejsc noclegowych	Wykorzystanie miejsc w skali roku (%)	Usługi dodatkowe

Swarzędz	Hotel „RICC” (Braciszewski)	37	ok.60	-bar, restauracja, sauna, sala konferencyjna, całkowita obsługa gościa (zamawianie taksówek, biletów, pralnia itp.)
	„Adler”	45	brak danych*	-restauracja
	Hotel „3” („Unia”)	58	ok. 50	-restauracja, sala konferencyjna, informacja turystyczna, materiały informacyjne, własne koperty
	Hotel „Przy skansenie”	18	ok. 65	-bistro, sala konferencyjna

* dane strategiczne - niedostępniane

Obszar gminy. Na terenie gminy obiekty noclegowe znajdują się w Kobylnicy, a kemping w Paczkowie. Są to obiekty o niskim standardzie, nastawione raczej na grupy młodzieży szkolnej. Ponadto w Zalasewie i Katarzynkach działają gospodarstwa agroturystyczne, które jednakże oferują wypoczynek i noclegi jedynie sobotnio-niedzielne.

Miejscowość	Obiekt	Liczba miejsc noclegowych	Wykorzystanie miejsc w skali roku (%)	Usługi dodatkowe
Kobylnica	schronisko młodzieżowe (całoroczne)	48	ok. 70	-brak
Paczkowo	kemping		brak danych	
Zalasewo*	gospodarstwo agroturystyczne			jazda konna, powózka, grill
Katarzynki*	gospodarstwo agroturystyczne			rowery, jazda konna, powózka, grill, ognisko, pole namiotowe,

Baza gastronomiczna

Baza gastronomiczna jest różnorodna, jej oferta bogata, ale lokalizacyjnie ograniczona praktycznie do Swarzędza (S), Kobylnicy (K) i Uzarzewa (U) (zestawienie poniżej). Przeważają obiekty małe, o niższym standardzie, tj. bary, pijalnie piwa i kawiarnie. Restauracje towarzyszą hotelom w Swarzędzu. Ponadto obiekty gastronomiczne znalazły siedzibę w centrum handlowym ETC, zlokalizowanym na przedmieściach Swarzędza, przy drodze do Warszawy.

Obiekty sportowe i rekreacyjne miasta i gminy Swarzędz

Typ obiektu	Liczba
restauracja	3 (S) +1(K)
bar	2 (S)+1(K)+1 (U)
kompleks ETC	(S)

Swarzędz. Podstawowymi, wpisanymi w tradycje miasta urządzeniami sportowymi są te, związane z Klubem Sportowym Unia. Kompleks ten obejmuje różne obiekty, położone nad Jeziorem Swarzędzkim. W jego skład wchodzi zespół boisk i sal sportowych, siłownia i wypożyczalnia sprzętu sportowego. Na Os. Raczyńskiego znajduje się kort tenisowy. Elementami miejskiej infrastruktury rekreacyjnej są również kina, kluby i dyskoteki oraz inne obiekty kulturalne, takie jak ośrodki kultury, biblioteki, muzea.

Ligowiec. Działający tu Aeroklub Poznański pełni ważną funkcję rekreacyjną w zakresie turystyki specjalistycznej, kwalifikowanej, w skali ponadregionalnej.

Baza towarzysząca i uzupełniająca. Usługi świadczone dla turystów obejmują szeroki i różnorodny asortyment świadczeń. Obok podstawowego pakietu usług noclegowych, żywieniowych, transportu i rekreacyjno-sportowych niezbędna jest odpowiednia infrastruktura handlowa, usług komunalno-rzemieślniczych i społeczna (np. służba zdrowia). W Swarzędzu istnieje bardzo dobrze rozwinięta sieć handlowa i usługowa (patrz rozdział poświęcony

gospodarce), zaspokajająca potrzeby i stałych mieszkańców, i przyjezdnych. Do podstawowych jednostek należy Centrum Handlowe ETC oddziałujące w skali ponadlokalnej. Uboga natomiast jest infrastruktura dodatkowa na terenach wiejskich gminy. Tutaj podróżujący może liczyć jedynie na jeden wiejski sklep, łączący branże spożywczą i przemysłową. Oddziały poczty znajdują się w Paczkowie i Kobylnicy. Biorąc jednak pod uwagę zasięg oddziaływania samego Swarzędza a także wpływy Poznania infrastrukturę tę można uznać za wystarczającą.

Obiekty i wyposażenie turystyczne o charakterze ponadlokalnym. Gmina Swarzędz jest terenem, na którym znalazły się interesujące obiekty i wyposażenie o charakterze turystycznym, rekreacyjno-sportowym lub kulturalnym. Najważniejsze to:

- Skansen Pszczelarski w Swarzędzu
- Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa w Uzarzewie.

Przez teren gminy przechodzą specjalistyczne trasy krajoznawcze

trasy rowerowe:

- 1 Poznań - **Kobylnica** - **Wierzenica** - Tuczno - Wronczyn - Jerzykowo - Biskupice - **Uzarzewo** - **Gruszczyn** - **Swarzędz** - Poznań
- 1 Poznań - **Swarzędz** - Gniezno oraz

szlaki wodne (kajakowe):

- 1 szlak wodny rz. Cybiny: Promno - **Uzarzewo** - **Swarzędz** - Poznań
- 1 szlak wodny rz. Głównej: jezioro Lednica - Pobiedziska - Jerzykowo - **Kowalskie** - **Wierzonka** - Poznań.

Spośród znakowanych wojewódzkich szlaków pieszych w północnej części gminy biegnie szlak żółty, na odcinku: Kobylnica - Wierzenica - (dolina Głównej) do Kicina. Odnotować również należy przygraniczny przebieg szlaku niebieskiego, na południu gminy, od Tulc, doliną Michałówki do Darzyboru. Ponadto przez teren gminy przechodzą dwie trasy turystyczne o znaczeniu ogólnopolskim: *szlak walk powstańczych Wiosny Ludów i szlak grodów piastowskich*

5. PRZESTRZEŃ ZURBANIZOWANA

1. Zarys historii miasta Swarzędza i informacje o ważniejszych obiektach zabytkowych

Miasto 11 km na wschód od Poznania, na południowo – wschodnim brzegu Jeziora Swarzędzkiego. Najstarsza wzmianka źródłowa o Swarzędzu (nazywanym Swarancz) pojawia się w dokumencie z 1366 roku. Z dokumentu tego wynika, że wieś Swarzędz i sąsiedni Gruszczyn należały do dóbr rodu rycerskiego. Początki parafii w Swarzędzu

sięgają przypuszczalnie XII wieku, choć pierwsza informacja źródłowa pochodzi dopiero z 1377 roku. Według dokumentów XVI-wiecznych parafia obejmowała wsie Swarzędz, Gruszczyn, Gortatowo, Paczkowo, Zalasewo oraz Borowy Młyn i Nowy Młyn. W XV i XVI wieku wieś Swarzędz była własnością Górków, a następnie Czarnkowskich. Od początku XVII wieku dobra szlacheckie zwane “kluczem swarzędzkim” należały do wojewody kaliskiego Zygmunta Grudzińskiego. Oprócz wsi Swarzędz majątek obejmował wsie Zalasewo, Spławie, Boguszewo, Zieliniec, Tulce, Grzymałowo, Dachowy i Głębock. Na przełomie XVII i XVIII wieku dobra te były w rękach rodziny Garczyńskich, później na krótko objął je Adam Antoni Opaliński, w latach 1714-91 rodzina Koźmińskich. W latach 1791-95 właścicielem wsi został poznański kupiec Jan Klug, a rok później kasztelan Bojanowski, który na początku XIX wieku wraz z radcą Wildegans sprzedali dzierżawcom dużą część dóbr. Około 1844 r. (lub 1830 r.) przechodzi na własność państwa pruskiego.

W 1621 r. Zygmunt Grudziński zezwolił na osiedlenie się na terenie wsi Swarzędz Żydów, dla których wybudował 36 domów. Później dołączyli do nich protestanci. Ponieważ większość ludności napływowej była rzemieślnikami, Grudziński postanowił założyć dla nich miasto, nazwane od herbu właściciela Grzymałowo. W 1638 roku miasto otrzymało przywilej lokacyjny na prawie niemieckim. Nazwa Grzymałowo od początku używana była zamiennie z nazwą Swarzędz, by ostatecznie zaniknąć w XVIII wieku. W XVII i XVIII wieku miasto było ważnym ośrodkiem sukiennictwa, a od II połowy XIX wieku stolarstwa (pierwsze targi mebli 1934).

W centrum miasta zachowany stary układ urbanistyczny z dwoma rynkami. Na północ od Rynku **kościół św. Marcina** usytuowany na niewielkim wzniesieniu i otoczony zadrzewionym terenem, pochodzący z przełomu XVII i XVIII, wielokrotnie przebudowywany min. 1777, 1792, 1894-96 i 1904; stał się obiektem bezstylowym z wyraźną klasycystyczną wieżą. Wewnątrz polichromia Józefa i Łucji Oźminów z 1970 r. (Obiekt wpisany do państwowego rejestru zabytków nieruchomości pod nr A 1189 z 1970 r.)

W północnej części miasta przy ul. Zamkowej 26 **dwór** wzniesiony w II połowy XIX w. Od 1881 r. do 1926 właścicielem majątku była rodzina Hoffmeyer, obecnie Urząd

Miasta i Gminy Swarzędz, a użytkownikiem Przedszkole nr 1. Budynek dworski stanowi część dawnego założenia dworsko-folwarcznego, z niewielkim krajobrazowym parkiem, obecnie w części wykorzystanym na plac zabaw. Z dawnego folwarku zachował się budynek inwentarski z k. XIX w. przebudowane na halę targową. W zachodniej części miasta **pałac** (Nowa Wieś, ul. Poznańska 35) pochodzący z przełomu XIX i XX wieku. Od 1884 w posiadaniu rodziny Hoffmeyer, po 1945 właścicielem Skarb Państwa – Instytut Weterynarii w Puławach, od 1994 obiekt dzierżawi spółka cywilna “Mabor”. Pałac usytuowany w krajobrazowym **parku** z dwoma stawami, gdzie od 1963 r. znajduje się skansen pszczelarski. (Wpisany do państwowego rejestru zabytków nieruchomości pod nr A-2115 decyzją z 1987 r.) Zachowana oficyna i stajnia z wozownią obecnie użytkowane przez Zakład Badania Chorób Owadów Użytkowych i Instytut Weterynarii. Przy ul. Poznańskiej 10 znajdują się budynki mleczarni pochodzące z 1905 r. Na uwagę zasługują budynki rzeźni i masarni przy ul. Strzeleckiej 2, powstałe w 1986 roku. Neoromańska **wieża ciśnień** pochodzi z ok. 1903 r. (nie użytkowana od 1968 r.) wraz z **gazownią** z ok. 1905 r. jest własnością Poznańskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Poznaniu.

W Swarzędzu znajdują się liczne przykłady **budownictwa mieszkalnego** typowego dla małych miasteczek. Należy zwrócić uwagę na domy o konstrukcji szachulcowej przy ul. Kilińskiego 8 (XVIII/XIX w.); Małej Rybackiej 2 z pocz. XIX w; Małej Rybackiej 3 z końca XVIII w; ul. Ogrodowej 4 (XVIII/XIX w.); Placu Niezłomnych 9 z początku XIX w. Świadectwem wczesnej zabudowy miasta są także domy mieszkalne przy ul. Niezłomnych nr 7 (I połowy XIX w.); ul. Warszawskiej nr 5 z pocz. XIX w. (wpisany do państwowego rejestru zabytków nieruchomości pod nr A 1192 z 1970 r); nr 4 z pocz. XIX w; nr 18 (XVIII/XIX w.); nr 20 z I połowy XIX w.; na Rynku nr 23 z pocz. XIX w. (wpisany do państw. rejestru zabytków nieruchomości pod nr A 1190 w 1970 r.) z interesującą klatką schodową i stolarką drzwiową; przy ul. Wielkiej Rybackiej 13 (I połowy XIX w.); Wrzesińskiej 34 (I połowy XIX w.).

2. Ważniejsze obiekty zabytkowe na terenach wiejskich jednostek osadniczych

BOGUCIN

We wsi zachowane pozostałości zespołu dworskiego: dwór z 1 ćw. XX w, młyn i park krajobrazowy z XIX w.

GARBY

Zachowane pozostałości zespołu dworskiego z II poł. XIX w.

JASIN

Zachowany zespół folwarczny z końca XIX w. i początku XX w.

KARŁOWICE

Zachowany zespół dworsko-folwarczny z parkiem krajobrazowym; dwór i park z II poł. XIXw., zabudowania folwarczne XIX/XX w.

KOBYLNICA

Wieś 11 km na płn. wsch. od Poznania. Do końca XIX wieku popularna wśród Poznaniaków wieś letniskowa. Zachowany budynek kolonijny Towarzystwa "Stella" (1901 r.) obecnie funkcjonujący jako Dom Dziecka. Przez wieś przebiega Szlak Piastowski co upamiętnia grupa rzeźb drewnianych o motywach historycznych ustawiona wzdłuż szosy.

KRUSZEWNIA

We wsi dwór z końca XIX w, rozbudowany w l. 30-tych XX w.

PACZKOWO

Zachowany zespół dworski z ok. 1910 r oraz dworzec kolejowy z 1 dekady XX w.

PUSZCZYKOWO-ZABORZE

Zachowany zespół dworski z pocz. XX wieku.

SARBINOWO

Zachowane pozostałości zespołu dworskiego z poł. XIX w. i przebudowanego w 1910 r.

UZARZEWO

Wieś 6 km na północny-wschód od Swarzędza, na prawym brzegu Cybiny i nad Jeziorem Uzarzewskim. W dolinie Cybiny znajduje się kościół p.w. św. Michała Archanioła szachulcowy z 1749 roku z drewnianą wieżą dobudowaną w 1869 r. (wyposażenie kościoła barokowe). Ponad skarpią doliny zespół pałacowo-folwarczny. Pałac ob. Oddział Muzeum

Rolnictwa w Szreniawie z 1860 r., stajnia ob. pawilon wystawowy z ok. 1860, z tego samego okresu park krajobrazowy projektu Augusta Denizota.

WIERZENICA

Wieś 6 km na północny wschód od Swarzędza, na prawym brzegu Głównej. Na wzgórzu znajduje się kościół św. Mikołaja, kryty gontem pochodzący z III ćw. XVI w. z dobudowaną zakrystią przed 1635 r. i wieżą z 1771-1778. Do północnej nawy przylega murowana kaplica grobowa zbudowana ok. 1870 r. i przebudowana 1930-32, w której min. neoklasycystyczny pomnik grobowy A. Cieszkowskiego dłuta Antoniego Madejskiego (k. XIX w.) i drzwiami z brązu wg. proj. Teofila Lenartowicza (1872). Zachowany zespół dworsko-folwarczny ob. Stacja Hodowli Roślin w Poznaniu z dworem i parkiem krajobrazowym z 1 poł. XIX w. oraz dawna stajnia dworska. Na wschodnim krańcu wsi dawna karczma (szachulcowa) pochodząca z II poł. XVIII w.

WIERZONKA

Wieś 8 km na północ od Swarzędza, nad Główną. Zachowany zespół dworski ob. Stacja Hodowli Roślin w Poznaniu, pochodzący z 2 ćw. XIX w. wraz parkiem krajobrazowym z licznymi okazami drzew i krzewów egzotycznych.

3 . Spis nieruchomości zabytkowych gminy Swarzędz wpisanych do rejestru zabytków

<i>Lp</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Nr rejestru</i>	<i>Rok wpisu</i>
<i>1</i>	Bogucin	młyn wodny	1997/A	1985
<i>2</i>	Karłowice	park	1806/A	1980
<i>3</i>	Paczkowo	park	2009/A	1985
<i>4</i>	Swarzędz	dom, ul. Świerczewskiego 3	1157/A	1970
<i>5</i>	Swarzędz	dom, ul. Warszawska 4	1158/A	1970
<i>6</i>	Swarzędz	dom, Rynek nr 23	1190/A	1970
<i>7</i>	Swarzędz	dom, ul. Świerczewskiego 8	1191/A	1970
<i>8</i>	Swarzędz	dom, Warszawska 5	1192/A	1970
<i>9</i>	Swarzędz	dom, ul. Wielka Rybacka 14	2041/A	1986
<i>10</i>	Swarzędz	kościół p.w. Św. Marcina	1189/A	1970
<i>11</i>	Swarzędz	pałac, park	2115/A	1987

12	Swarzędz	układ urbanistyczny miasta	2255/A	1992
13	Uzorzewo	grodzisko wczesnośredniowieczne	1643/A	1974
14	Uzorzewo	kościół p.w. Św. Michała Archanioła	1195/A	1970
15	Uzorzewo	pałac i park	1421/A	1973
16	Uzorzewo	plebania	1739/A	1975
17	Uzorzewo	stajnia	1737/A	1975
18	Wierzenica	dawna karczma	1196/A	1970
19	Wierzenica	dwór i park	1736/A	1975
20	Wierzenica	kościół p.w. Św. Mikołaja	2414/A	1932
21	Wierzonka	dwór i oficyna z łącznikami	2339/A	1995
22	Wierzonka	osada z okresu wpływów rzymskich	1642/A	1974
23	Wierzonka	park	1779/A	1978
24	Wierzonka	zabudowania folwarczne	2340/A	1995

4. Ochrona zabytków archeologicznych

Z terenu gminy Swarzędz znanych jest dotychczas ok. 360 stanowisk archeologicznych. Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą ze schyłkowej fazy starszej epoki kamienia – paleolitu. Stanowisko z tego okresu znane jest z Kobylnicy. Z następnej epoki - mezolitu (8000-4500 l. p.n.e.) znane są stanowiska z zabytkami krzemiennymi z Gruszczyna, Janikowa i Swarzędza. W kolejnej epoce, neolicie (4500-1800 l. p.n.e.) osadnictwo na tym terenie staje się w miarę ustabilizowane, znamy z tego czasu ślady osadnictwa na ok. 40 stanowiskach. Najstarszą reprezentowaną tutaj kulturą neolityczną jest kultura lendzielska (Gortatowo). Najliczniej reprezentowana jest inna kultura neolityczna - Kultura pucharów lejkowatych. Stanowiska tej kultury występują w Gortatowie, Gruszczynie, Kobylnicy, Puszczykowie, Swarzędzu, Uzorzewie, Wierzenicy i Wierzonki. Z innych kultur neolitycznych reprezentowane jeszcze są kultura amfor kulistych (Gortatowo, Gruszczyn) i kultura ceramiki sznurowej (Uzorzewo). Z początków epoki brązu (kultura unietycka) pochodzi cmentarzysko w Wierzenicy, na którym podczas wykopalisk w 1918 r. prof. Kostrzewski odkrył grób szkieletowy z naczyniami. Bujny rozwój osadnictwa następuje w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, w czasach kultury łużyckiej (1300-400 l. p.n.e.). W

tym czasie pod osadnictwo zajęte zostają wszystkie atrakcyjne ekumeny, przede wszystkim doliny cieków wodnych - Głównej, Cybiny i innych. Wymienić tu możemy stanowiska w Garbach, Gortatowie, Gruszczynie, Janikowie, Jasinie, Karłowicach, Kobylnicy, Łowęcinie, Puszczykowie, Sarbinowie, Swarzędzu, Uzarzewie, Wierzenicy i Wierzonce. W następnym okresie, w czasach kultury pomorskiej rejon ten nadal był intensywnie zasiedlany. Znane z tego czasu są m.in. cmentarzyska w Puszczykowie, Uzarzewie, Wierzenicy (groby skrzynkowe i pojedyncze). Bogato reprezentowane jest osadnictwo w okresie wpływów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery). Następuje wtedy intensyfikacja osadnictwa. Związane z tym są jednostki osadnicze w tych samych miejscowościach, wymienianych przy kulturze łużyckiej. Z tego okresu pochodzi cmentarzysko w Wierzenicy, oraz duża osada w Wierzonce. Stanowisko w Wierzonce, na którym obok osady z okresu wpływów rzymskich odkryto także osadę z wczesnego średniowiecza jest wpisane do rejestru zabytków pod nr 1642/74. Najliczniej reprezentowane jest osadnictwo z okresu średniowiecza. Zajmowane są wtedy nie tylko rejony dolin rzecznych, ale także tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w rejonie większości miejscowości. z tego okresu pochodzi grodzisko w Uzarzewie, wpisane do rejestru zabytków pod nr 1643/74.

Wszystkie stanowiska zlokalizowane na terenie gminy **podlegają ochronie konserwatorskiej** w myśl Ustawy o Ochronie dóbr Kultury i Muzeach z 1961 r. Wśród ok. 360 stanowisk, znanych głównie z badań powierzchniowych, a więc rozpoznanych tylko wstępnie, 38 uznano za stanowiska o dużej wartości poznawczej. Jednakże dopiero pełne rozpoznanie stanowiska, poprzez prace wykopaliskowe pozwoli dokładnie sprecyzować jego wartość poznawczą. **Także zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią.** Tak więc wyznaczony na mapach zasięg stanowiska należy traktować orientacyjnie, może okazać się bowiem podczas prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonych na podstawie obserwacji powierzchniowych zasięgów

stanowisk. W trakcie opracowywania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zaleca się operowanie pojęciem strefy intensywnego występowania stanowisk archeologicznych w przypadku koncentracji stanowisk na danym obszarze. **Sytuacja taka występuje we wszystkich dolinach cieków wodnych - przede wszystkim w dolinach Głównej i Cybiny,** oraz na niektórych terenach wysoczyznowych (głównie na południe od Swarzędza). **Szczególnym miejscem jest teren samego miasta Swarzędza.** Wprawdzie miasto powstało na początku XVII w., ale zajmuje obszar dawnej wsi Swarzędz wzmiankowanej już w XIV w. Ponadto znaczny stopień zurbanizowania uniemożliwia pełne rozpoznanie powierzchniowe terenu miasta. **Nakazuje to szczególną ochronę terenu miasta pod względem zabytków archeologicznych.**

Wytyczne konserwatorskie w zdecydowanej większości wypadków (z wyjątkiem grodzisk, gdzie nie przewiduje się jakiegokolwiek ingerencji) **nie zakazują prowadzenia inwestycji w strefie występowania stanowisk archeologicznych,** jednakże w takich przypadkach niezbędne jest uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Konserwatora Zabytków Archeologicznych. **Należy się wtedy liczyć z wymogiem zapewnienia przez inwestora, na jego koszt, nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi.**

5. Przemiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy

Zagospodarowanie przestrzenne gminy Swarzędz związane było i jest przede wszystkim uwarunkowaniami przyrodniczo-geograficznymi, historycznym procesem rozwoju struktur przestrzennych i w szczególności położeniem w ramach aglomeracji poznańskiej. W strukturze przestrzennej gminy wiodące znaczenie mają obszary zurbanizowane z miastem Swarzędz, które zamieszkuje zdecydowana większość mieszkańców gminy oraz 20 wsi sołeckich. Większość wsi cechuje się zwartym układem przestrzennym, a około 12 ma atrakcyjną historyczną strukturę, zabytkowe zespoły zabudowy podworskiej i parki.

Do czasów przedwojennych miasto i ówczesna gmina rozwijały się w miarę niezależnie od wielkiego Poznania. W okresie powojennym Swarzędzowi narzucono rozwój związany z

miastem Poznaniem, choć rozwój aglomeracji obejmujący Swarzędz był zjawiskiem nieuniknionym w każdej sytuacji politycznej. System osadniczy opierający się o miasto Swarzędz i większość wsi sołeckich został wykształcony już dawno. W okresie powojennym do początku lat 70 – tych miasto Swarzędz jak i wiele historycznych wsi nie wykazywały się dynamicznym rozwojem. W tym czasie rozwój przestrzenny objął jedynie wsie, w których zlokalizowano Państwowe Gospodarstwa Rolne.

Począwszy od lat 70-tych rozpoczął się dynamiczny rozwój miasta obejmujący przede wszystkim osiedla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, jak i też w większym stopniu niż w innych gminach budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne. Cechą charakterystyczną dla miasta był też niespotykany rozwój drobnej działalności gospodarczej (rzemiosła stolarskiego, tapicerskiego i pokrewnych). W latach 60-tych do końca 80-tych, także dobrze rozwinęła się sfera przemysłowa z dominującym przemysłem meblarskim. Równolegle, także rolnictwo stanowiło znaczącą sferę gospodarki mającą wpływ na zagospodarowanie przestrzenne.

Nowe trendy w zagospodarowaniu przestrzennym pojawiły się w latach 90-tych, w szczególności budownictwo mieszkaniowe – deweloperskie i nowoczesne budownictwo służące działalności gospodarczej. Rozwój przestrzenny w ostatnich latach opiera się na planach zagospodarowania przestrzennego opracowanych przez nowe władze samorządowe, dzięki czemu nowe realizacje cechują się lepszymi parametrami, standardami i jakością zabudowy i zagospodarowania terenu. Pozytywną była decyzja o wyznaczeniu terenów rozwojowych pod działalność gospodarczą wzdłuż drogi nr 2 w rejonie Jasinia, oraz drogi nr 5 pomiędzy Bogucinem i Kobylnicą. Tereny rozwojowe budownictwa mieszkaniowego w południowej części miasta oraz wsi Zalasewo z racji na dogodne powiązania komunikacyjne z Poznaniem i z centrum miasta, stanowią logiczne uzupełnienie struktury przestrzennej i wpływają na ożywienie do niedawna zaniedbanej, południowej jego części.

W ostatnim czasie znacznej poprawie uległy także standardy obsługi w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji, choć w dalszym ciągu pozostają w

niedostatecznym stopniu uzbrojone tereny indywidualnego budownictwa mieszkaniowego w południowej i wschodniej części miasta.

Korzystnym dla rozwoju miasta i gminy jest przebieg przez jej centralną część drogi krajowej nr 2, choć jednocześnie stanowi ona znaczną uciążliwość i zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców miasta - niekorzystny przebieg przez centrum rozdzielający radykalnie strukturę przestrzenną miasta.

Zagospodarowanie gminy Swarzędz cechuje się znaczną różnorodnością zagospodarowania w tym także znacznym przemieszaniu funkcji. Na terenie gminy występują niemalże wszystkie formy zagospodarowania przestrzennego. Mimo dużych walorów krajobrazowych gminy i okolic miasta (Dolina Cybiny, Jezioro Swarzędzkie) nie rozwinięto w zadowalającym stopniu funkcji rekreacyjnych i turystycznych.

Znaczne przemieszanie funkcji jest najistotniejszym negatywnym zjawiskiem cechującym zagospodarowanie miasta i wielu innych jednostek osadniczych stanowiącym specyficzną barierę rozwojową (dla funkcji turystycznych, budownictwa rezydencjonalnego itp.). Przemieszanie funkcji mieszkaniowej i działalności gospodarczej występującej powszechnie w mieście rodzi konflikty w związku z uciążliwościami dla jego mieszkańców. Uciążliwości te, to przede wszystkim hałas, zanieczyszczenie powietrza, znaczny ruch samochodowy (w tym transport ciężki).

Dynamiczny rozwój miasta w latach 70-tych i 80-tych, w okresie stosunkowo niskiej kultury budowlanej związanej z brakiem technologii i materiałów budowlanych, ograniczonymi aspiracjami społeczeństwa w zakresie estetyki, doprowadził do niekorzystnych zjawisk w zakresie wizerunku estetycznego miasta i wielu jednostek osadniczych. Wizerunek ten jest niekorzystny, negatywne opinie na jego temat, a także warunków zamieszkiwania są powszechnie znane wśród poszukujących mieszkań. Mimo to miasto Swarzędz jest wybierane przez wielu jako nowe miejsce zamieszkiwania, co związane jest z dużą aktywnością spółdzielni mieszkaniowych i firm deweloperskich – duża podaż mieszkań.

Rozwojowi budownictwa mieszkaniowego nie towarzyszy w dostatecznym stopniu rozwój infrastruktury społecznej, choć stosunkowo szybko nadrabiane są zaległości w tym

względnie na nowych osiedlach, zaniedbane jednak pozostają starsze osiedla i rejony historycznej zabudowy.

6. Sieć osadnicza

Sieć osadniczą gminy stanowią: miasto Swarzędz, 20 wsi sołeckich oraz 8 miejscowości i przysiółków.

Jednostki osadnicze tworzą układ administracyjno-przestrzenny, w którym wyróżnia się:

Ośrodek miejsko-gminny - m. Swarzędz

wsie Sołeckie - Bogucin, Garby, Gortatowo, Gruszczyn, Janikowo Dolne, Janikowo Górne, Jasin, Karłowice, Kobylnica, Kruszewnia, Łowęcín, Paczkowo, Puszczykowo-Zaborze, Rabowice, Sarbinowo, Sokolniki, Uzarzewo, Wierzonka, Wierzenica, Zalasewo

przysiółki - Garby Małe, Gortatowo-Huby, Nowy Dwór, Ligowiec, Katarzynki, Święcinek, Mechowo, Pawłówko

Pod względem liczby mieszkańców wsie są znacznie zróżnicowane, od 27 do 1250 mieszkańców. Dokonano podziału wsi na następujące grupy wielkościowe:

- 1 wsie małe - do 200 mieszkańców
- 1 wsie średnie - od 201-500 mieszkańców
- 1 wsie duże - powyżej 501 mieszkańców

Systematyka wsi pod względem wielkości zaludnienia przedstawia się następująco:

wsie małe - Kruszewnia, Puszczykowo-Zaborze, Rabowice, Sarbinowo, Sokolniki, Wierzenica

wsie średnie - Garby, Gortatowo, Janikowo, Karłowice, Łowęcín, Wierzonka, Zalasewo

wsie duże - Bogucin, Gruszczyn, Jasin, Kobylnica, Paczkowo, Uzarzewo

przysiółki (poza klasyfikacją) - Garby Małe, Gortatowo-Huby, Nowy Dwór, Ligowiec, Katarzynki, Święcinek, Mechowo, Pawłówko

Ludność w wydzielonych grupach wsi stanowi następujący potencjał demograficzny gminy:

6 wsi małych	- 7,6% ludności gminy
7 wsi średnich	- 29,2% ludności gminy
6 wsi dużych	- 62,9% ludności gminy
przysiółki	- 0,3% ludności gminy

Z charakterystyki demograficznej wiejskich jednostek osadniczych wynika, że większa część mieszkańców bo 51%, jest skupiona w czterech wsiach: Kobylnicy, Paczkowie, Bogucinie, Jasinu.

Średnia wielkość wsi sołeckiej w gminie wynosi 434 mieszkańców i jest większa od średniej wielkości wsi w byłym woj. poznańskim, która wynosiła 258 mieszkańców.

Rozwój demograficzny wsi.

Analiza wzrostu demograficznego wsi w latach 1988-98 wykazuje trendy demograficzne i umożliwia określenie tendencji rozwojowych.

Zdecydowany wzrost demograficzny w okresie ostatnich 10 lat wykazują wsie: Zalasewo, Paczkowo, Jasin, Gruszczyn, Bogucin, Wierzonka, Janikowo.

Największą dynamikę wzrostu wykazują wsie: Zalasewo - 126,8; Gruszczyn - 118,4; Jasin i Paczkowo - 117,1 i 117,2. Niestety wysokiej dynamiki wzrostu nie wykazuje największa wieś w gminie - Kobylnica. Wieś Bogucin - również duża wieś, wykazuje dynamikę średnią. Dynamikę średnią wykazuje też wieś Wierzonka i Karłowice.

Regres demograficzny wykazują wsie Wierzenica, Sokolniki, Sarbinowo, Puszczykowo-Zaborze, Kruszewnia, Garby.

Pozostałe wsie cechuje stabilizacja, są to: Gortatowo, Łowęcin, Rabowice, Uzarzewo.

Analizując powyższe uwagi w układzie przestrzennym gminy to okazuje się, że największą dynamikę wykazują wsie położone w zachodniej części gminy - w sąsiedztwie m. Swarzędza oraz wsie położone przy trasach komunikacyjnych (za wyjątkiem wsi Kobylnica). Wsie położone we wschodniej części gminy i w oddaleniu od czynników dynamizujących wykazują stabilizację i regres.

Potencjał społeczny i gospodarczy wsi.

W celu określenia roli i funkcji poszczególnych wsi, scharakteryzowano syntetycznie ich potencjał społeczno-gospodarczy. W tabeli przedstawiono mierniki potencjału.

Z zestawienia wynika, że największy potencjał gospodarczy posiadają wsie: Kobylnica, Bogucin, Jasin, Gruszczyn a następnie Paczkowo, Zalasewo, Janikowo

Tabela nr

Potencjał gospodarczy wsi sołeckich w gminie Swarzędz wg wybranych mierników - stan 1999 r.

Lp.	Nazwa wsi	Mierniki potencjału gospodarczego			Mierniki potencjału społecznego	
		Ilość podm. gosp.	Ilość gosp. rolnych o pow. powyżej 15 ha UR	Ośrodki wielko-obszarowej produkcji rolnej i ośrodki obsługi	% ludności terenów wiejskich	Ilość placówek i obiektów usługowych na 13 analizowanych
1	Bogucin	159	-	-	11,1	1
2	Garby	27	7	-	2,4	1
3	Gortatowo	21	6	-	2,8	3
4	Gruszczyn	107	-	+	8,8	3
5	Janikowo	83	1	-	4,8	1
6	Dolne Janikowo Górne		-	-		-
7	Jasin	146	2	+	9,6	2
8	Karłowice	7		+	4,1	1
9	Kobylnica	171	1	-	14,4	11
10	Kruszewnia	6	-	+	1,4	1
11	Łowęcín	36	14	-	4,2	2
12	Paczkowo	85	2	+	12,1	5
13	Puszczykowo-Zaborze	0	1	+	0,4	-
14	Rabowice	10	1	-	1,2	1
15	Sarbinowo	10	10	-	1,6	2
16	Sokolniki Gwiazdowskie	5	1	-	0,8	-
17	Uzarzewo	8	2	+	7,2	7
18	Wierzenica	5	-	+	2,3	4
19	Wierzonka	16	1	+	5,0	4
20	Zalasewo	73	4	-	5,7	4

Hierarchia jednostek i funkcje jednostek osadniczych

Na podstawie wielkości zaludnienia, zainwestowania osiedleńczego, aktywności gospodarczej określa się układ hierarchiczny jednostek osadniczych gminy następująco:

- Ośrodek miejsko-gminny - Swarzędz
- wsie wspomagające
ośrodek miejsko-gminny - Kobylnica, Paczkowo
- wsie podstawowe - Jasin, Gruszczyn, Zalasewo, Bogucin,
Wierzonka, Uzarzewo, Łowęcín, Karłowice,
Janikowo
- wsie pozostałe - Garby, Gortatowo, Rabowice, Sarbinowo,
Sokolniki Gwiazdowskie, Wierzenica,
Puszczykowo-Zaborze, Kruszewnia.

Główną jednostką osadniczą gminy jest miasto Swarzędz, siedziba samorządu gminy i władzy wykonawczo-administracyjnej.

Miasto koncentruje 75,8% potencjału demograficznego gminy i 77,8% potencjału gospodarczego mierzonego ilością podmiotów gospodarczych. Wiodące funkcje miasta to usługi, mieszkalnictwo, obsługa podróżnych oraz działalność produkcyjna ze specjalizacją wyróżniającą - produkcja mebli.

Natomiast dla wszystkich jednostek wiejskich w większym i mniejszym zakresie funkcją podstawową jest funkcja rolnicza. Wyjątkiem jest wieś Gruszczyn, gdzie nie jest zarejestrowane żadne gospodarstwo rolne. Oczywiście funkcje rolnicze podlegają przekształceniom, z uwagi na zachodzące procesy urbanizacyjne w strefie m. Poznania i w strefie m. Swarzędza.

Jednostki osadnicze pełnią także funkcje wyróżniające, w zależności od zagospodarowania i zainwestowania społeczno-gospodarczego. Są nimi:

- 1 funkcje działalności gospodarczej Kobylin,
Jasin,
Bogucin,
Paczkowo,
Zalasewo

1	obsługa ludności	Paczkowo, Kobylnica
1	funkcja mieszkaniowa	Zalasewo, Jasin, Gruszczyn, Bogucin

W systemie osadniczym obecnego woj. wielkopolskiego gmina stanowi podstawową strukturę administracyjno-przestrzenną w układzie powiatowym i układzie wojewódzkim.

5. SYSTEMY TECHNICZNE

1. Układ komunikacyjny

1.1. System zewnętrznych powiązań drogowych

Zgodnie z klasyfikacją obowiązującą od 1 stycznia 1999 roku tj. po wprowadzeniu reformy administracyjnej kraju przez gminę Swarzędz przebiegają:

a) dwie drogi krajowe

- 1 nr 2 (E -30) Świecko - Poznań - Warszawa
- 1 nr 5 (E -261) Wrocław - Poznań - Bydgoszcz

b) jedna droga wojewódzka

- 1 nr 433 Swarzędz - Tulce - Gądky

c) siedem dróg powiatowych

- 1 nr 32207 Poznań - Kicin - Wierzonka
- 1 nr 32208 Swarzędz - Kobylnica - Wierzonka - Tuczo
- 1 nr 32210 Swarzędz - Kleszczewo - Środa Wlkp.
- 1 nr 32235 Swarzędz - Uzarzewo - Biskupice
- 1 nr 32236 Swarzędz - Sarbinowo
- 1 nr 32237 Biskupice - Paczkowo
- 1 nr 32249 Czerwonak - Kicin - Wierzenica

d) 21 dróg gminnych (wg Dz. Urz. wojew. Pozn. nr 13/86)

- 1 Ligowiec - Janikowo
- 1 Koziegłowy - Janikowo - Mechowo - Wierzonka - Barcinek
- 1 Janikowo - Kicin

- 1 Gruszczyn - Mechowo - Kicin
- 1 Wierzenica - Kliny
- 1 Wierzonka - Kicin
- 1 Karłowice - Barcinek
- 1 Wierzonka - Skorzęcin
- 1 Gruszczyn - Katarzynki - Uzarzewo - Wierzonka
- 1 Gortatowo - Święcinek - Jankowo
- 1 Uzarzewo - Święcinek - Jankowo
- 1 Kobylnica - Uzarzewo
- 1 Swarzędz - Paczkowo - Sokolniki - Skałowo
- 1 Święcinek - Sarbinowo - Sokolniki - Łowęcín
- 1 Jasin - Gortatowo - Łowęcín
- 1 Łowęcín Huby - do drogi krajowej nr 2
- 1 Swarzędz - Rabowice - Siekierki
- 1 Rabowice - Kruszewnia - Szewce
- 1 Gowarzewo - Rabowice - do drogi Swarzędz - Kleszczewo
- 1 Kruszewnia - Zalasewo - Poznań
- 1 Garby - Garby Małe

Droga krajowa dwujezdniowa nr 2 Świecko - Poznań - Warszawa zapewnia połączenia krajowe i międzynarodowe na kierunku zachód - wschód, a jednocześnie stanowi stałą uciążliwość dla mieszkańców , ponieważ przebiega przez miasto Swarzędz.

Droga krajowa nr 2 będzie drogą alternatywną po wybudowaniu płatnej autostrady A-2.

Droga krajowa nr 5 przebiega przez obszar zainwestowany wsi Kobylnica powodując tym samym nakładanie się ruchu tranzytowego i lokalnego.

W planie zagospodarowania przestrzennego gminy Swarzędz zaplanowano obwodnicę miasta Swarzędza po stronie północno-wschodniej miasta, oraz obejście Kobylnicy po stronie południowej wsi.

Dla obejścia Kobylnicy opracowano zmianę planu zagospodarowania przestrzennego gminy Swarzędz w zakresie likwidacji projektowanego przebiegu drogi oznaczonej w planie gminy symbolem 5 KD-K, stanowiącej obejście wsi Gruszczyn, Kobylnica, Uzarzewo.

W/w zmiana planu została uchwalona w dniu 18 czerwca 1998 roku uchwałą nr XLIX/395/98 Rady Miejskiej w Swarzędzu.

Dla obejścia Swarzędza w ciągu drogi nr 2 brak jest kontynuacji w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania.

Dla drogi wojewódzkiej nr 433 rezerwowana była korekta przebiegu we wsi Garby.

1.2. Powiązania wewnętrzne

Powiązania wewnętrzne są realizowane przez :

a) sieć ulic będących ciągami dróg krajowych : ul. Poznańska

b) sieć ulic wojewódzkich: ul. Kórnicka

c) sieć ulic powiatowych:

Cieszkowskiego, Cmentarna, Dworcowa, Grodzińskiego, Jesionowa, Kościuszki, Kwaśniewskiego, Św. Marcina, Polna, Piaski, Strzelecka, Średzka, Wrzesińska, Zamkowa.

d) sieć 109 ulic lokalnych miejskich

Na terenie miasta było w 1997 roku 31 km ulic lokalnych miejskich w tym nawierzchnię twardą posiadało 12 km.

Na terenach wiejskich było 70 km dróg gminnych w tym nawierzchnię twardą posiadało tylko 16 km.

Wskaźnik gęstości ulic lokalnych miejskich wynosił w 1997 roku $379,9 \text{ km}/100 \text{ km}^2$ co jest wartością wyższą od średniej wojewódzkiej dla miast $258,8 \text{ km}/100 \text{ km}^2$, natomiast wskaźnik gęstości dróg gminnych wynosił $74,6 \text{ km}/100 \text{ km}^2$ co jest również wartością wyższą od średniej wojewódzkiej $63,6 \text{ km}/100 \text{ km}^2$.

1.3. Komunikacja kolejowa.

Przez teren gminy przebiegają dwie linie kolejowe:

1 linia międzynarodowa E-20 Kunowice - Poznań - Warszawa

1 linia pierwszorzędna Poznań - Gniezno - Inowrocław oraz fragment kolejowej obwodnicy towarowej.

Linia E-20 jest modernizowana do szybkości eksploatacyjnej pociągów osobowych 160 km/h oraz pociągów towarowych 100 km/h.

W 1997 roku zostało uruchomione zadanie inwestycyjne mające na celu zmodernizowanie i przystosowanie do prędkości 140 km/h linii Poznań - Gniezno - Inowrocław, które z braku środków finansowych zostało wstrzymane.

Na linii E-20 Kunowice – Poznań - Września - Warszawa kursuje 70 pociągów osobowych, a na linii Poznań - Gniezno ok. 46 pociągów na dobę w obu kierunkach. Pociągi pośpieszne nie zatrzymują się na stacjach w obszarze gminy.

1.4. Uwarunkowania motoryzacyjne.

Pomiary ruchu samochodowego na drogach prowadzi Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych w okresach pięcioletnich. Analizę wzrostu ruchu samochodowego na drogach nr 2, nr 5 i nr 433 w obszarze gminy rozpatrzono w latach 1990-95.

Nr drogi (odcinek)	Natężenie ruchu 1990 rok	Natężenie ruchu 1995 rok	Wskaźnik wzrostu ruchu
Nr 2			
Poznań - Swarzędz	16230	24300	1,50
Swarzędz-Kostrzyn	12600	17100	1,36
Nr 5			
Poznań - Kobylnica	7040	11900	1,70
Kobylnica - Poznań	6330	8600	1,36
Nr 433			
Swarzędz - Tulce	680	1000	1,47

Największy wzrost ruchu w latach 1990-95 wystąpił na drodze nr 2 na odcinku Poznań-Swarzędz, na drodze nr 5 na odcinku Poznań-Kobylnica i na drodze nr 433 Swarzędz-Tulce, jest to wzrost ruchu większy od średniego wzrostu na drogach krajowych który wynosił 42%.

Komunikacja autobusowa

Miasto i gminę obsługuje siedem linii komunikacji autobusowej gminnej:

- 4 linia S1 - Swarzędz Os. Kościuszkowców - Antoninek - Poznań Śródka
- 4 linia S2 - Swarzędz Rynek - Kobylnica - Poznań Śródka
- 4 linia S3 - Swarzędz Rynek - Kobylnica - Uzarzewo/Karłowice
- 4 linia S4 - Swarzędz Rynek - Os. Raczyńskiego - Tulce/Garby
- 4 linia S5 - Swarzędz Rynek - Os. Raczyńskiego - Poznań Śródka
- 4 linia S6 - Swarzędz Rynek - Łowęcin - Paczkowo
- 4 linia S7 - Swarzędz Os. Kościuszkowców - ETC - Os. Raczyńskiego -
Poznań Śródka.

Linie S1 do S5 kursują w dni robocze, soboty, niedziele i święta, a linie S6 i S7 tylko w dni robocze.

Przez gminę przebiegają również linie komunikacji pozamiejskiej PKS.

2. Gospodarka wodno-ściekowa

A. Miasto Swarzędz

1. Zaopatrzenie w wodę

Miasto Swarzędz jest miastem zwodociągowanym. Zaopatrywane jest w wodę z dwóch stacji wodociągowych: ze stacji zlokalizowanej w Swarzędzu przy ulicy strzeleckiej oraz ze stacji w Gruszczyne.

Ujęcie wody w Swarzędzu posiada zatwierdzone zasoby wody w kat B w wysokości $Q_e = 200,0 \text{ m}^3/\text{h}$, natomiast ujęcie wody w Gruszczyne posiada zasoby wody w wysokości $Q_e = 500,0 \text{ m}^3/\text{h}$. Stacja Gruszczyń zaopatruje w wodę również oprócz Swarzędza wsie w Gminie Swarzędz i w Gminie Czerwonak. Do miasta woda jest doprowadzona przewodem o średnicy 1500 biegnącym w ulicy Cieszkowskiego. Wodę pitną w Swarzędzu rozprowadza wodociąg składający się z dwóch pierścieni. Pierścień pierwszy obejmuje ulicę Cieszkowskiego o średnicy 1500 i dalej 1250 na osiedlu, i dalej biegnie w ulicach Piaski, Kilińskiego i Św. Marcin.

Drugi pierścień wodociągowy zlokalizowany jest w południowej części miasta. Przewód zasilający biegnący od stacji w ulicy Strzeleckiej dochodzi do ulicy Piaski i dalej się rozchodzi w 2 kierunkach: w ulicę Poznańską do rejonu Nowej Wsi, przekracza tory PKP i dochodzi do wysokości ulicy Piaskowej, oraz w ulicy Zapłocie, Kórnicka i dalej do ulicy Nowowiejskiej. Przewody te spina magistrala o średnicy 1500 biegnąca ulicami Nowowiejską, Tysiąclecia i Żmigrodzką.

Pozostała sieć tworzy mniejsze pierścienie o średnicy 1150, 1100, 180.

Istnieje projekt który zakłada spięcie obu części miasta południowej i północnej magistralą 1500 łączącą istniejące magistrale o średnicy 1500.

Ponadto w mieście wymagana jest budowa sieci wodociągowej na terenach nowo zabudowywanych i wymiana zużytych odcinków istniejących przewodów wodociągowych.

2. Odprowadzenie ścieków

Miasto Swarzędz jest zasadniczo skanalizowane poprzez istniejącą sieć kanalizacyjną. W mieście ułożona jest sieć typu mieszanego to znaczy. jest sieć rozdzielcza: sanitarna i deszczowa, oraz sieć deszczowa do której są podłączone również ścieki sanitarne. Kanalizacja deszczowa ułożona głównie w starym centrum miasta (nie ma tam kanalizacji sanitarnej) spełnia niestety rolę kanalizacji ogólnospławnej. Kanalizacja rozdzielcza ułożona jest już we wszystkich nowych osiedlach mieszkaniowych.

Ścieki z kanałów sanitarnych są doprowadzone do istniejącego "Kolektora Swarzędzkiego" o średnicy 1100, 180, 160, który następnie biegnie na zachód w stronę Poznania równoległe do ulicy Poznańskiej i dalej do "Centralnej oczyszczalni ścieków" położonej w Gminie Czerwonak. Do "Kolektora" tego są podłączone ścieki sanitarne z rejonu mieszkaniowego osiedla zabudowy wielorodzinnej - Osiedla Dąbrowszczaków kanałem o

średnicy 180 biegnącym po zachodniej stronie osiedla – wzdłuż brzegów Jeziora Swarzędzkiego i poprzez istniejącą nad brzegiem przepompownię włączane na wysokości ulicy Stawnej do w/w “Kolektora”. W zasięgu tych kanałów jest całe w/w osiedle oraz przyległa zabudowa jednorodzinna.

Od strony południowej to znaczy z osiedli Mielżyńskiego, Raczyńskiego, Działyńskiego, ścieki są odprowadzane systemem kanałów grawitacyjnych o średnicy 120 do 160 i na wysokości ulicy Przybylskiego włączane do “Kolektora Swarzędzkiego”.

Kanalizacja deszczowa tworzy obecnie szereg oddzielnych układów które wyloty swoich kanałów posiadają bezpośrednio nad Jeziorem Swarzędzkim, lub do przepływających przez miasto cieków wodnych. Największa istniejąca zlewnia to kanały zlewni Mielcucha obejmujące zabudowę śródmiejską. Kanały te spełniają obecnie rolę kanalizacji ogólnospławnej, ponieważ odprowadzają również ścieki sanitarne z zabudowy mieszkaniowej i z zakładów warsztatowych.

Kanalizacja deszczowa odprowadza ścieki (ogólnospławne) bez żadnego oczyszczania do jeziora.

Sytuacja w zakresie odprowadzenia ścieków w mieście, na terenach nowych osiedli mieszkaniowych jest rozwiązana w sposób prawidłowy. Ścieki sanitarne są doprowadzone do oczyszczalni ścieków. Wymagana jest jedynie budowa kanałów uzupełniający na terenach

południowo-wschodnich i (rejon ulicy Średzkiej i Granicznej), oraz północno-wschodni (rejon ulic Szklarniowej, Wrzesińskiej i Słowackiego).

Palącym problemem jest natomiast sprawa rozdzielenia ścieków na sanitarne i deszczowe w rejonie centrum miasta, poprzez wybudowanie sieci kanalizacji sanitarnej i włączenie jej do “Kolektora Swarzędzkiego”.

Kanały deszczowe winny prowadzić wyłącznie wody opadowe a przed każdym wylotem należy pobudować osadnik dla ich oczyszczania.

B. Gmina Swarzędz

Zaopatrzenie w wodę i odprowadzenie ścieków.

1. Paczkowo

Wieś Paczkowo jest wsią zwodociągowaną. Sieć wodociągowa o średnicy 1100 rozprowadza wodę po całej wsi i jest podłączona do wodociągu grupowego "Gortatowo". Ścieki sanitarne obecnie są zagospodarowywane we własnym zakresie, poprzez gromadzenie ich w zbiornikach bezodpływowych zlokalizowanych na terenach poszczególnych działek.

2. Sokolniki Gwiazdowskie

Wieś jest zwodociągowana, cała jest objęta siecią wodociągową o średnicy 1100 i 1150 podłączoną do wodociągu grupowego w Gortatowie. Na terenie wsi istnieje przepompownia wody służąca do podniesienia ciśnienia w sieci.

Ścieki sanitarne j.w.

3. Sarbinowo

Wieś jest zwodociągowana. Sieć wodociągowa jest podłączona do wodociągu grupowego "Gortatowo".

Ścieki sanitarne j.w.

4. Puszczykowo- Zaborze

Wieś jest zwodociągowana poprzez podłączenie jej do wodociągu grupowego "Gortatowo", (poprzez wieś Sarbinowo).

Ścieki sanitarne j.w.

5. Bogucin.

Cała wieś posiada sieć wodociągową o rozprowadzającą wodę po wsi przewodami o średnicy 1100 i 1150, podłączoną do własnego ujęcia wody. Ujęcie wody posiada studnie o zatwierdzonych zasobach w kat B w wysokości $Q_e = 40,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i głębokości $h = 124,0$

m. Z uwagi na zły stan techniczny istniejącej stacji wodociągowej wymagana jest jej modernizacja.

Ścieki sanitarne j.w.

6. Janikowo

Wieś jest zwodociągowana. Sieć wodociągowa rozprowadzająca wodę po całej jest podłączona do własnego ujęcia wody. Na ujęcie to składają się dwie studnie (podstawowa i awaryjna) o wydajności $Q_e = 40,0 \text{ m}^3/\text{h}$.

Ścieki sanitarne j.w.

7. Kobylnica

Wieś Kobylnica jest cała zwodociągowana. Sieć wodociągowa jest podłączona do ujęcia wody w Gruszczyne.

Tereny zainwestowane we wsi odprowadzają ścieki sanitarne w sposób zorganizowany, poprzez istniejącą sieć kanalizacji sanitarnej (grawitacyjną i tłoczną) i doprowadzone są do przepompowni w Gruszczyne i dalej do "Kolektora Swarzędzkiego" i na Centralną Oczyszczalnię Ścieków w Poznaniu.

8. Gruszczyń

Jest to wieś zwodociągowana. Na terenie wsi znajdują się ujęcia wody służące do zaopatrywania w wodę wsie w gminie, oraz miasto Swarzędz. Wodociąg ten jest włączony w system wodociągowy Aglomeracji Poznańskiej. Otrzymywana wydajność wodociągu wynosi $500,0 \text{ m}^3/\text{h}$.

Ścieki sanitarne j.w.

9. Gortatowo

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg jest zaopatrywany w wodę z własnego ujęcia składającego się z dwóch studni o zatwierdzonych zasobach wody w kategorii B w wysokości $Q_e = 72,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i głębokości 59,0 i 59,0 m. Sieć wodociągowa tworzy

wodociąg grupowy o średnicy 1100 i 1150 i rozprowadza wodę po całej wsi Gortatowo, oraz do następujących wsi: Łowęcín, Paczkowo, Puszczykowo, Sarbinowo, Sokolniki Gwiazdowskie, i Katarzynki. Wodociąg ten pracuje w oparciu o ujęcie wody składające się z dwóch studni o zatwierdzonych zasobach wody w kategorii B w wysokości $Q_e = 51,0 \text{ m}^3/\text{h}$ każda i głębokości 59,0 m, oraz nową stację wodociągową. Na terenie stacji znajdują się 2 stalowe naziemne zbiorniki wyrównawcze o pojemności $V = 2 \times 50 \text{ m}^3$. Odprowadzenie ścieków sanitarnych następuje poprzez gromadzenie ich w zbiornikach bezodpływowych zlokalizowanych na poszczególnych działkach i okresowe wywożenie.

10. Karłowice

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg działa w oparciu o własne ujęcie wody o wydajności studni $Q_e = 15,0 \text{ m}^3/\text{h}$.

Ścieki sanitarne z obszaru bloków są odprowadzane do istniejącej oczyszczalni ścieków typu Bioblok 50 i dalej rowem do rzeki Główna.

11. Wierzonka

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg jest zaopatrywany w wodę z własnego ujęcia o wydajności $Q_e = 48,0 \text{ m}^3/\text{h}$.

Ścieki sanitarne z budynków blokowych doprowadzone są do zakładowej oczyszczalni ścieków typu Imhoff i dalej rowem do rzeki Główna.

12. Wierzenica

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg zaopatrywany jest w wodę z własnego ujęcia o wydajności $Q_e = 18,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i głębokości 44,0 m.

Ścieki sanitarne obecnie są zagospodarowywane indywidualnie poprzez gromadzenie ich w zbiornikach i okresowe wywożenie.

13. Uzarszewo

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg zaopatrywany jest w wodę z własnego ujęcia wody o zatwierdzonych zasobach w kategorii B w wysokości $Q_e = 18,0 \text{ m}^3/\text{h}$. Stacja wodociągowa z uwagi na zły stan techniczny wymaga modernizacji.

Ścieki sanitarne j.w.

14. Łowęcín

Wieś jest zwodociągowana i podłączona do wodociągu grupowego "Gortatowo".

Ścieki sanitarne j.w.

15. Garby

Garby są wsią zwodociągowaną, posiadają sieć wodociągową podłączoną do ujęcia wody w Zalasewie.

Ścieki sanitarne j.w.

16. Zalasewo

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg jest zaopatrywany w wodę z ujęcia o zatwierdzonych zasobach w wysokości $Q_e = 60,0 \text{ m}^3/\text{h}$. Głębokość studni wynosi 64,0 m.

Do wodociągu tego podłączona jest również wieś Garby.

Ścieki sanitarne j.w.

17. Kruszewnia

Wieś jest zwodociągowana. Wodociąg jest zaopatrywany w wodę z wodociągu wiejskiego o wydajności $Q_e = 8,5 \text{ m}^3/\text{h}$. Wymagana jest modernizacja istniejącej stacji wodociągowej.

Ścieki sanitarne j.w.

18. Katarzynki

Wieś jest zwodociągowana i podłączona do wodociągu w Gruszczyńcu.

Ścieki sanitarne j.w.

19. Jasin

Wieś jest zwodociągowana z własnego ujęcia wody. Z wodociągu tego zaopatrywana jest w wodę wieś Rabowice. Stacja wodociągowa z uwagi na zły stan techniczny wymaga modernizacji.

Ścieki sanitarne j.w.

20. Rabowice

Wieś jest zwodociągowana poprzez sieć wodociągową podłączoną do wodociągu w Jasinie.

Ścieki sanitarne j.w.

3. Sieć elektroenergetyczna.

Przez gminę przebiegają elektroenergetyczne linie wysokiego napięcia :

- 220 KV relacji Pątnów - Czerwonak
- 110 KV Września - Swarzędz - Poznań
- 110 KV Swarzędz - Nagradowice

Podjęte zostały prace studialne obejmujące analizy techniczno-ekonomiczne co do zakresu rekonstrukcji istniejącej linii o napięciu 220 KV. W tych pracach rozważana będzie możliwość przebudowy tej linii na wielotorową co może wiązać się z koniecznością poszerzenia istniejącego pasa ochronnego.

Na terenie gminy zlokalizowana jest stacja rozdzielcza 110/15 KV - Swarzędz Jasin.

Stacja rozdzielcza 110/15 KV Swarzędz Jasin powiązana jest w w liniami 110 KV ze stacjami w Nagradowicach, w Poznaniu i w Nekli.

Ze stacji 110/15 KV Swarzędz Jasin wyprowadzone są linie średniego napięcia 15 KV, które zasilają stacje transformatorowe 15/0,4 KV rozmieszczone na terenie miasta i terenach wiejskich. Przy pomocy tych stacji napięcie 15 KV transformowane jest na niskie napięcie 380 V i 220 V a więc takie, na jakim pracują urządzenia odbiorcze większości konsumentów energii elektrycznej.

Według "Oceny stanu zaopatrzenia gmin w energię elektryczną" opracowaną w 1997 roku przez Wydział Komunikacji i Infrastruktury Technicznej Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu na obszarze gminy występują niedobory energii elektrycznej.

Do modernizacji w latach 1999-2006 wyznaczono stacje 15/0,4 KV w miejscowościach: Karłowice (1 stacja), Gruszczyn (2 stacje), Łowęcin (2 stacje), Bogucin (1 stacja), Gortatowo (2 stacje), Wierzonka (2 stacje), Kobylnica (3 stacje).

4. Gazownictwo.

Rurociąg naftowy i zaopatrzenie w gaz.

Przez północno - wschodnią część gminy przebiega tranzytowo rurociąg naftowy "Przyjaźń".

Na terenie gminy zlokalizowane są następujące gazociągi wysokiego ciśnienia:

- 1 podstawowy gazociąg gazu zaazotowanego Dn 500 Krobia-Poznań-Piła
- 1 odboczka od w/w gazociągu o średnicy Dn 150 doprowadzająca gaz do miasta Września
- 1 odboczka od w/w gazociągu o średnicy Dn 150 doprowadzająca gaz do miasta Gniezno
- 1 dwa gazociągi Dn 300 zasilające miasto Poznań

Z gazociągu Krobia - Poznań - Piła zasilane są stacje redukcyjne wysokiego ciśnienia w miejscowości Zalasewo do której gaz doprowadzony jest krótkim podłączeniem Dn 150 oraz w Łowęcinie.

Gazociągi wysokiego ciśnienia oraz stacje redukcyjne wprowadzają pewne ograniczenia w lokalizacji nowych obiektów terenowych.

Obiekty terenowe można lokalizować (w zależności od ich rodzaju), w odległościach od zewnętrznej ścianki gazociągu wysokiego ciśnienia oraz od terenu stacji redukcyjnej określonych w Rozporządzeniu Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. Nr 139/95 poz 686).

Przykładowo zgodnie z w/w Rozporządzeniem odległości podstawowe od istniejącego gazociągu wysokiego ciśnienia Dn 500 liczone od zewnętrznej ścianki gazociągu wynoszą:

- 1 dla miast i zespołów wiejskich budynków mieszkalnych o zwartej zabudowie (od linii zwartej zabudowy) 50 m,
- 1 dla budynków mieszkalnych zabudowy jedno i wielorodzinnej (od rzutu budynku) 35 m,
- 1 dla obiektów zakładów przemysłowych (od granicy terenu zakładu) 50m.

Sposób gazyfikacji obszaru miasta i gminy jest złożony i różnorodny.

Na terenie gminy znajdują się dwie stacje redukcyjne wysokiego ciśnienia:

- 1 w miejscowości Zalasewo o przepustowości $Q=3200 \text{ m}^3/\text{h}$
- 1 w miejscowości Łowęcín o przepustowości $Q=3200 \text{ mm}^3/\text{h}$.

W/w stacje służą do zasilania gazociągów średniego ciśnienia w miejscowościach: Zalasewo, Garby, Łowęcín, Sarbinowo oraz częściowo w Swarzędzu. Stacja w Zalasewie zasila również częściowo sieć średniego ciśnienia miasta Poznania.

Miasto Swarzędz zasilane jest głównie poprzez układ sieci niskiego ciśnienia, do której gaz dostarczają następujące stacje redukcyjne niskiego ciśnienia:

- w Nowej Wsi o przepustowości $Q= 1600 \text{ m}^3/\text{h}$
- przy ul.Strzeleckiej o przepustowości $Q= 1500 \text{ m}^3/\text{h}$
- na Os. Czwartaków o przepustowości $Q= 1200 \text{ m}^3/\text{h}$
- przy ul. Kórnickiej o przepustowości $Q= 3200 \text{ m}^3/\text{h}$.

Miejscowości Bogucin i częściowo Janikowo zasilane są siecią niskiego ciśnienia z istniejącej stacji niskiego ciśnienia o przepustowości $Q= 600 \text{ m}^3/\text{h}$ zlokalizowanej w

Bogucinie. Zasilanie stacji redukcyjnej oraz sieci średniego ciśnienia, która częściowo znajduje się w Janikowie jest realizowane z gazociągu rozdzielczego średniego ciśnienia Dn 200 miasta Poznania zlokalizowanego w ul. Bałtyckiej.

Wieś Uzarzewo posiada doprowadzony gaz pod średnim ciśnieniem od strony sieci rozdzielczej wsi Biskupice gm. Pobiedziska.

Ze stacji redukcyjnej wysokiego ciśnienia $Q= 1600 \text{ m}^3\text{n/h}$ zlokalizowanej w Siekierkach Wielkich gm. Kostrzyn zasilana jest sieć rozdzielcza średniego ciśnienia w Paczkowie, Skałowie oraz Sokolnikach Gwiazdowskich.

W rozpatrywanym rejonie rozprowadzany jest gaz ziemny zaazotowany podgrupy GZ-35 wg PN-87/C-96001 o wartości opałowej $26,0 \text{ MJ/m}^3\text{n}$.

5. Usuwanie odpadów.

Odpady stałe z terenu miasta i gminy Swarzędz gromadzone były do 1998 na składowisku przy ul. Poznańskiej, usytuowanym po zachodniej stronie miasta, w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej, tranzytowej trasy komunikacyjnej oraz w pobliżu Jez. Swarzędzkiego i rzeki Cybiny. Taka lokalizacja na utworach przepuszczalnych stwarzała bezpośrednie niebezpieczeństwo dla miasta (nawiewanie) i zasobów wodnych (spływy powierzchniowe i podcieki). Wysypisko zostało zamknięte w bieżącym roku i aktualnie jest w trakcie rekultywacji. Od 1999 Swarzędz posiada nowoczesne składowisko w Rabowicach, które z pełnym oprzyrządowaniem i wyposażeniem technicznym powinno zaspokoić potrzeby miasta. Wysypisko posadowione jest na płaskiej wysoczyźnie morenowej i zajmuje obszar o pow. 1,3 ha. Docelowo wysypisko składać się będzie z trzech kwater, okres eksploatacji pierwszej z nich przewidziany jest na 10 lat.

Ilość odpadów deponowanych rocznie przewidziana jest na $40\ 00 \text{ m}^3$.

Zasięg obsługi wysypiska obejmuje również gminy Kostrzyn Wielkopolski i Kleszczewo.

6. OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA GMINY

1. Wnioski wynikające ze stanu środowiska przyrodniczego

a) Przeprowadzona analiza warunków środowiska przyrodniczego, jego poszczególnych komponentów pozwala na ocenę przydatności i predyspozycje obszarów dla różnych funkcji i form zagospodarowania. Są one następujące:

4 tereny dolinne dolin Głównej i Cybiny wraz z dolinkami dopływów należy pozostawić w zieleni. Mogą to być naturalne tereny łągów, łąk, pastwisk, pól uprawnych a także zieleń rekreacyjna urządzona. Wskazane jest tworzenie zbiorników retencyjnych różnej wielkości. Dużą atrakcją turystyczną byłoby odtworzenie obiektów - młynów wodnych, które istniały na tych rzekach.

Doliny nie powinny być przeprowadzane wałami ziemnymi ani też zabudowywane. Są to drogi naturalnego odwodnienia i odprowadzenia zanieczyszczonego powietrza z wysoczyzny.

Wskazane prowadzenie szlaków pieszych i rowerowych.

4 tereny najwyżej położone, pagórki i wzgórza moreny czołowej, wyniesione ponad 100 m npm należy podkreślić w zagospodarowaniu. Są to obszary predysponowane do zagospodarowania rekreacyjnego.

Zabudowę należy dostosować do skali krajobrazu, bez dominacji jej lecz "wpisanie" w otoczenie. Zbocza o ekspozycjach południowo-zachodnich wskazane dla zabudowy rekreacyjnej i mieszkaniowej.

Na stromych zboczach północnych należy wprowadzać zieleń przeciwoerozyjną.

Niedopuszczalne są przekształcenia rzeźby naturalnej, makroniwelacje itp.

4 równina sandrowa występująca na południe od doliny Głównej porośnięta jest w większości lasem. Są to suche i zdrowe tereny, atrakcyjne dla zabudowy mieszkaniowej. Jest to jednocześnie teren bardzo wrażliwy na wszelkie zanieczyszczenia, które wskutek przepuszczalności podłoża rozchodzą się na duże odległości.

4 wysoczyzna morenowa, zarówno płaska jak i falista stanowiąca główną powierzchnię gminy - jest korzystnym terenem dla rozwoju osadnictwa i rolnictwa. Należy dbać o utrzymanie wszelkiej zieleni śródpolnej, przydrożnej na terenach rolnych. Są to remizy ptactwa i zwierzyny płowej - naturalnych sprzymierzeńców w ochronie upraw przed szkodnikami.

b) Niezbędnym warunkiem powstrzymania środowiska przed degradacją - poza wyborem terenów dla poszczególnych funkcji - należy wyróżnić tereny i obiekty prawnie chronione, dla których obowiązują szczególne zasady ochrony i zagospodarowania. Są to:

- 4 pomniki przyrody,
- 4 zabytkowe parki wiejskie,
- 4 lasy ochronne,
- 4 ujęcia wód pitnych,
- 4 obszary zasobowe wodonośne,
- 4 obszary zasobowe kruszyw naturalnych.

c) Kolejną grupę zagadnień stanowią propozycje świadomego działania i kształtowania środowiska.

Zasadniczym celem jest stworzenie ogólnie pojętego ładu przestrzennego bezkolizyjnego w stosunku do środowiska.

Działania te dotyczą:

- 4 wyznaczenia stref chronionego krajobrazu i określenie zasad gospodarowania w jej obrębie;
- 4 podniesienia lesistości gminy, poprzez wskazanie terenów do zalesienia i zadrzewienia;
- 4 ochrony najwartościowszych gleb na terenie gminy ze szczególnym przeznaczeniem tych predysponowanych dla rozwoju sadownictwa i warzywnictwa;

- 4 wskazania terenów pod zbiorniki retencyjne;
- 4 rekultywacji terenów powyrobowiskowych;
- 4 wycofania lub zamiany tradycyjnych kotłowni koksowo-węglowych na kotłownie z paliwem nie emitującym zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego;
- 4 likwidacji zrzutów ścieków do wód i gleb;
- 4 stałego nadzoru i kontroli obiektów takich jak: fermy zwierząt, wysypiska, oczyszczalnie ścieków, zakłady przemysłowe i obiekty działalności gospodarczej o spodziewanej uciążliwości itp.

2. Wnioski wynikające ze sfery społeczno-gospodarczej.

2.1. Demografia.

1. Miasto Swarzędz w latach 1975-1997 charakteryzowało się bardzo dużym przyrostem ludności (205%). W rozwoju demograficznym miasto było na drugim miejscu wśród miast byłego województwa poznańskiego; wyprzedzała go tylko Murowana Goślina, w której przyrost ludności w tych samych latach był nieznacznie wyższy i wynosił ok. 218%.
2. Ludność wiejska w tym samym okresie wykazuje niewielki wzrost ok. 16%.
3. Na wysoki przyrost ludności miejskiej Swarzędza decydujący wpływ miały migracje z zewnątrz gminy oraz ludności wiejskiej (szczególnie w dziesięcioleciu 1980-90), związane z rozwojem spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego. W jednym tylko roku 1985 saldo migracji wynosiło 931 osób.
Po 1990 r., gdy następuje kryzys budownictwa mieszkaniowego, spółdzielczego, spada liczba oddawanych mieszkań do użytku, to równocześnie salda migracji wykazują również tendencje malejące do poziomu ok. 180 osób w 1997 r.
4. Na wsi natomiast, gdy chodzi o ruchy migracyjne sytuacja jest odwrotna. Od 1975 do 1990 r. salda migracji były ujemne. Dopiero po 1990 r. następuje powolna

stabilizacja stanu ludności wiejskiej, wyrażająca się minimalną przewagą osób napływających nad ubywającymi.

5. Przyrost naturalny ludności na 1000 mieszkańców w mieście na przestrzeni lat 1975-1997 wahał się od 7,71 do 3,21. W pięcioleciach był nierównomierny i nie wykazywał wyraźnych prawidłowości. Natomiast na wsi, głównie po 1985 r. widoczny jest drastyczny spadek przyrostu naturalnego od 15,11 w 1989 do - 0,91 w 1996 r. W 1997 r. odnotowuje się niewielką poprawę w przyroście naturalnym - 1,31.
6. W strukturze wieku ludności cechą charakterystyczną jest dość niski udział ok. 28%, zarówno w mieście, jak i na wsi, osób w wieku przedprodukcyjnym z uwagi na zmniejszającą się liczbę urodzeń oraz wysoki udział (ponad 63%), szczególnie w mieście, osób w wieku produkcyjnym, pochodzących z wyżu demograficznego.
7. Aktywność zawodowa ludności gminy kształtuje się na wysokim poziomie ok. 48%.

2.2. Warunki życia mieszkańców.

1. W roku 1990 i 1996 warunki życia mieszkańców zostały sklasyfikowane w rankingu gmin byłego woj. poznańskiego w obydwóch latach w IV klasie (na V możliwych) poziomu życia, określanej w 90 r. jako poziom niski, a w 1996 r. jako poziom średnio korzystny. Gmina do roku 96 nie zdołała poprawić standardów do poziomu takiego, aby uzyskać wyższą III klasę warunków życia.
2. Natomiast obecnie w uproszczonym rankingu miejsko-wiejskich gmin powiatu poznańskiego pod względem warunków życia, gmina Swarzędz zajmuje II miejsce
3. Wyposażenie wiejskich jednostek osadniczych w obiekty i placówki usługowe jest znacznie zróżnicowane.

4. Konieczne jest wyposażenie wsi Sokolniki, Janikowo, Puszczykowo-Zaborze, w minimalny zestaw usług (usługi handlu, gastronomii, kultury, sportu) oraz poszerzenie bazy we wsiach wykazujących niedobory w zestawie minimalnym. Niezbędny jest dalszy rozwój usług podstawowych i ponadpodstawowych celem uzupełnienia braków a następnie podniesienia standardów obsługi ludności we wiodących jednostkach osadniczych. Wskazany jest na terenie miasta dalszy rozwój usług ponadpodstawowych i ogólnogminnych celem zaspokojenia bieżących oraz wzrastających potrzeb i aspiracji mieszkańców. Uwzględniając położenie miasta w bezpośrednim sąsiedztwie m. Poznania oraz przy trasie krajowej - nadal powinny być rozwijane usługi wyższego rzędu, które jednocześnie służyć będą mieszkańcom gminy. Szczególnie wskazany jest rozwój usług związanych z obsługą podróżnych przy trasie.

2.3. Mieszkalnictwo.

1. Warunki mieszkaniowe na terenie gminy są zróżnicowane
 - 1 miasto ma warunki korzystniejsze niż miasta w byłym woj. poznańskim
 - 1 wiejskie jednostki osadnicze nieznacznie ustępują warunkom na wsi poznańskiej
2. Deficyt mieszkaniowy wg standardu byłego woj. poznańskiego jest duży; wynosi 7,2% zasobów ogólnych gminy.
3. Stara zabudowa mieszkaniowa stanowiąca na terenach wiejskich ok. 20% ogółu zasobów wiejskich wymaga rehabilitacji.
4. Specyfiką wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego jest jego ofertowy charakter na rzecz zaspakajania potrzeb z zewnątrz. Intensywny rozwój spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego zdynamizował przestrzeń miasta i jego sferę społeczną.

5. Zmienione warunki na rynku budowlanym i wycofanie się państwa od finansowania budownictwa mieszkaniowego wpłynęły na osłabienie intensywności realizacji mieszkań zwłaszcza przez Spółdzielnię Mieszkaniową. Intensywność realizacji mieszkań przez inwestorów prywatnych była nieduża na przełomie lat 80/90, a pod koniec lat 90-tych na terenach wiejskich pozostała taka sama, a w mieście uległa dalszemu obniżeniu.

2.4. Sieć osadnicza.

1. Sieć osadnicza gminy jest względnie gęsta - stanowią ją 29 miejscowości:
 - 1 miasto Swarzędz, ośrodek gminny,
 - 1 20 wsi sołeckich,
 - 1 8 przysiółków.
2. Na 100 km² pow. gminy przypada 28,4 miejscowości.
3. Średnia wielkość wsi sołeckiej jest dość duża i określa się ją na około 430 mieszkańców.
4. Cztery największe wsie pod względem demograficznym Kobylnica, Paczkowo, Bogucin, Gruszczyn zawdzięczają swój potencjał, pełnionym pozarolniczym funkcjom.
5. Na terenie gminy przeważa osadnictwo skupione.
6. Miasto Swarzędz dominuje w przestrzeni gminy jako ośrodek o funkcjach centralnych.
7. Miasto położone jest w stosunku do obszaru gminy skrajnie, nie ma położenia centralnego. Razem ze wsią Jasin i Zalasewo stanowi potencjalną zurbanizowaną jednostkę przestrzenną.
8. Jednostki osiedleńcze Kobylnica i Paczkowo wspomagające miasto w pełnieniu centralnych funkcji gminy, położone są przy głównych trasach komunikacyjnych i dobrze organizują przestrzeń gminy.

9. Obecnie wiodącymi funkcjami miasta są:
 - 1 mieszkalnictwo na rzecz obsługi ludności z zewnątrz,
 - 1 działalność produkcyjna z wyróżniającą się specjalistyczną branżą - przemysłem meblowym,
 - 1 usługi o charakterze ponadlokalnym.
10. W odniesieniu do jednostek osadniczych wykształca się następujący układ funkcjonalno-przestrzenny - jednostki położone w zachodniej części gminy i przy głównych trasach komunikacyjnych tracą swoje funkcje rolnicze i wiodącymi funkcjami są dla nich działalność gospodarcza i mieszkalnictwo - dla jednostek położonych na pozostałym obszarze gminy wiodącymi funkcjami pozostają funkcje rolnicze.

2.5. Pozarolnicza działalność gospodarcza

1. Gmina charakteryzuje się wysoką dynamiką wzrostu podmiotów gospodarczych.
2. W rankingu gmin pod względem aktywności gospodarczej w 1997, gmina zajmowała wysoką pozycję - 4 miejsce w skali 226 gmin woj. wielkopolskiego, ze wskaźnikiem 109,8 pod. gosp./1000 mieszkańców.
3. Miasto skupia około 77,8% ogółem podmiotów gospodarczych gminy i charakteryzuje się bardzo wysoką aktywnością gospodarczą - 127 pod. gosp./1000 mieszkańców.
4. Szczególnie uwidacznia się duża aktywność podmiotów w branży usługowej a zwłaszcza w dziedzinie handlu detalicznego i hurtowego, transportu, usług "około biznesowych", usług w zakresie ochrony zdrowia. Podmioty tej branży stanowią 80,7% ogółu podmiotów w zarejestrowanych w gminie. W drugim sektorze gospodarki narodowej tj. przemyśle i budownictwie jest skupionych ok. 37,9% ogółu podmiotów gospodarczych z tego 30,0% przypada na podmioty przemysłowe i 7,9% na budowlane branże.
5. Specyficzną cechą sfery gospodarczej gminy jest duży udział w strukturze ilościowej małych podmiotów gospodarczych, o zatrudnieniu nie przekraczającym

5 osób. Udział podmiotów małych tj. 90,7% w strukturze ogólnej świadczy o dużej aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców gminy.

6. Duża aktywność gospodarcza mieszkańców to kontynuacja tradycji historycznych miasta jako silnego ośrodka rzemieślniczego, a zwłaszcza czołowego ośrodka rzemiosła meblowego.
7. Na terenie wszystkich wiejskich jednostek osadniczych działają małe firmy i zakłady osób fizycznych - co świadczy o pozytywnych przemianach w kierunku kształtowania wielofunkcyjnego charakteru wsi.
8. Główną rolę w wiodącej branży meblowej pełnią Swarzędzkie Fabryki Mebli S.A., których efekty produkcyjne znane są nie tylko w skali miasta czy regionu ale także w kraju i w świecie.
9. Specjalistyczna branża produkcyjna mebli łącznie zatrudnia ok. 5900 osób (99 r.) i mimo trudności związanych z jej restrukturyzacją, powinna nadal stanowić dziedzinę wiodącą.

2.6. Gospodarka rolna

1. Główne nastawienie kierunków:
 - 1 produkcji roślinnej na uprawę zbóż,
 - 1 produkcji zwierzęcej na chów trzody chlewnej i bydłageneralnie odpowiada uwarunkowaniom przyrodniczym rolniczej przestrzeni produkcyjnej
2. Specyfiką gminy jest hodowla ryb (karpia i amura) prowadzona przez Gospodarstwo Rybackie w Bogucinie, na ok. 146 ha jezior i stawów.

3. Dynamiczne procesy przekształceń własnościowych w kierunku prywatyzacji sektora państwowego spowodowały radykalny wzrost udziału sektora prywatnego w gospodarce rolnej, do ok. 70%, w tym głównie gospodarstw indywidualnych.
4. W związku z procesem restrukturyzacji i prywatyzacji PGR-ów powstało w gminie kilka gospodarstw wielkoobszarowych ok. 100 ha i więcej.
5. Cechą charakterystyczną struktury gospodarstw gminy Swarzędz, sąsiadującej z m. Poznaniem jest wysoki udział (ponad 52%) gospodarstw małych do 5 ha.

3. Wnioski wynikające z funkcjonowania systemów technicznych.

3.1. Komunikacja.

1. Położenie gminy Swarzędz przy dwóch trasach międzynarodowych:
 - 1 nr 2 (E-30) Świecko - Poznań - Warszawa
 - 1 nr 5 (E-261) Wrocław - Poznań - Bydgoszczpredysponuje ją do lokalizacji terenów działalności gospodarczej i przemysłowej ze względu na dostępność komunikacyjną i położenie w obszarze aglomeracji poznańskiej.
2. Ruch tranzytowy drogi nr 2 przebiega przez obszar miasta Swarzędza, a drogi nr 5 przez wieś Kobylnica powodując stałą uciążliwość dla mieszkańców tych ośrodków.
3. Częściowe zmniejszenie uciążliwości drogi nr 2 nastąpi po wybudowaniu autostrady A-2, a drogi nr 5 po wybudowaniu odcinka łącznikowego łączącego drogę nr 5 i drogę nr 2 z węzłem autostradowym "Kleszczewo", z kierunku Pobiedzisk będzie nadal ruch dojazdowy do Poznania, stąd istnieje potrzeba zabezpieczenia terenu dla obejścia Kobylnicy po stronie północnej wsi.

4. Celowe jest również zaplanowanie obwodnicy wokół Poznania która połączy gminy powiatu poznańskiego.
5. 61% ulic lokalnych miejskich i 77% dróg gminnych nie posiada nawierzchni utwardzonej.
6. Przystosowanie międzynarodowej linii kolejowej E-20 Kunowice - Poznań - Warszawa do prędkości ruchu pociągów osobowych 160 km/h znacznie skróci czas przejazdu na kierunku wschód - zachód.

3.2. Gospodarka wodno-ściekowa.

Gmina Swarzędz jest zasadniczo w 100% zwodociągowaną, gdyż woda pitna z wodociągów jest doprowadzona do wszystkich wsi. Jedyne wyjątkowo niektóre zabudowania położone na terenach oddalonych od zwartej zabudowy zaopatrują się w wodę pitną z własnych indywidualnych ujęć wody.

Zwodociągowanie gminy nastąpiło poprzez budowę 2 dużych wodociągów grupowych: "Gruszczyn" i "Gortatowo", oraz wiejskich indywidualnych ujęć, stacji wodociagowych i sieci. Największy wodociąg z ujęciem we wsi Gortatowo posiada zatwierdzone zasoby wody w wysokości $Q_e = 51,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i $Q_e = 51,0 \text{ m}^3/\text{h}$ (studnia awaryjna). Z wodociągu tego są zaopatrywane następujące wsie w gminie: Gortatowo, Gortatowo Huby, Łowęcín, Paczkowo, Puszczykowo-Zaborze, Sarbinowo, Sokolniki Gwiazdowskie.

Z wodociągu w Gruszczynie natomiast zaopatrywany jest Swarzędz, Gruszczyn, Kobylnica, Katarzynki. Wodociąg ten zasila w wodę wodociąg Aglomeracji poznańskiej.

Istnieją również wodociągi grupowe o mniejszym zasięgu takie jak: Zalasewo, które współpracuje z wodociągiem w Swarzędzu, oraz doprowadza wodę do wsi Garby i Garby Małe. Jasin z którego woda doprowadzona jest do wsi Rabowice.

Pozostałe wsie takie jak Bogucin, Janikowo, Kruszwonia, Karłowice, Wierzonka, Wierzenica, Uzarzewo posiadają własne wiejskie ujęcia wody, stacje wodociągowe i sieć wodociągową rozprowadzoną po wsi.

W gminie nie ma więc obecnie potrzeby budowy nowych dużych inwestycji związanych z zaopatrzeniem mieszkańców w wodę pitną. Wymagane są jedynie bieżące remonty i renowacja istniejących urządzeń wodociągowych, oraz zmiana technologii oczyszczania wody na poszczególnych stacjach wodociągowych. Dotyczy to stacji położonych we wsiach Uzarzewo, Jasin, Kruszwonia, Bogucin.

Znacznie gorzej wygląda sytuacji w gminie w zakresie odprowadzania i neutralizacji ścieków sanitarnych. Częściowo sieć kanalizacyjna posiada miasto Swarzędz oraz wieś Kobylnica i Gruszczyń.

Ścieki sanitarne ze wsi Kobylnica są poprzez system kanałów grawitacyjnych zbierane do przepompowni i tłoczone do wsi Gruszczyń skąd dalej są przepompowywane do "Kolektora Swarzędzkiego" i dalej na oczyszczalnię ścieków "COŚ" w Czerwonaku. Kolektor Swarzędzki o średnicy 180 jest również odbiornikiem ścieków sanitarnych dla wsi Gruszczyń i dla Swarzędza.

Poza tym istnieją również zakładowe oczyszczalnie ścieków w Uzarzewie, Karłowicach i Wierzonce, do których są podłączone ścieki sanitarne z okolicznych bloków mieszkalnych. Oczyszczalnie te z uwagi na niski stopień oczyszczania, i zużycie techniczne wymagają modernizacji, lub zmiany technologii oczyszczania.

Gmina Swarzędz leży w zlewni trzech rzek, które podlegają ochronie przed zanieczyszczeniami: Głównej, Cybiny i Michałówki. Ponadto w obrębie Gminy zalegają podziemne wody Wielkopolskiej Doliny Kopalnej służące jako główne źródło zaopatrzenia tej części Wielkopolski w wodę pitną, należy więc założyć, że docelowo wszystkie wsie w gminie w obrębie skupionej zabudowy będą posiadały zorganizowany transport i neutralizację ścieków sanitarnych, natomiast mniejsze osiedla, czy zabudowania wybudują własny indywidualny system oczyszczania ścieków. Również zakłady przemysłowe, z których skład ścieków będzie odbiegał od składu ścieków bytowo - gospodarczych (np.

masarnie, zakłady chemiczne itp.) winny przed spuszczeniem ich do kanalizacji, poddać podczyszczaniu na terenie zakładu.

3.3. Elektroenergetyka.

Na obszarze gminy Swarzędz występują aktualnie niedobory energii elektrycznej, stąd konieczna jest rozbudowa i modernizacja sieci i stacji transformatorowych średniego napięcia oraz przygotowania warunków zasilania dla terenów przewidzianych pod inwestycje.

C Z Ę Ś Ć III

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

1. Generalna koncepcja rozwoju gminy.

1.1. Główne funkcje gminy.

Dotychczas za podstawowe funkcje miasta uznawane były:

- mieszkalnictwo,
- obsługa administracyjna i usługowa gminy (usługi lokalne i ponadlokalne),
- przemysł, drobna wytwórczość i rzemiosło, głównie na bazie lokalnych surowców, a jako podstawowe funkcje gminy (terenów wiejskich) określane były:
 - rolnictwo, ogrodnictwo
 - drobna wytwórczość głównie we wsiach przyległych do miasta.

W świetle przeprowadzonej diagnozy stanu zainwestowania gminy i analizy jej predyspozycji i możliwości oraz uwarunkowań przyrodniczych, społecznych, gospodarczych i politycznych stwierdzono, że istniejące funkcje miasta i gminy Swarzędz powinny być kontynuowane, przy czym ulegną one ukierunkowaniu na zrównoważony rozwój oraz zostaną zaktywizowane, aby mogły stać się w większym stopniu czynnikami miastotwórczymi, a - w przypadku wsi - czynnikami rozwojowymi.

Powinny też ulec przewartościowaniu w stopniu równym interwencyjnemu wprowadzeniu nowych funkcji, w celu pobudzenia rozwoju jednostki administracyjnej jaką jest gmina.

Przewartościowane zostaną funkcje:

- mieszkalnictwo – w kierunku większej dbałości o ład przestrzenny i uzyskanie wyższych standardów zamieszkania,
- turystyka i wypoczynek – funkcja obecnie zarysowująca się powinna być w swym rozwoju ukierunkowana na tworzenie form ekstensywnych, jednak nie pozbawionych atrakcyjności.
- działalność gospodarcza (przewiduje się rozwój przestrzenny tej funkcji).
- rolnictwo (przewiduje się znaczne przekształcenia strukturalne – arealy, metody i kierunki produkcji),
- usługi – przewiduje się poprawę jakości i wzrost standardów obsługi

Wprowadzane zmiany wynikają z przyjętego pojęcia zrównoważonego (eko-) rozwoju i przejścia z aspektów ilościowych na jakościowe: jakość życia, środowiska, wizerunku przestrzeni i krajobrazu oraz z potrzeby zdobywania rynku inwestorów w dobie silnej konkurencyjności między jednostkami samorządowymi jakimi są gminy.

Są to jedyne drogi, obok świadomości ekologicznej mieszkańców gminy i innych użytkowników środowiska, prowadzące do poprawy jakości życia i powiększania dobrobytu.

Po niezbędnych modyfikacjach funkcji uznaje się, że podstawowymi funkcjami gminy Swarzędz (bez rozdziału na funkcje miasta i funkcje gminy) będą:

- 1/ ochrona i utrzymanie potencjału przyrodniczego,
- 2/ częściowe zaspokajanie potrzeb w zakresie turystyki i wypoczynku dla mieszkańców gminy i Aglomeracji Poznańskiej (usługi lokalne i ponadlokalne)
- 3/ rozwój usług,
- 4/ mieszkalnictwo, również jako oferta deweloperska dla licznej klasy średniej w Aglomeracji Poznańskiej,
- 5/ różnorodna, lecz ograniczona w uciążliwości, działalność gospodarcza,
- 6/ nowoczesne rolnictwo z pożądanym dużym udziałem rolnictwa ekologicznego.

Uznaje się wszystkie jednostki osadnicze za rozwojowe i zakłada się dla wsi rozwój wielofunkcyjny.

Proponuje się następującą systematykę jednostek osadniczych w gminie:

- **ośrodek dynamicznego rozwoju** w oparciu o dotychczasowy potencjał społeczno – gospodarczy z przekształceniami jakościowo – ilościowymi –
- **ośrodek potencjalnych szans** – ośrodek dużych możliwości rozwojowych w oparciu o nowe i potencjalne funkcje (przekształcenia jakościowo – ilościowe)
- **ośrodek umiarkowanego rozwoju** – ośrodek rozwojowy na skalę posiadanego zaplecza społeczno – gospodarczego i predyspozycji przyrodniczo – krajobrazowych (przekształcenia głównie jakościowe)
- **ośrodek elementarnego rozwoju** – ośrodek, w którym rozwój polega nie na wzroście przestrzennym, ale na rehabilitacji przestrzeni, na podnoszeniu standardów estetycznych i technicznych zabudowy oraz wzbogacaniu krajobrazu.

1.2. Struktura funkcjonalno – przestrzenna gminy.

Utrzymuje się dotychczasową strukturę funkcjonalno - przestrzenną gminy opierającą się na podziale sieci osadniczej na miasto Swarzędz i 20 wsi sołeckich.

Proponuje się następującą klasyfikację sieci osadniczej

l.p.	Miejscowość	Klasyfikacja w sieci osadniczej	Funkcje wiodące	Funkcje uzupełniające
1.	Swarzędz	Ośrodek dynamicznego rozwoju	Usługi, mieszkalnictwo, przemysł	Turystyczno-rekreacyjne
2.	Bogucin	Ośrodek umiarkowanego rozwoju	Mieszkaniowa, Dział. Gospodarcza	Usługi podstawowe
3.	Garby	Ośrodek umiarkowanego rozwoju	Rolnictwo	Działalność giospodarcza
4.	Goratowo	Ośrodek potencjalnych szans	Mieszkaniowa	Rolnictwo, Turystyka
5.	Gruszczyn	Ośrodek potencjalnych szans	Mieszkaniowa	Rolnictwo, turystyka
6.	Janikowo Dolne	Ośrodek umiarkowanego rozwoju	Działalność gospodarcza i mieszkaniowa	Usługi podstawowe i rolnictwo
7.	Jasin	Ośrodek dynamicznego rozwoju	Działalność gospodarcza	Rolnictwo
8.	Karłowice	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	Turystyka
9.	Kobylnica	Ośrodek dynamicznego rozwoju	Mieszkaniowa	Działalność gospodarcza i usługi
10.	Kruszewnia	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	Mieszkalnictwo
11.	Łowęcín	Ośrodek umiarkowanego rozwoju	Rolnictwo	Mieszkalnictwo, usługi i działalność gospodarcza
12.	Paczkowo	Ośrodek dynamicznego rozwoju	Mieszkaniowa, działalność gospodarcza	Rolnictwo, usługi
13.	Puszczykowo Zaborze	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	
14.	Rabowice	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	Mieszkalni-ctwo
15.	Sarbinowo	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	
16.	Sokolniki	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	
17.	Uzarszewo	Ośrodek potencjalnych szans	Działalność gospodarcza, rolnictwo	Usługi i turystyka
18.	Wierzonka	Ośrodek umiarkowanego rozwoju	Rolnictwo	Usługi podstawowe i turystyka
19.	Wierzenica	Ośrodek elementarnego rozwoju	Rolnictwo	Turystyka

20.	Zalasewo	Ośrodek dynamicznego rozwoju	Mieszkańcowa	Usługi, działalność gospodarcza

1.3. Strategiczne cele i kierunki rozwoju.

Celem nadrzędnym w zagospodarowaniu przestrzennym miasta i gminy Swarzędz jest zapewnienie właściwego poziomu życia jego mieszkańców, poprzez przyjęcie wysokich parametrów zagospodarowania – przestrzennych i środowiskowych, a także poprzez stworzenie możliwości równorzędnego dostępu do usług, dostępu do sieci infrastruktury technicznej i systemu komunikacyjnego dla wszystkich mieszkańców.

A. Cele rozwoju ekologicznego:

- ochrona powierzchni ziemi i jej najwartościowszych gleb
- ochrona wód powierzchniowych i ochrona struktur wodonośnych
- ochrona powietrza atmosferycznego
- wzmacnianie i wzbogacanie środowiska przyrodniczego

B. Cele rozwoju kulturowego:

- ochrona obiektów zabytkowych,
- ochrona krajobrazu kulturowego
- harmonijne kształtowanie rozwoju miasta i jednostek wiejskich poprzez trwałe zgranie wartości kulturowych z bieżącymi tendencjami rynkowymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju

C. Cele rozwoju gospodarczego:

- rozwój budownictwa mieszkaniowego
- rozwój usług podstawowych (bytowych) i ponadlokalnych na poziomie obsługi gminy, gmin sąsiadujących, a także na poziomie obsługi Aglomeracji Poznańskiej w zakresie wybranych usług wyższego rzędu
- wzrost aktywności i koniunktury gospodarczej,
- rozwój komunikacji,
- rozwój infrastruktury technicznej.

Polityka przestrzenna odnosi się do czterech kierunków zrównoważonego rozwoju:

- ochrony środowiska przyrodniczego
- kształtowania sfery mieszkaniowej (mieszkanie – usługi - wypoczynek)
- budowy rynku pracy (miejsca pracy),
- tworzenia oferty wypoczynku (wypoczynek).

Każdy z w/w kierunków tworzy odpowiednie elementy struktury przestrzennej, przenikające się wzajemnie. Żadnego z elementów struktury przestrzennej nie można rozpatrywać i kształtować w oderwaniu od całości, jaką jest przestrzeń gminy, łącznie z jej wszystkimi składnikami, a w tym środowiskiem przyrodniczym i człowiekiem.

Realizacja polityki przestrzennej, jej sprawność i skuteczność bazuje na fachowości, organizacji i prawidłowej atmosferze pracy służb administracji samorządowej, umiejętności włączania różnych podmiotów do wspólnych działań.

Schemat gospodarowania w gminie, docelowa wizja gminy.

Schemat gospodarowania przestrzenią w gminie składa się z kolejnych kroków, które mają doprowadzić do uzyskania założonego efektu działań lub maksymalnego zbliżenia się do tego efektu.

Efektem końcowym, docelowym jest idealny obraz gminy:

- jako przestrzeni, w której żyją, mieszkają, pracują i wypoczywają jej mieszkańcy, ocenianej na podstawie jakości życia,
- jako przestrzeni krajobrazowo - estetycznej, odbieranej w kategoriach wizualnych i odczuwanej w bezkonfliktowym funkcjonowaniu struktur i powiązań,
- jako miejsca, w którym realizuje się życiowe cele,
- jako ważnego ogniwa w regionalnym systemie przyrodniczym i osadniczym.

Dla uzyskania założonego efektu podejmować należy działania dotyczące poszczególnych sfer rozwoju: środowiska przyrodniczego, mieszkania, pracy, wypoczynku.

Środkiem osiągnięcia założonych celów rozwoju jest podjęcie przez różnorodne podmioty programów działań wyznaczonych dla poszczególnych sfer rozwoju.

2. Kierunki ochrony wartości i zasobów środowiska przyrodniczego.

2.1. Tereny i obiekty chronione na podstawie przepisów szczególnych.

Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym określa uwarunkowania środowiska, które mają wpływ na politykę przestrzenną gminy. Są to:

- ponadlokalne powiązania przyrodniczo-ekologiczne
- występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych
- stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej
- lokalne wartości zasobów środowiska przyrodniczego i jego zagrożenia

W systemie ponadlokalnych powiązań przyrodniczych gmina Swarzędz zajmuje znaczące miejsce. Występują tu obszary chronione o znaczeniu regionalnym. Są to:

a) zlewnie chronione: zlewnia Cybiny i zlewnia Głównej – chronione z uwagi na zachowanie czystości wód powierzchniowych dla celów rekreacyjnych,

b) Strefy otulinowe parków:

Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka” i Parku Natury w Promnie,

c) łączniki ekologiczne powiązań przestrzennych między obszarami chronionymi:

- dolina rzeki Głównej,
- dolina rzeki Cybiny,
- dolina Michałówki.

d) struktura hydrogeologiczna Wielkopolskiej Doliny Kopalnej z zasobami wód podziemnych czwartorzędowych dla ujęć wód komunalnych i przemysłowych

e) bezpośrednie sąsiedztwo Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego doliny Michałówki

- Gmina Swarzędz położona jest w obrębie mezoregionu Równina Wrzesińska. Morfologicznie można wyróżnić tu:

- strefę pagórków i wzniesienie moreny czołowej,
- strefy równiny sandrowej,
- strefę wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej,
- doliny Cybiny i Głównej.

Są to jednostki o odmiennych warunkach fizjograficznych i predyspozycjach przyrodniczych – do ich zagospodarowania.

- Pierwszą kategorię obszarów i obiektów prawnie chronionych stanowią pomniki przyrody: 14 obiektów w miejscowości Uzarzewo, Wierzonka, Wierzenica, Mechowo, Swarzędz.

- Drugą kategorię obszarów chronionych stanowią strefy ochrony ujęć wód podziemnych wg ustawy Prawo wodne. Są to strefy ujęć wód komunalnych i przemysłowych.

- Trzecią kategorię obszarów chronionych są lasy ochronne, podlegające ochronie w trybie ustawy o lasach.

- Bazą podstawową rozwoju rolnictwa są gleby, które przedstawiają najlepsze kategorie kompleksów rolniczej przydatności gleb, tj. kompleksy 2,3,4,5 i 8.

- Dla poprawy bilansu wodnego gruntów, ograniczenia erozji wietrznej, poprawy stosunków biocenotycznych - konieczne jest utworzenie systemu zadrzewień ochronnych składających się z:

- zadrzewień przydrożnych,

- zadrzewień przywodnych,
- zadrzewień zboczy dolin,
- ostoń zadrzewień śródpolnych,
- zadrzewień towarzyszących obiektom kubaturowym

Konieczna poprawa stanu czystości rzek Głównej i Cybiny, monitorowanie jakości /wpływ i wypływ z terenu gminy/

Poprawa czystości wód Jeziora Swarzędzkiego, kontrola i zakaz zrzutów ścieków sanitarnych i deszczowych .

Poprawa stanu higieny atmosfery poprzez: ewidencję źródeł emisji, kontroli decyzji o dopuszczalnej emisji, modernizacja w zakresie stosowania paliw – gazowe, olejowe, elektryczne, promowanie źródeł energii niekonwencjonalnej: kolektory słoneczne, pompy ciepłe, energia wiatrowa.

Rekultywacja wysypiska przy J. Swarzędzkim, zagospodarowanie zielenią, docelowo tereny rekreacyjne.

Zwiększenie powierzchni wód otwartych – projektowany zalew Uzarzewski, proponowane małe retencje, budowa stawów rybnych.

Utrzymanie różnorodności krajobrazowej: łąk, cieków, oczek wodnych, zadrzewień i zakrzewień, parków wiejskich, zabytków kultury materialnej. Zabytkowe parki nie mogą podlegać podziałom i zabudowie. Ochronie podlega także otoczenie zabytkowych kościołów i kapliczek.

2.2. Kształtowanie systemu ekologicznego gminy.

W "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy" sprawy środowiska, zgodnie z zapisaną w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym zasadą zrównoważonego rozwoju - są priorytetowe.

Wynika z tego potrzeba ukierunkowania działań społeczności miasta i gminy na racjonalne użytkowanie krajobrazu i naturalnych zasobów przyrody. Składa się na to utrzymanie odpowiedniej jakości poszczególnych komponentów środowiska (powietrza, wody, gleby), zapewnienia trwałości ekosystemów leśnych, łąkowych i rolniczych (agroekosystemów) oraz ukształtowanie ładu ekologicznego, przestrzennego i estetycznego w krajobrazie miasta i gminy. Efektem tych działań ma być podniesienie jakości życia, jego bytowanie w czystym, zdrowym środowisku i pięknym otoczeniu.

Istotne znaczenie ma tu kwestia świadomości ekologicznej społeczeństwa. Bowiem problemy ekologiczne to też problemy moralności i odpowiedzialności - rozróżnienie ładu i nieładu, woli oraz potrzeb mieszkańców - co do jakości środowiska i poszanowania otoczenia.

Planowanie przestrzenne jest podstawowym narzędziem dla realizacji postulatów ochrony przyrody i kształtowania środowiska. Uwzględnienie w studium systemu ekologicznego gminy jako jednego z podstawowych uwarunkowań rozwoju pozwoliło na zdefiniowanie kierunków ochrony środowiska oraz struktury funkcjonalno-przestrzennej.

Dla właściwego funkcjonowania i zachowania równowagi środowiska najważniejszą rolę pełnią wszystkie powierzchnie naturalne - środowiskotwórcze, a więc lasy, wody, torfowiska, bagna, łąki, tereny zadrzewione.

Niezwykle znaczenie mają też zadrzewienia przywodne, przydrożne, śródpolne. Na terenach rolniczych pełnią one rolę wiatrochronną, wodochronną, sanitarną, krajobrazową oraz są schronieniem dla wielu gatunków ptaków i owadów. Wprowadzanie różnorodności krajobrazowej na terenach rolniczych, a więc zwiększania powierzchni łąk, zadrzewień, wód otwartych nadaje im charakter krajobrazu wypoczynkowego. Wobec rekreacyjnej funkcji gminy i tworzenia ośrodków obsługi ruchu turystyczno-wypoczynkowego na bazie istniejących wsi, problem ten jest tym samym jeszcze ważniejszy.

W studium postuluje się utrzymanie zadrzewień, łąk, oczek wodnych oraz zwiększenie ich powierzchni, szczególnie uzupełnienie zadrzewień. W pierwszej kolejności należy wykorzystać środowiskotwórczą rolę dolin rzecznych, tam bowiem kształtować można zieleń najłatwiejszą w eksploatacji i odporną na degradację.

3. Kierunki ochrony wartości i zasobów środowiska kulturowego.

Szczegółowe zasady ochrony wartości i zasobów środowiska kulturowego regulują przepisy szczególne, głównie ustawa *O ochronie dóbr kultury i o muzeach*. Wynika z niej, że wszelkie działania w obrębie założeń i obiektów zabytkowych winny każdorazowo uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ponieważ środowisko kulturowe jest istotnym składnikiem jakości życia człowieka, wiąże się z jego poczuciem tożsamości, gmina podejmie działania w zakresie swoich kompetencji służące ich ochronie. Działania te będą dotyczyły głównie sfery gospodarki

przestrzennej, a więc planowania przestrzennego, programowania własnych inwestycji oraz monitoringu działań inwestorów uwzględniającego poniższe wytyczne.

3.1. Miasto Swarzędz.

- W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej m. Swarzędz nie należy wznosić budynków, które ze względu na swoje gabaryty lub agresywną architekturę mogłyby wpłynąć niekorzystnie na panoramy miasta;
- Historyczna zabudowa śródmiejska powinna podlegać stopniowej rewaloryzacji i modernizacji, także uzupełnieniu, po uprzednim porządkowaniu całych kwartałów;
- Zagospodarowanie okolic Rynku, powinno prowadzić do scalenia północnej i południowej części starego śródmieścia;
- Tam gdzie to jeszcze możliwe należy zachować nawierzchnie brukowe ulic, w dalszej perspektywie należy rozważyć celowość przywracania takich nawierzchni, jak również oświetlenia i zieleni;

3.2. Wsie gminy Swarzędz.

- Miejscami o szczególnych walorach krajobrazowych, o niezniszczonym historycznym układzie przestrzennym są wsie: *Wierzenica, Uzarzewo* (?)
- Zachowane dwory i pałace powinny przede wszystkim być w rękach właścicieli – gospodarzy, którzy nadając tym obiektom konkretne funkcje potrafią je utrzymać i zabezpieczyć. Należy także pamiętać, że obiekty te podlegają ochronie wraz ze swoim otoczeniem,
- Założenia folwarczne można wykorzystywać zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem tj. zabudowania gospodarcze wykorzystywane do produkcji rolnej, lub w wybranych, atrakcyjnych turystycznie miejscach przeznaczyć je na funkcje rekreacyjno – turystyczne,
- Resztki podworskie i pofolwarczne w bezpośrednim sąsiedztwie miasta mogą również pełnić funkcje hotelowe, rekreacyjne lub usługowe dla mieszkańców Aglomeracji,
- Zabytkowe parki nie mogą podlegać podziałom i zabudowie,
- Zabytkowe zespoły pałacowo – dworsko – parkowe nie powinny podlegać wtórnym podziałom.

4. Rozwój demograficzny gminy.

W opracowanej hipotezie rozwoju demograficznego gminy, bazującej na dotychczasowych trendach zakłada się :

- wzrost liczby mieszkańców miasta Swarzędza w granicach planistycznych (tj. po włączeniu w granice miasta Jasina i Zalasewa) w 2010 r. do ok. 38000, w 2020 r. do ok. 45000.
 - niewielki spadek liczby mieszkańców wsi do ok. 8300 osób w 2010 r. i 8600 osób w 2020 r. z uwagi na przewidywaną korektę granic administracyjnych miasta.
- Reasumując, przewiduje się umiarkowany przyrost ludności gminy, który będzie się kształtował na poziomie 28 % do 2010 r. i ok. 16 % do 2020 r.

W strukturze wieku ludności gminy zgodnie z prognozą demograficzną dla byłego województwa poznańskiego nastąpi:

- w wieku przedprodukcyjnym spadek udziału tej grupy zwiększy do ok. 23 % w 2020 r., z tym że będzie on większy w mieście niż na wsi i będzie się kształtował w mieście w 2010 r. na poziomie ok. 21 %. Szczególnie zmniejszy się liczba dzieci w wieku 0-2 i 3-6 lat zarówno w mieście jak i na wsi, co nadal będzie związane z mniejszą liczbą urodzeń.
- W wieku produkcyjnym wzrost udziału tej grupy do ok. 63 % w 2010 r. , co spowoduje konieczność zapewnienia ok. 6000 osobom miejsc pracy. Natomiast w roku 2020 przewiduje się spadek udziału grupy produkcyjnej do ok. 58 %.
- W wieku poprodukcyjnym znaczny wzrost udziału tej grupy z ok. 10 % w 1998 r. do ok. 15 % w 2010 r. i 19 % w 2020, co w liczbach bezwzględnych oznacza przyrost ludzi starszych o ok. 3100 osób w 2010 r. i ok. 3400 osób w 2020 r. Świadczy to o starzeniu ludności gminy. Tak duży przyrost liczby ludności grupy poprodukcyjnej spowoduje wzrost zapotrzebowania na usługi medyczne (częstsze zachorowania osób starszych) oraz na opiekę społeczną w postaci miejsc pracy w domach opieki społecznej.

5. Kierunki rozwoju mieszkalnictwa i usług.

5.1. Mieszkalnictwo.

Stan zasobów mieszkaniowych miasta i gminy Swarzędz oraz dotychczasowe tempo przyrostu tychże zasobów skłania do przyjęcia mieszkalnictwa – i to we wszystkich jego formach - jako jednego z głównych kierunków rozwojowych gminy. Jak

wynika z dotychczasowych analiz główny nacisk powinien być położony na budownictwo mieszkaniowe indywidualne, komunalne, w ramach TBS oraz socjalne dla najuboższej warstwy społeczeństwa. Władze gminy wspierają i nadal powinny wspierać wszystkie formy budownictwa mieszkaniowego na terenie gminy. Wspieranie to odbywa się poprzez:

- opracowywanie planów miejscowych dla terenów przeznaczonych pod rozwój funkcji mieszkaniowej,
- sukcesywną realizację infrastruktury technicznej na terenach mieszkaniowych,
- ekonomizację czynszów dla lokali komunalnych z uwzględnieniem możliwości jakie daje system dodatków mieszkaniowych,
- nabywanie budynków z przeznaczeniem po adaptacji lub remoncie na cele poprawy sytuacji mieszkaniowej gminy.

Szczególną formą wspierania mieszkalnictwa jest poprawa standardu starej substancji mieszkaniowej – poprzez podjęcie działań rehabilitacyjnych.

Poza tym działaniom modernizacyjnym należy objąć historyczne układy przestrzenne i ich substancję budowlaną oraz obszary zainwestowane już współcześnie lecz o małych walorach lub zdegradowane. Na terenie miasta i na terenach wiejskich wyznaczono obszary, które winny zostać przekształcone do dzisiejszych lub przyszłych standardów funkcjonalnych i przestrzennych.

W studium dla różnych typów zabudowy mieszkaniowej przyjęto następujące oznaczenia:

A/ w Swarzędzu i we wsiach przyległych:

MU – tereny intensywnej zabudowy mieszkaniowo-usługowej

M1 – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami towarzyszącymi

M2 - tereny ekstensywnej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej

M3 – tereny ekstensywnej zabudowy rezydencjonalnej i „letniskowej”

MG – tereny zabudowy mieszkaniowej z działalnością gospodarczą

B/ na terenach wiejskich

R1- intensywna, wielofunkcyjna zabudowa wiejska w obrębie zwartych jednostek osadniczych

R2 – ekstensywna (rozproszona) zabudowa mieszkalno-gospodarcza (zagrodowa) poza obszarami zwartych jednostek osadniczych

Na rysunku studium wyznaczono tereny zabudowy mieszkaniowej w sposób następujący:

- a) na terenie miasta i we wsiach przyległych stanowiących tereny rozwojowe Swarzędza
 - tereny mieszkaniowe w mieście zgodnie z rysunkiem planu ogólnego
 - tereny mieszkaniowe we wsiach Zalasewo i Jasin
- b) na terenach wiejskich
 - w Janikowie, w części północnej wsi
 - w Paczkowie, we wschodniej części wsi
 - w Gruszczynie – Kobylnicy, na południe od terenów kolejowych
 - w Gortatowie w nawiązaniu do planowanego zbiornika „Uzorzewo”
- c) na terenach pozostałych wsi w ramach zwartego zainwestowania osiedleńczego, przewiduje się wielofunkcyjną zabudowę wiejską w tym zabudowę mieszkaniową
- d) zabudowę mieszkaniowo-gospodarczą o funkcji zagrodowej i charakterze rozproszonym umożliwia się realizować poza obszarami zwartymi jednostek osadniczych.

Na terenach miasta i jego terenach rozwojowych przewiduje się zróżnicowaną zabudowę mieszkaniową pod względem charakteru i intensywności.

Przewidywana jest zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i wielorodzinna łącznie z usługami podstawowymi, z uwzględnieniem zasady, że otoczenie centrum miasta winno się charakteryzować intensywniejszą zabudową. Wraz z oddalaniem się od centrum intensywność zabudowy powinna ulegać zmniejszeniu. Natomiast mniej intensywne budownictwo mieszkaniowe przewiduje się na terenach wsi Gruszczyn – Kobylnica i Gortatowo – terenach umownie określanych jako „otaczające” w bezpiecznej odległości planowany zbiornik Uzorzewo.

We wsiach Janikowo i Paczkowo przewiduje się zabudowę mieszkaniową jednorodziną. Wyznaczone tereny pod zabudowę mieszkaniową zabezpieczą nie tylko potrzeby własne gminy, ale jednocześnie stanowią ofertę gminy dla średniej klasy z obszaru Aglomeracji Poznańskiej. Dlatego we wsiach Gruszczyn – Kobylnica, Gortatowo, Paczkowo, Janikowo przewiduje się realizację budownictwa mieszkaniowego przede wszystkim w systemie zorganizowanym przez firmy deweloperskie. Równoległe z powstawaniem zabudowy mieszkaniowej należy zapewnić realizację kompleksowego programu obsługi ludności w sferze usług podstawowych.

5.2. Usługi.

W studium przyjęto dwa generalne kierunki rozwoju usług:

- rozwój usług ogólnogminnych i ponadlokalnych, związanych z położeniem miasta w obszarze węzłowym aglomeracji,
- realizację zasady równego dostępu do usług podstawowych, bytowych dla wszystkich mieszkańców gminy.

Rozwój przestrzenny tej sfery dotyczyć będzie:

- przygotowania różnorodnej oferty nowych terenów dla usług ogólnogminnych i ponadlokalnych w mieście (dla ośrodków administracyjno – usługowych, centrum finansowo – usługowego),
- przekształceń jakościowych dotychczasowych obiektów usługowych poprzez, poprawę wystroju architektoniczno – plastycznego drogą modernizacji i remontów oraz zastosowanie różnorodnych ułatwień dla klientów,
- stwarzanie sprzyjających warunków lub pewnych ograniczeń (poprzez stosowne zapisy planów miejscowych) dla rozwoju usług komercyjnych, a tym samym sterowanie ich rozwojem zgodnie z występującym zapotrzebowaniem lub interesem gminy.

Realizacja zasady równego dostępu mieszkańców do usług bytowych powinna odbywać się poprzez:

- niwelowanie różnic w wyposażeniu w usługi handlu, gastronomii, rzemiosła usługowego, kultury i sportu w poszczególnych dzielnicach miasta i jednostkach wiejskich,
- realizację zakładanej sieci placówek oświatowych – przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, zgodnie z występującą strukturą demograficzną, przy czym należy pamiętać, że za 5 – 10 lat może wystąpić wtórny wyż demograficzny (dzieci obecnego wyżu demograficznego z lat 1976 – 1985),

Idei organizacji usług przedstawionej na wstępie służy zaproponowana w studium następująca hierarchia ośrodków usługowych w mieście:

- C1 - tereny głównego centrum miasta - historyczne śródmieście, skupiające wszystkie prestiżowe usługi ogólnomiejskie, ogólnogminne i ponadlokalne związane ze znaczącą rolą ośrodka lokalnego w układzie powiatowym i aglomeracyjnym,
- C2 - tereny nowego centrum administracyjno – usługowego w południowej części planistycznego układu miejskiego, głównie dla usług kultury i administracji,

C3 - tereny usług podstawowych – osiedlowych, wyznaczone centralnie w stosunku do mieszkaniowych terenów rozwojowych miasta, o promieniu obsługi około 500 m.

Główne centrum miasta – historyczne śródmieście, pełnić będzie nadrzędną rolę polegającą na centralizowaniu struktury miejskiej, tworzeniu więzi społecznych, tworzeniu wizytówki miasta – jego obrazu i nastroju jako centrum ogólnomiejskie z przeważającym udziałem lokowania usług centrotwórczych. Obszary C.1 i C.2 zajmujące centralne części miasta skupiają usługi ogólnomiejskie, z których korzystają mieszkańcy miasta, wiejskich jednostek osadniczych gminy i mieszkańcy powiatu. Pełnią one także rolę lokalnych ośrodków usługowych dla mieszkańców danego obszaru. Ponadto w obszarze centralnym miasta C1 przewiduje się wprowadzenie zakazu lokalizowania usług generujących ruch oraz nie wykorzystujących w pełni walorów prestiżowej lokalizacji.

Dla zorganizowanego handlu typu hurt i wieloprzestrzenny handel wielobranżowy (powyżej 1000 m²) można przewidywać lokalizację na obszarach miasta jeszcze nie zagospodarowanych jedynie drogą miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na terenach wsi usługi można lokalizować na całym obszarze rozwojowym jednostek osadniczych, o ile nie kolidują z innymi funkcjami terenów. Należy jednak dążyć do scentralizowania usług bytowych w ośrodkach położonych centralnie w stosunku do zabudowy mieszkaniowej, wprowadzając wyważoną różnorodność branż.

Obiekty usługowe należy projektować z wyposażeniem dla niepełnosprawnych, w otoczeniu zieleni oraz z miejscami do parkowania pojazdów.

6. Kierunki rozwoju działalności gospodarczej.

6.1. Pożądane kierunki rozwoju rolnictwa.

Gospodarka rolna gminy podlega przeobrażeniom systemowym podobnie, jak gospodarka kraju. W ostatnim okresie wystąpiły zjawiska i sytuacje charakteryzujące okres transformacji to jest:

- Σ wzrost udziału sektora prywatnego w użytkowaniu gruntów,
- Σ wzrost średniej powierzchni gospodarstwa rolnego,
- Σ spadek zużycia nawozów mineralnych,
- Σ pojawienie się bezrobocia na wsi,

Σ pojawienie się odłogów i ugorów na gruntach ornych.

Gospodarka rolna gminy, aby sprostać wymogom zmieniającego się systemu powinna nadal się przekształcać, mimo trudnej sytuacji społecznej określanej mianem "strukturalnego bezrobocia".

Przemiany, przebudowa rolnictwa i wsi, powinny zmierzać w kierunku:

Σ przebudowy struktury obszarowej gospodarstw indywidualnych, polegającej na scalaniu gruntów i zwiększaniu powierzchni gospodarstw, by zmniejszać w gminie przewagę gospodarstw małych do 5 ha,

Σ rozwoju drobnego przemysłu rolnego i przetwórczego, przetwarzającego miejscowe surowce,

Σ rozwoju działalności pozarolniczej,

Σ rozbudowy sieci usług produkcyjnych, społecznych i komunalnych.

Wielką szansą dla rolnictwa może być ukierunkowanie jego rozwoju na nowoczesną dziedzinę tj. rolnictwo ekologiczne produkujące zdrową żywność.

Wymaga to wprowadzania pilotażowych wzorcowych gospodarstw ekologicznych, które byłyby przekonywującym przykładem dla tradycyjnych gospodarstw.

Dalszy rozwój rolnictwa powinien zostać ukierunkowany na:

Σ prowadzenie gospodarki rolnej dostosowanej do naturalnych siedlisk

Σ zaspokojenie potrzeb zmieniającego się popytu.

W odniesieniu do produkcji roślinnej uważa się, że obecna struktura upraw z przewagą zbóż jest prawidłowa i generalnie odpowiada uwarunkowaniom przyrodniczym, w tym przede wszystkim uwarunkowaniom glebowym. W zakresie hodowli zwierząt gospodarskich proponuje się utrzymanie głównego nastawienia na: chów trzody chlewnej z wykluczeniem rozwoju ferm bezściółkowych oraz hodowlę bydła. Nadal preferuje się utrzymanie hodowli ryb prowadzonej przez Gospodarstwo Rybackie w Bogucinie.

W odniesieniu do produkcji roślinnej uważa się za właściwe (po rozeznaniu rynku zbytu):

Σ wprowadzanie nowych upraw w oparciu o lekkie gleby, a jednocześnie wymagających większej pracochłonności - np. uprawy szparagów

Σ odtwarzanie upraw dawnych polskich kultur rolnych jak len, konopie, gryka

Σ wprowadzanie plantacji dla potrzeb przemysłu farmaceutycznego i zielarskiego np. róža, bez czarny, wiesiołek, leszczyna.

Ważną dziedziną towarzyszącą rozwojowi rolnictwa w gminie powinna być przedsiębiorczość okołorolna i obsługa rolnictwa. W tej sferze zachodzi także proces przemian. Należy wspierać i ułatwiać powstawanie zakładów przetwórczych rolno-spożywczych, które współpracować będą z producentami żywności. Szczególnie wskazany jest rozwój małych wytwórni oraz różnych form przechowalnictwa (punkty skupu, suszarnie, chłodnie, konfekcjonowanie).

Ponadto ważną sprawą dla gospodarki gminy i dla miejscowych producentów jest utworzenie lokalnej giełdy płodów rolnych i leśnych - targowiska w obszarze miasta, które zaopatrzy mieszkańców i turystów w zdrową miejscową żywność. Przewidywane kierunki w zakresie gospodarki rolnej będą mogły być realizowane, gdy na szczeblu centralnym zostanie uporządkowana i właściwie prowadzona polityka kraju dotycząca głównie uwarunkowań prawnych w rolnictwie.

6.2. Kierunki i zasady rozwoju działalności produkcyjnej.

W układzie przestrzennym gminy miasto Swarzędz wraz z terenami rozwojowymi na terenie wsi Jasin, jest najważniejszym ośrodkiem gospodarczym o wiodącej funkcji produkcyjnej - przemysłu, budownictwa, baz i magazynów.

Specyficzną cechą miasta jest niejednorodny układ przestrzenny terenów działalności gospodarczej polegający na koncentracji terenów w mieście od strony wylotu na Warszawę oraz wzdłuż trasy komunikacyjnej w kierunku Poznania w obrębie wsi Bogucin i Jankowo Dolne. Działalność gospodarcza prowadzona jest na terenach zabudowy, co powoduje znaczną uciążliwość i konfliktowość. Wobec takiej sytuacji należy dążyć do ograniczenia tej uciążliwości, głównie układów produkcyjnych, warsztatów rzemieślniczych związanych z branżą meblową poprzez:

- wprowadzanie czystych technologii
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery,
- ograniczenie uciążliwego hałasu,
- prowadzenie prawidłowej organizacji transportu samochodowego,
- zapewnienie w procesach technologicznych prawidłowej gospodarki odpadami,

- nasycenie zielenią izolacyjną terenu, zwłaszcza od strony zabudowy mieszkaniowej. W przypadku niemożności ograniczenia uciążliwości zakłady winny ulec translokacji. Istniejąca funkcja działalności produkcyjnej pozostanie nadal wiodącą funkcją rozwojową miasta. Funkcja ta również rozwijać się będzie na terenach wiejskich.

Istniejący układ przestrzenny (koncentracja w mieście) i rozwijany we wsi Jasin w okresie dalszego rozwoju będzie zachowany. Utrzymana zostanie także jedna z wiodących funkcji w mieście - działalność produkcyjna.

Przewiduje się następujące kierunki rozwoju działalności produkcyjnej, to jest:

- Σ należy preferować rozwój małych jednostek, które zadbają o nieuciążliwy charakter produkcji, najnowsze i bezpieczne technologie, postuluje się wprowadzanie na szeroką skalę ekologicznych nośników energii: gazu ziemnego i oleju opałowego lekkiego;
- Σ dopuszczać większe przedsięwzięcia gospodarcze (terenochłonne) pod warunkiem stosowania w ich działalności nowoczesnych technologii „oszczędzających” środowisko przyrodnicze, przyjmując za wymóg absolutny – ochronę czystości powietrza,
- Σ ponadto zaleca się wprowadzanie nowych technologii w zakresie korzystania z niekonwencjonalnych źródeł energii takich jak: kolektory słoneczne, pompy ciepłe, siła wiatru,
- Σ w rozwoju powinny być preferowane dotychczasowe branże produkcji oraz branże oparte na miejscowym surowcu;
- Σ rozwijanie działalności produkcyjnej przy wykorzystaniu i zagospodarowywaniu wolnych obiektów, nieużytkowanych terenów produkcyjnych i usługowych dla potrzeb drobnego przemysłu, rzemiosła, przetwórstwa rolno-spożywczego;
- Σ rozwijanie nowych form działalności produkcyjnej zgodnych z wymogami ochrony środowiska oraz z celami strategicznymi rozwoju gminy.

W okresie dalszego rozwoju przewiduje się rozwój działalności produkcyjnej na terenach obecnej strefy przemysłowo-bazowej miasta, z zaleceniem wprowadzania technologii bezpiecznej dla środowiska.

Zajęcie nowych terenów na cele przemysłowo-składowo-bazowe, może nastąpić po całkowitym wykorzystaniu terenów przeznaczonych już w planie ogólnym miasta i gminy pod tę funkcję.

Natomiast na terenach wiejskich jakiegokolwiek formy działalności gospodarczej powinny powstawać z zachowaniem pełnego bezpieczeństwa dla środowiska i niekolizyjności w stosunku do funkcji mieszkaniowej.

Na terenach wiejskich, szczególnie w środowiskach "postpegeerowskich", wskazany jest rozwój działalności gospodarczej, aktywizującej miejscową bezrobotną ludność.

Dlatego należy stwarzać warunki organizacyjno-ekonomiczne celem pobudzenia aktywności lokalnej środowiska wiejskiego.

Nowo powstające podmioty gospodarcze powinny być dostosowane do skali danej jednostki osadniczej.

Tereny pod działalność gospodarczą, w tym działalność produkcyjną, powinny zostać wyznaczone poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W planach określone zostaną warunki zagospodarowania terenu, nasycenie zielenią, zasady zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, zasady utylizacji odpadów oraz minimalizacji hałasu.

7. Kształtowanie rozwoju turystyki, wypoczynku i rekreacji.

OCENA MOŻLIWOŚCI KSZTAŁTOWANIA POPYTU TURYSTYCZNO-REKREACYJNEGO GMINY SWARZĘDZ.

Wprowadzenie – wyjaśnienie pojęć

Podstawą rozwoju turystyki są zróżnicowane walory turystyczne poszczególnych regionów oraz odpowiednio wykształcona infrastruktura, zarówno techniczna, jak i społeczna. Nasilenie ruchu turystycznego w przestrzeni i czasie uzależnione jest od wielu czynników, przy czym decydującą rolę odgrywa atrakcyjność turystyczna obszaru, wpływająca na świadomość turystów dokonujących wyboru odpowiedniego terenu do penetracji. Walory turystyczne to zespół elementów środowiska przyrodniczego (rzeźba, wody, pola, lasy, zwierzęta) oraz elementów nieprzyrodniczych (kultura materialna i duchowa), które wspólnie lub każdy z osobna mogą być przedmiotem zainteresowania turystów. W zależności od tych zainteresowań oraz celu penetracji wyróżnia się trzy typy walorów turystycznych: wypoczynkowe, krajobrazowe i specjalistyczne. Walory wypoczynkowe pozostają w ścisłej zależności od cech środowiska przyrodniczego i umożliwiają rozwój wypoczynku pobytowego, dłuższego jak i związanego z dniami wolnymi od pracy, w celu regeneracji sił fizycznych i psychicznych człowieka. Walory krajobrazowe obejmują zespoły krajobrazowe i osobliwości przyrody (parki narodowe, rezerваты, pomniki przyrody itp.) oraz elementy kultury materialnej i duchowej, które decydują o możliwościach uprawiania, w celach poznawczych, turystyki krajoznawczej. Walory specjalistyczne tworzy zespół cech i elementów środowiska przyrodniczego,

umożliwiających uprawianie różnych form turystyki kwalifikowanej, wymagającej specjalistycznych umiejętności i odpowiedniego sprzętu. Z reguły występują one na terenach mających również walory wypoczynkowe i krajoznawcze. Waloryzację z punktu widzenia turystyki wypoczynkowej przeprowadza się w oparciu o następujące kryteria: ukształtowanie terenu (urzeźbienie), sieć wód powierzchniowych, szatę roślinną, gdyż te elementy pod względem wizualnym stanowią główne składniki krajobrazu. Ocenę walorów krajoznawczych przeprowadza się biorąc pod uwagę następujące cechy obszaru: walory związane z zespołami krajobrazowymi i osobliwościami przyrody, dobra kultury, stopień urbanizacji – krajobraz przemysłowy.

Produkt turystyczny - całość przeżytego przez turystę doświadczenia od chwili opuszczenia miejsca zamieszkania do powrotu; wszystko co turyści kupują – transport, zakwaterowanie i inne usługi, z których korzystają w czasie wyprawy turystycznej. Zwykle występuje jako pakiet usług.

Marka – ustalona cecha produktu pozwalająca na jego identyfikację; zarazem umożliwia jego wejście na rynki.

Produkt markowy – produkt o charakterystyce mieszczącej się w ramach danej marki.

TEZY ROBOCZE OPRACOWANIA PROGRAMU ROZWOJU PRODUKTU TURYSTYCZNEGO GMINY SWARZĘDZ

Założenia ogólne:

1. Celem rozwoju gospodarki turystycznej winno być:

- podnoszenie poziomu ekonomicznego gminy dla poprawy warunków materialnych społeczeństwa
- wspomaganie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego kraju
- wspomaganie rozwiązania problemu bezrobocia poprzez rozwój usług w sektorze gospodarki turystycznej, tworzenie nowych miejsc pracy, wzrost aktywności zawodowej ludności
- ekonomiczno-gospodarcze aktywizowanie terenów wiejskich i wspomaganie zmian cywilizacyjnych wsi i jej otoczenia.

2. Ze względu na: a) inny rodzaj aktywności, b) odmienność celów, c) różne preferencje i oczekiwania rekreanta odnośnie sposobu wypoczynku i produktu turystycznego należy oddzielnie rozpatrzyć szansę rozwoju turystycznego gminy oraz możliwości zagospodarowania rekreacyjnego.

	Rekreacja	Turystyka

Cel	wypoczynek	poznanie
Miejsce aktywności	ośrodek rekreacyjny lub obiekt przyrodniczy o dodatkowej infrastrukturze rekreacyjnej	obiekt przyrodniczy lub kulturowy (element szeroko rozumianego środowiska)
Rekreant	zwykle mieszkaniec gminy lub najbliższego sąsiedztwa	zamiejscowy, zwykle spoza terenu gminy

3. Możliwości zagospodarowania rekreacyjnego winny być rozpatrzone na trzech poziomach:

- a) poziom miejski (Swarzędz i najbliższe miejscowości)
- b) poziom gminny
- c) poziom ponadlokalny.

4. W tworzeniu ośrodków rekreacyjnych należy wziąć pod rozwagę następujące elementy:

- potencjał rekreacyjny środowiska (obecność jezior o właściwym stanie czystości wody),
- typ sąsiedztwa (obecność lasu, zróżnicowanie rzeźby terenu, istnienie osad mogących pełnić funkcje wsi letniskowych),
- dotychczasowe preferencje mieszkańców gminy odnośnie sposobów i miejsc wypoczynku,
- mobilność mieszkańców gminy.

5. Obszarami, których potencjał rekreacyjny wynikający ze splotu naturalnych predyspozycji środowiska i elementów kulturowych jest najwyższy i tym samym ich przydatność dla pełnienia funkcji rekreacyjnych jest wysoka są:

- północna część gminy, strefa kontaktu z parkami krajobrazowymi,
- Jezioro Swarzędzkie (po uzyskaniu odpowiedniej jakości wody) – jako zaplecze rekreacyjne mieszkańców Swarzędza i Poznania
- doliny Cybiny i Głównej – jako obszary rekreacji wodnej o znaczeniu ogólnogminnym i ponadlokalnym.

6. Produktami markowymi, jakie winien być rozwijane są następujące obszary: turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna, której ofertę należy kształtować dla rynku lokalnego i regionalnego, w porozumieniu i przy wsparciu właściwego menedżera marki turystycznej oraz - ze względu na sąsiedztwo Poznania i generowane przez to miasto potrzeby - turystyka biznesowa, jako odpowiedź na zapotrzebowanie na usługi hotelarskie i rekreacyjne. W części północnej gminy, w oparciu o tereny wiejskie i przyrodniczo wartościowe, istnieją szanse dla rozwoju agroturystyki.

KSZTAŁTOWANIE STRATEGII ROZWOJU POPYTU TURYSTYCZNEGO NA TERENIE MIASTA I GMINY SWARZĘDZ

Z przytoczonych uprzednio danych wynika dość jednoznacznie swego rodzaju hierarchia form turystyki i wynikających z nich popytu turystycznego na terenie miasta i gminy Swarzędz. Wytypowano następujące obszary marek turystycznych, jako podstawę rozwoju produktu turystycznego gminy:

- ⇒ turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna = rekreacja masowa - jako produkt dla rekreacji codziennej i turystyki weekendowej
- ⇒ turystyka na obszarach wiejskich = agroturystyka jako produkt dla turystyki weekendowej i turystyki pobytowej (powyżej 5 dni)
- ⇒ turystyka biznesowa - jako produkt (usługa) dla krótkich pobytów.

Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna

Założenia teoretyczne. Turystyka aktywna i specjalistyczna jest formą turystyki, w której głównym lub ważnym elementem wyjazdu jest podejmowanie szczególnego rodzaju aktywności rekreacyjnej lub hobbystycznej. Podstawowe rodzaje turystyki aktywnej i specjalistycznej związane są z przyrodą, życiem na wsi lub zajęciami plenerowymi; są o bowiem: jazda konna, sporty wodne, wędrówki piesze, jazda rowerem po wytyczonych i znakowanych szlakach. Turyści aktywni mają następujące wymagania:

- szukają atrakcyjnego terenu dla swojej działalności, zazwyczaj wsi, gdzie krajobraz, unikatowość miejsca, możliwość kontaktu z miejscową tradycją są równie ważne jak sama przyjemność płynąca z aktywności turystycznej,
- wyjeżdżają do miejsc, w których znajduje się niezbędna infrastruktura umożliwiająca wypoczynek: szlaki i trasy wodne i lądowe, odpowiednie drogi, wygodna baza noclegowa i infrastruktura sportowa (korty, boiska, ściany wspinaczkowe, trasy biegowe itd.)

oczekują informacji i działań promujących różne formy turystyki aktywnej i specjalistycznej.

Wzajemne nałożenie się tych trzech elementów daje produkt turystyki aktywnej (ryc. **). Turystyka aktywna może stać się głównym czynnikiem rozwoju gospodarczego obszarów

posiadających walory przyrodnicze i krajobrazowego. Przynosi dochody z bezpośrednich wydatków ponoszonych przez turystów oraz z licznych usług dodatkowych.

Dla stworzenia rzeczywistych szans rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej konieczne jest jednak zachowanie równowagi pomiędzy środowiskiem przyrodniczym, napływem turystów i społecznością lokalną (zrównoważony rozwój). W tym celu należy podjąć działania pozwalające na uzgodnienie zasad harmonijnego rozwoju turystyki, jej rodzaju, skali, miejsc aktywności; współpracy pomiędzy inwestorami branży turystycznej a osobami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska oraz wprowadzenie systemu szkoleń „turystów aktywnych”.

Istnieje duże zróżnicowanie popytu na ofertę turystyki aktywnej. Największy rynek stanowią wędrowki piesze, bazujące na znakowanych szlakach. Szczególnie szybki wzrost popularności wykazuje turystyka rowerowa (zwłaszcza na rynku niemieckim). Popularnym, zwykle łączonym z innym rodzajem aktywności są sporty wodne, szczególnie spływy kajakowe i wędkarstwo. Stosunkowo wąski jest rynek turystyki jeździeckiej, ale istnieje potencjalne zainteresowanie w Niemczech i Austrii. Dość mały i ściśle określony rynek dotyczy turystyki przyrodniczej oraz specjalistycznego muzealnictwa. Zwykle formy tej aktywności łączone są w postaci pobytu na wsi.

Turystyka na obszarach wiejskich

Założenia teoretyczne. Obszar tej marki turystycznej obejmuje wszystkie formy turystyki na terenach wiejskich, w tym pobyty w gospodarstwach rolnych (=agroturystyka), imprezy folklorystyczne, rzemiosło ludowe zwiedzanie obszarów chronionych (=ekoturystyka). *Agroturystyka* w tym ujęciu określana jest jako *pobyt w domu rolnika i współuczestniczenie w życiu gospodarstwa*. Jest więc pojęciem węższym niż popularnie stosowane określenie na wszelkie przejawy aktywności rekreacyjnej na terenach wiejskich, w tym np. hippiki i wędkarstwa, zaliczanych do obszaru marki *turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna*. W zasadzie każda wieś o zachowanej historycznej strukturze i walorach krajobrazowych może pełnić funkcje wsi agroturystycznej. Dla prowadzenia usług agroturystycznych szczególnie wartościowymi są obszary o dużych walorach przyrodniczych (o urozmaiconym krajobrazie – rzeźbie terenu, bogate w las, łąki, zbiorniki wodne), w sposób naturalny predysponowane do tej funkcji, tereny o wysokich walorach historycznych (istnieją tu kapliczki, kościółki, stare cmentarze, założenia pałacowo-parkowe, miejsca związane ze znanymi postaciami regionu) oraz obszary, gdzie kultywuje się, lub przetrwał ich materialny wyraz, tradycje dawnego rękodzieła i uprawy roli (zachowały się stare młyny, wędzarnie, kuźnie, pasieki, stawy rybne). *Ekoturystyka*

natomiast, to forma aktywnego wypoczynku skierowana do wąskiego grona odbiorców, przygotowanych merytorycznie (wiedzą co chcą zobaczyć i w jakim celu podejmują wysiłek poznawczy), realizowana w niewielkich grupach, pod kontrolą i z obsługą przewodnicką, na terenach o wysokich walorach przyrodniczych, w oparciu o przygotowane materiały informacyjne i wytyczone w terenie ścieżki dydaktyczne. Jest to produkt turystyczny, który ma szanse rozwoju w ramach tzw. przyjazdów pobytowych (dłuższych niż 5 dni).

Rozwój działalności turystycznej na terenach wiejskich winien wspomagać gospodarkę. Pamiętać należy, że agroturystyka nie może być podstawowym źródłem dochodu; może być natomiast poboczną, wspomagającą podstawową dziedzinę, działalnością gospodarczą.

Turystyka biznesowa

Założenia teoretyczne. Obejmuje podróże związane z kongresami, wystawami (targi), spotkania biznesowe, zbiorowe imprezy oraz podróże motywacyjne. Ten sektor turystyki dotyczy specyficznego segmentu rynku, jakimi są przedsiębiorstwa i firmy. Z uwagi na koncentrację imprez targowych w Poznaniu oraz na związki przestrzenne Swarzędza i Poznania (położenie Swarzędza w ramach aglomeracji poznańskiej) założyć trzeba, że ten sektor usług turystycznych będzie się dynamicznie rozwijał.

Charakterystyka obszarów marek turystycznych mających największe możliwości rozwoju w Gminie Swarzędz

Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna na terenie gminy Swarzędz

Na terenie gminy Swarzędz istnieją realne możliwości zwiększenia ruchu turystycznego, tak krajowego jak i zagranicznego. Twierdzenie powyższe oparte jest na analizie atrakcji turystyczno-wypoczynkowych miasta i gminy, które w dalszej części określono mianem produktów turystycznych.

Sporty wodne. Podstawowym zasobem tej formy rekreacji jest Jezioro Swarzędzkie oraz rzeki: Cybina i Główna. Szczególnie Jezioro Swarzędzkie ze względu na swe położenie w stosunku do Poznania ma szanse stać się zapleczem rekreacyjnym strefy podmiejskiej, skupiając sobotnio-niedzielny masowy ruch wypoczynkowy ze Swarzędza i Poznania oraz będąc miejscem codziennego wypoczynku mieszkańców miasta i gminy. Jednak w obecnej postaci żaden z tych obszarów nie spełnia wymogów stawianych obiektom rekreacyjnym. Brak jest właściwego przystosowania i przygotowania rekreacyjnego. Przede wszystkim

jednak stan czystości wód jest niezadowalający i z punktu widzenia wymogów sanitarnych - nie dopuszcza prowadzenia jakiegokolwiek formy aktywności rekreacyjnej. Konieczne jest więc przyjęcie programu rewitalizacji Jeziora Swarzędzkiego oraz szlaku wodnego Cybiny i Głównej dla potrzeb rekreacji.

W przypadku Jeziora Swarzędzkiego konieczne jest podjęcie działań rekultywacyjnych i ochronnych, których zasięg powinien ujmować następujące kwestie:

- odcięcie źródeł zanieczyszczeń
- stosować zabiegi ochronne w zlewni dopływów
- wyznaczyć strefę ochronną o szerokości o najmniej 100 m od linii brzegowej, wykorzystywaną jedynie dla wybranych celów turystyczno-rekreacyjnych (tereny spacerowe) oraz zieleń parkową,
- strefa winna być całkowicie wyłączona z zabudowy,
- w obrębie strefy nie powinno być obszarów intensywnie użytkowanych rolniczo; najlepszą formą wykorzystania rolniczego byłyby łąki kośne albo uprawy wieloletnie (wiklina, koniczyna, lucerna itp.)
- w strefie ochronnej winien obowiązywać zakaz stosowania gnojowicy oraz wykonywania zabiegów agrolotniczych.

Zagospodarowanie terenów nadjeziornych dla potrzeb rekreacji winno uwzględniać racjonalne wykorzystanie strefy obrzeża i litoralu oraz kierować się zasadami ochrony środowiska przyrodniczego. Pewne działania już podjęto, m.in. ukierunkowując ruch spacerowy przez wytyczenie dróg i ścieżek oraz ograniczono erozję dzięki schodom na skarpie.

W dalszych działaniach należy przyjąć następujące wskazania:

- ilość i wielkość plaż musi być ściśle uzależniona od wielkości kąpielisk, a ta z kolei od pojemności rekreacyjnej jeziora
- plaże (trawiaste) i kąpieliska należy zorganizować w miejscach obecnie wykorzystywanych do kąpieli (w pobliżu dopływu Cybiny i terenów Klubu „Unia”). Konieczne jest zorganizowanie zaplecza sanitarno-gastronomicznego.
- w sąsiedztwie plaż zorganizować zaplecze rekreacyjne (boiska, ogródek jordanowski itp.)
- do wykonywania ścieżek używać naturalnych materiałów (żwiru, tłucznia); należy zorganizować miejsca wypoczynku w postaci zatoczek z ławkami

- zachować szatę roślinną - wprowadzić zakaz wycinania drzew i krzewów; brzegi ścieżki obsadzić krzewami (uniemożliwienie schodzenia poza wytyczoną trasę i niszczenia roślinności)
- uwzględnić wzmożony spływ powierzchniowy zanieczyszczeń przestrzennych (na granicy pola i łąki, plaży i roślinności szuwarowej, na terenach zagrożonych erozją) i wprowadzić pasy zieleni wysokiej.

Dla czynnego wypoczynku na plaży niezbędna jest powierzchnia ok. 10m²/użytkownika, natomiast bierna forma wypoczynku wymaga minimum 5m²/użytkownika. Wskaźniki te muszą być korygowane zależnie od stopnia zagospodarowania plaż. Wskaźniki kąpielisk muszą uwzględniać odporność środowiska, warunki bezpieczeństwa kąpiących się i komfort tej formy rekreacji. Dla kąpielisk jeziornych przyjmuje się następujące wskaźniki pojemności:

- w strefie brodenia - ok. 1,5 m²/osobę
- w strefie nauki pływania dla dzieci: ok. 2m²/osobę,
- w strefie przeznaczonej do pływania min. 4 m²/osobę
- w strefie gier i zabaw (plaża) - ok. 10 m²/osobę.

Wskaźniki winny być uwzględniane przy zagospodarowaniu Jez. Swarzędzkiego. Dla całego regionu Wielkopolski przyjmuje się następujące wartości wskaźników pojemności rekreacyjnej: maksymalny: 150 osób/ha, średni: 100 osób/ha i minimalny 80 osób/ha.

Dolina Cybiny i Główniej. Obie rzeki mają szansę stania się popularnym szlakami kajakowymi, wycieczek podmiejskich (wypoczynku sobotnio-niedzielnego), pod warunkiem przygotowania ich pobraży dla potrzeb rekreacji. Duży potencjał rekreacyjny, uwarunkowany walorami naturalnymi (ukształtowanie zlewni, walory krajobrazowe, dostępność) towarzyszy Cybinie. Obecnie na obszarze zlewni Cybiny objętej terenami gminy Swarzędz nie ma właściwego zagospodarowania rekreacyjnego. Duże możliwości stwarza Jezioro Uzarzewskie i jego otoczenie o zróżnicowanej konfiguracji i rzeźbie terenowej. Sąsiedztwo Muzeum Łowiectwa w Uzarzewie oraz Szlak Piastowski winny być dodatkowymi elementami wspomagającymi ofertę turystyczną. Przyległe tereny rolnicze, o niskiej klasie ziemi, mogą być wykorzystane pod trwałą prywatną zabudowę rekreacyjną (tzw. „drugie domy”), lokowane na dużych działkach, z pełnym wyposażeniem sanitarnym (kanalizacja i lokalna - np. kontenerowa - oczyszczalnia ścieków). Wykorzystanie rekreacyjne przyszłego zalewu w Uzarzewie nie jest pewne. Zbiornik retencyjny projektowany jest przede wszystkim dla potrzeb

rolnictwa. Wprawdzie małe wahaniach wody (0,8-0,9 m) pozwalają na wykorzystywanie rekreacyjne (dla wypoczynku - kąpielisk - zakładano dostępność ok. 5,25 km linii brzegowej oraz całego zbiornika dla lekkich łodzi turystycznych z Poznania przez Jez. Swarzędzkie do źródeł Cybiny), to przy zachowaniu zakładanych parametrów akwenu (powierzchnia 183,0 ha, głębokość przy zaporze 2,5 m, średnia głębokość 1,63 m) wątpliwe jest uzyskanie właściwego stanu czystości wody, pozwalającego na uprawianie sportów wodnych.

Turystyka specjalistyczna. Gmina Swarzędz dysponuje dwoma spektakularnymi obiektami muzealnymi, pozwalającymi na kształtowanie tej formy turystyki, tj. Skansenem Pszczelarskim w Swarzędzu i Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa w Uzarzewie. Obiekty te powinny stać się sztandarowym produktem tej gałęzi turystyki. Wymagają jednak dobrej promocji oraz unowocześnienia formuły prezentacji zbiorów (organizowanie festynów, pokazów). Ponieważ ich charakter nawiązuje do tradycyjnych form gospodarowania w funkcjonowanie muzeów wpisać warto święta patronów, obrządek związany ze zbiorami itp. Połączenie oferty muzeów z innymi produktami tej marki turystycznej (turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna) w pakiet pozwoli na wydłużenie pobytu turysty w gminie Swarzędz. Takie podejście sugeruje rozwijanie sektora usług turystycznych w dwóch obszarach gminy: Swarzędz i Uzarzewo, a wymienione miejscowości powinny stać się aktywnymi jednostkami stymulującymi rozwój turystyczny gminy.

Turystyka na obszarach wiejskich

W przypadku gminy Swarzędz w ramach pakietu turystyki wybrano jeden produkt turystyki na terenach wiejskich, a mianowicie agroturystykę, rozumianą, zgodnie z definicją, jako wypoczynek w domu rolnika. Uznano bowiem, że walory jakimi dysponuje gmina Swarzędz nie pozwalają na dynamiczny rozwój ekoturystyki, a potencjał zawarty w obiektach muzealnych zaliczono do produktów obszaru marki turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna.

Obecnie na terenie gminy Swarzędz w czystej formie nie działają gospodarstwa agroturystycznej. Ośrodki agroturystyczne w Zalasewie i Katarzynkach, choć zrzeszone w ramach ODR Sielinko i przez tę jednostkę sklasyfikowane jako gospodarstwa agroturystyczne, proponują formy wypoczynku charakterystyczne dla marki „turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna”, a nie usługi agroturystyczne *ex definitione*. Jednakże istnieją szanse rozwoju tej formy wypoczynku na obszarach gminy Swarzędz,

położonych w dolinie Głównej. Sprzyja temu środowisko przyrodnicze (mozaika form krajobrazowych, wykorzystanie rolnicze, stosunkowo słabo przekształcony teren, istnienie stawów rybnych), nasycenie walorami kulturowymi (Wierzenica, Wierzonka i Karłowice) oraz fakt położenia w otulinie Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka, niosący z sobą obowiązek ekstensywnego wykorzystania rekreacyjnego.

W przeciwieństwie jednak do innych form turystyki działalność w tej sferze wymaga indywidualnej aktywności gospodarza. Rolą Gminy winno być jedynie wspieranie tej działalności, wspomaganie formalne (np. doradztwo prawne) oraz promocja.

Turystyka biznesowa

Analiza działania obiektów hotelarskich w Swarzędzu wykazała, że podstawowymi odbiorcami ich usług są przedstawiciele firm i przedsiębiorstw przyjeżdżających do Poznania w związku z imprezami targowymi. Należy przypuszczać, że ten zakres usług będzie się rozwijał. Dodatkowo należy mieć na względzie zapotrzebowanie zgłaszane przez liczne przedsiębiorstwa w zakresie organizowania konferencji i szkoleń w zamkniętych ośrodkach. W związku z powyższym należy postulować w Swarzędzu rozwój usług hotelarskich o wysokim standardzie. Szacuje się, że z miastem Swarzędz można związać jeszcze dwa obiekty noclegowe - motel i hotel, o zakresie usług mieszczących się w kategorii trójgwiazdkowej. W Kobylnicy winien być zlokalizowany obiekt noclegowy kategorii turystycznej (pensjonat), służący grupom turystycznym poruszającym się Szlakiem Piastowskim. Potencjalnie szanse rozwoju usług hotelarskich istnieją na terenie Uzarszewa - pod warunkiem zrealizowania projektu aktywizacji turystycznej doliny Cybiny.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI STRATEGICZNE DLA KSZTAŁTOWANIA I ROZWOJU PRODUKTU TURYSTYCZNEGO GMINY SWARZĘDZ.

1. Rozwój turystyki winien iść w następujących kierunkach, wedle podziału na obszary marek turystycznych:

- turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna, w tym:
 - ⇒ przygotowanie Jeziora Swarzędzkiego dla potrzeb rekreacji miejskiej i z terenu aglomeracji poznańskiej (program rekultywacji, ochrony oraz zagospodarowania i wykorzystania rekreacyjnego)
 - ⇒ sporty wodne - spływy kajakowe Cybiną i Główną, wędkarstwo,
- turystyka na terenach wiejskich, a przede wszystkim
 - ⇒ agroturystyka, realizowana w rejonie doliny Głównej

- turystyka biznesowa, której odbiorcą winny stać się firmy i przedsiębiorstwa. Rozwój usług hotelarskich w Swarzędzu w oparciu o istniejącą bazę (podnoszenie standardu i zakresu świadczonych usług) oraz o nowe obiekty (hotel i motel), w Kobylnicy lub/i w Uzarzewie (obiekt klasy turystycznej).
2. Szczególną uwagę należy poświęcić zabudowie rekreacyjnej. Dla zachowania walorów środowiska przyrodniczego, w tym krajobrazowych, konieczne jest preferowanie dużych działek (o powierzchni ok. 10000 m²) i nawiązywanie architekturą do lokalnych wzorów. Celowym jest określenie procentowego udziału zieleni wysokiej na działce - ze względów krajobrazowych i przyrodniczych (wzbogacenie lokalnych zasobów zieleni) winien on wynosić ok. 20-30 % ogólnej powierzchni działki. Zabudowa taka może powstawać w sąsiedztwie wsi Uzarzewo, Wierzenica, Wierzonka, Karłowice. Tereny poddane intensywnej zabudowie rekreacyjnej muszą respektować zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju oraz zorganizowania prawidłowej gospodarki ściekowej i odpadami. Bez względu na liczbę działek rekreacyjnych większej niż 10 i stanowiących zwarty kompleks rekreacyjny należy sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, zawierający wskazania odnośnie gospodarki ściekowej, odpadowej, określający minimalną wielkość działki, procentowy udział zieleni wysokiej w ogólnej powierzchni działki. Plan winien również zawierać wskazanie odnośnie rekreacyjnego zagospodarowania terenu.
 3. Nie jest konieczne opracowanie odrębnej strategii rozwoju produktu turystycznego Miasta i Gminy Swarzędz. Konieczne jest jednak opracowanie dokumentu planistycznego i programu rozwoju usług turystycznych na terenach o szczególnym potencjale rekreacyjnym (doliny Cybiny i Głównej oraz Jez. Swarzędzkie). Dokument ten winien porządkować i koordynować działania aktywizujące gospodarkę turystyczną.
 4. Należy opracować program promocji walorów turystycznych i atrakcji rekreacyjnych gminy, skierowany przede wszystkim do odbiorcy spoza terenu Miasta i Gminy Swarzędz.

8. Kierunki rozwoju komunikacji.

8.1. Kierunki i zasady funkcjonowania układu komunikacyjnego.

Rozwój sieci drogowej.

Siec drogowa o nawierzchni ulepszonej i dobrych parametrach daje szansę szybkiego i bezpośredniego dotarcia do każdej miejscowości w gminie, a zatem zwiększa atrakcyjność gospodarczą gminy. Pozwala na rozwój szerokiej gamy usług dla osób przemieszczających się przez teren gminy, ale przede wszystkim decyduje o powodzeniu rozwoju gminy.

W zakresie kształtowania układu drogowo-ulicznego planuje się:

- 1) zabezpieczenie terenu dla obejścia Kobylnicy w ciągu drogi krajowej nr 5 po północnej stronie wsi
- 2) zabezpieczenie terenu dla obwodnicy wokół Poznania, która połączy gminy powiatu poznańskiego. Obwodnica przebiegać będzie przez wschodnią część gminy wzdłuż trasy Siekierki Wielkie - Paczkowo - Sarbinowo - Uzarzewo - Wierzonka - Mielno. Parametry obwodnicy określone zostaną w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.
- 3) zmniejszenie uciążliwości drogi nr 2 po wybudowaniu autostrady A-2, która przejmie w większości ruch tranzytowy. Droga nr 2 pełnić będzie rolę drogi alternatywnej do autostrady płatnej A-2.
- 4) utwardzenie dróg gminnych i lokalnych miejskich gruntowych dla zapewnienia przejezdności przez cały rok.
- 5) trasy dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych przechodzące przez miejscowości zwłaszcza na odcinkach o zwartej zabudowie powinny być wyposażone w chodniki, a dla ruchu autobusowego w zatoki przystankowe.

Przy lokalizowaniu obiektów budowlanych, należy uwzględnić strefę uciążliwości drogi dla budynków przeznaczonych na stały pobyt ludzi. Odległości (od zewnętrznej krawędzi jezdni) negatywnego oddziaływania związanego z ruchem drogowym podane są w „ Wytycznych Projektowania Dróg” - załącznik nr 1 i 2 do zarządzenia Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dnia 31.03.1995 r. oraz w „ Ustawie o drogach publicznych” z dnia 21.03.1985r. i art. 52 Ustawy z dnia 24.07.1998 r. (Dz.U. nr 106) o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej w związku z reformą ustrojową państwa.

Odległości te w zależności od kategorii dróg wynoszą:

- a) dla dróg krajowych o znaczeniu ponadregionalnym nr 2 i nr 5
 - 70 m dla budynków wielokondygnacyjnych przeznaczonych na stały pobyt ludzi
 - 50 m dla budynków jednokondygnacyjnych przeznaczonych na stały pobyt ludzi

- 25 dla pozostałych obiektów
 - b) dla dróg wojewódzkich i powiatowych
 - 20 m dla wszelkich obiektów budowlanych
 - c) dla dróg gminnych
 - 15 m dla wszelkich obiektów budowlanych, przy czym najmniejsza odlegość obiektów budowlanych od krawędzi jezdni ulic dojazdowych nie może być mniejsza niż 6m.
- Nie należy projektować zjazdów na tereny zabudowy bezpośrednio z dróg krajowych i wojewódzkich. Dojazdy do takich terenów należy projektować poprzez wykonanie dróg lokalnych poza pasem drogowym i włączenie ich do istniejących skrzyżowań.

Komunikacja kolejowa

Przez obszar gminy planowany jest przebieg linii kolejowej dużej prędkości V=300 km/h Berlin - Poznań - Warszawa. Od Poznania do Swarzędza kolej przebiegać będzie przy istniejącej linii E-20 a dalej po nowym śladzie. Koncepcję przebiegu dla ww linii opracowało Biuro Projektowo Badawcze „Kolprojekt”- Warszawa.

W ramach modernizacji linii E-20 Poznań - Warszawa planowana jest przebudowa stacji Swarzędz:

- modernizacja przejazdów w km291,341 i w km 292,929
- przebudowa zasilaczy trakcji elektrycznej z podstacji trakcyjnej Swarzędz
- budowa bocznic kolejowej, odgałęziającej od ciągu bocznicowego po stronie południowej stacji Swarzędz.

Termin modernizacji linii kolejowej Poznań - Gniezno do prędkości 140 km/h jest nieokreślony.

8.2. Kształtowanie systemu transportu publicznego.

Transport publiczny realizowany będzie w oparciu o komunikację autobusową gminną , komunikację PKS oraz komunikację kolejową na linii Poznań - Swarzędz - Września i linii Poznań - Kobylnica - Gniezno.

8.3. Kształtowanie polityki parkingowej.

Przyjmuje się zasadę, że miejsca postojowe dla samochodów zapewnione będą na działkach użytkowników poszczególnych funkcji i programów zagospodarowania przestrzennego.

W zabudowie mieszkaniowej wielorodzinnej przyjmuje się wskaźnik 1,1 - 1,3 stanowiska na jedno mieszkanie. W śródmieściu ilość miejsc parkingowych musi uwzględniać potrzeby mieszkaniowe i ogólnomiejskie. Ogólnodostępne parkingi dla samochodów ciężarowych sytuować należy na obrzeżach miasta.

W ramach organizacji ruchu dla poszczególnych tras i rejonów miasta można dopuścić parkowanie na jezdniach lub w pasie drogowym z zachowaniem wymogów wynikających ze sprawności ruchu i zaleceń wytycznych „Projektowanie ulic”.

8.4. Kształtowanie systemu ścieżek rowerowych.

Wyznaczanie jak i budowa ścieżek rowerowych spowoduje znaczną poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego - zwłaszcza rowerzystów.

W wyżej wymienionym opracowaniu wyznaczono:

- ścieżki komunikacyjne - służące jako dojazdy do pracy i szkół
- ścieżki rekreacyjne - prowadzące do miejsc rekreacji

Ścieżki przebiegać będą w przeważającej części w pasach zieleni poza jezdnią w obrębie istniejących chodników.

W miejscach gdzie nie ma możliwości wyznaczenia odrębnych ścieżek ruch rowerowy odbywać się będzie po istniejącej jezdni odpowiednio oznakowanej.

Przebiegi ścieżek rowerowych zaznaczono na planszy studium.

Dla tras rowerowych przebiegających wzdłuż dróg wojewódzkich i powiatowych zabezpieczyć należy tereny niezbędne dla wytyczenia ścieżek za rowem drogowym .

9. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej .

9.1. Zasady rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę.

Miasto Swarzędz jest obecnie zaopatrywane w wodę z dwóch stacji wodociągowych: w Swarzędzu o zatwierdzonych zasobach wody w kat. “B” w wysokości $O_e=200$ m³/h, oraz z ujęcia w Gruszczyńcu o zatwierdzonych zasobach wody w kat. “B” w wysokości $O_e= 500$

m³/h. Jest miastem w pełni zwodociągowanym. Uzupełnieniem w sieci wodociągowej wymagają jedynie tereny przeznaczone pod zainwestowanie, a więc położone na obrzeżach miasta do których to wodę pitną należy doprowadzić z istniejącego wodociągu komunalnego, istniejące bowiem wielkości wody w pełni zaspokajają ewentualne rosnące zapotrzebowanie na wodę.

9.2. Zasady rozwoju systemów odprowadzania ścieków .

Miasto Swarzędz jest zasadniczo skanalizowane poprzez istniejącą sieć kanalizacyjną : ogólnospławną i rozdzielczą. Kanalizacja rozdzielcza jest ułożona na terenie wszystkich nowych osiedli mieszkaniowych i ścieki sanitarne istniejącym “kolektorem swarzędzkim” są doprowadzane do kanalizacji w Poznaniu, i dalej do Centralnej Oczyszczalni Ścieków w Koziegłowach.. Natomiast w centrum starego miasta ułożona jest tylko sieć kanalizacji deszczowej, która spełnia obecnie rolę sieci ogólnospławnej i odprowadza ścieki bezpośrednio do jeziora Swarzędzkiego.

W studium zagospodarowania przestrzennego , zakłada się ,że wszystkie tereny zainwestowane w mieście i okolicy będą posiadały sieć kanalizacyjną – rozdzielczą. W tym celu w najbliższym okresie przystąpi się do układania kanalizacji w mieście w następujących ulicach: Słoneczna, Kwiatowa, Wschodnia, Południowa, Matejki, Nowowiejska, Reya, Strzelecka, Sosnicka, Działkowa, Krańcowa, Malinowa, Morełowa, Brzaskwiniowa, Kilińskiego, Rutkowskiej, Sikorskiego, Kraszewskiego, Zielińska, Leśna, Spokojna, Reymonta, Kochanowskiego. Również tereny przeznaczone w studium pod zainwestowanie mieszkaniowe, usługowe lub działalność gospodarczą mogą być uruchomione po zrealizowaniu systemu kanalizacji rozdzielczej. Dotyczy to terenów położonych zwłaszcza wokół Swarzędza. Do kanalizacji miejskiej proponuje się przyłączyć ponadto ścieki z przyległych wsi takich jak: Jasin, Kobylnica , Gruszczyn, Paczkowo, Zalasewo, Kruszewnia, Robowice.

Następnie aby odciąć dopływ ścieków do jeziora Swarzędzkiego należy sukcesywnie budować kanały sanitarne w rejonie śródmieścia, tak aby nastąpiła tam segregacja ścieków deszczowych i sanitarnych, oraz aby wszystkie ścieki sanitarne z całego miasta były doprowadzane do kolektora swarzędzkiego. Na wylotach kanałów deszczowych należy pobudować urządzenia oczyszczające takie jak osadniki czy separatory. Należy również zlikwidować wszystkie zbiorniki, a mieszkańców i szamba włączyć do sieci kanalizacyjnej. Dla zakładów przemysłowych o specyficznym składzie

ścieków np. ubjnie, masarnie , stacje paliw należy pobudować na ich terenie podoczyszczalnie dla ścieków produkcyjnych.

Zaopatrzenie w wodę.

Wszystkie wsie w gminie Swarzędz są zaopatrywane w wodę z sieci wodociągowej. Istniejące ujęcia wody oraz stacje wodociągowe w pełni zaspokajają zapotrzebowanie gminy w wodę , tak że w gminie nie przewiduje się większych inwestycji w tym zakresie. Należy jedynie wymienić ze względów technicznych istniejącą sieć wodociągów w Janikowie, oraz rozbudować istniejącą sieć wodociagową, i doprowadzić ją do wszystkich nowoprojektowanych obszarów wiejskich. Celem poprawy jakości wody pitnej renowacji wymagają stacje wodociągowe we wsiach Uzarzewo, Jasin, Kruszewnia, Bogucin.

Na terenie gminy Swarzędz zlokalizowane są również ujęcia wody służące do zaopatrywania wodociągów aglomeracji poznańskiej . Należą do nich ujęcia w:

Gruszczynie – posiada ono zasoby wody w wysokości $Q_e = 500 \text{ m}^3\text{h}$

Swarzędzu – zatwierdzone zasoby wody w wysokości $Q_e = 200 \text{ m}^3\text{h}$

Zalasewie – $Q_e = 65 \text{ m}^3\text{h}$

W/w ujęcia wody położone na terenie Wielkopolskiej Doliny Kopalnianej i charakteryzują się bardzo dobrymi parametrami hydrogeologicznymi i dobrą jakością wody, stąd wymagana ich skuteczna ochrona.

9.3. Zasady zagospodarowania odpadów.

W związku z tym, w nawiązaniu do ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z dnia 31 stycznia 1980 r. przewidującej likwidację lub unieszkodliwienie odpadów, których **nie można wykorzystać gospodarczo**, określa się w studium dalekosiężną polityką organizacyjną gminy i edukacyjną społeczeństwa.

Polityka gminy powinna zmierzać do sukcesywnego ograniczania deponowanych odpadów na wysypisku poprzez ich zmniejszenie u "źródła". Do tego potrzebne jest współdziałanie wszystkich mieszkańców.

P o p i e r w s z e - profilaktyka:

- świadome kupowanie produktów nie powodujących powstawania dużej ilości odpadów (skromnie opakowanych, w opakowaniach wielokrotnego użycia, w opakowaniach ulegających biodegradacji)

P o d r u g i e - rozdzielenie odpadów, segregacja surowców nadających się do ponownego produkcyjnego wykorzystania (tj. przede wszystkim odpadów organicznych, szkła, makulatury, złomu, plastiku) i gromadzenie ich we właściwych pojemnikach

P o t r z e c i e - zagospodarowanie użytkowe

- blisko połowa odpadów domowych to odpady kuchenne i ogrodowe, zwane bioodpadami. Nie muszą one trafiać na wysypisko, gdzie staną się źródłem wielu problemów (szkodliwy dla środowiska biogaz i odcieki, odory, żerowisko dla ptaków, gryzoni, wylęgarnia owadów, insektów itp.). Bioodpady winny być zagospodarowane we własnych ogrodach przydomowych lub poprzez powołaną do tego jednostkę gminy - trafić do sektora kompostowania przy wysypisku.

P o c z w a r t e - uświadamianie społeczeństwa

s o zasadach segregacji

s o ewentualnych ulgach w opłatach przy odbieraniu odpadów posegregowanych (Art. 6 ust. 6 ustawy z dn. 13.9.96)

s o zagrożeniu trującymi dioksynami, furanami i fosgenami przy spalaniu tworzyw sztucznych.

Po stronie gminy powinna leżeć odpowiedzialność za dostarczenie odpowiednio opisanych pojemników (worków) np. makulatura (niebieski), szkło (biały lub zielony), drobny złom (czarny), plastik (żółty), ze ścisłym określeniem co można do nich wrzucać a czego nie wolno, zorganizowanie systemu zachęt dla mieszkańców, aby zastosowali się do tej metody oraz sukcesywnie wg podanego harmonogramu mieszkańcom gminy odbieranie posegregowanych odpadów z posesji.

Szczegółowe zasady gospodarki odpadami gminy zostaną zawarte w programie ochrony środowiska opracowywanym na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy w Swarzędzu.

9.4. Kierunki rozwoju systemu zaopatrzenia w energię elektryczną.

Elektroenergetyka

Polskie Sieci Elektroenergetyczne są właścicielem obiektów krajowej sieci przesyłowej o napięciu 220 KV i 400 KV. Na terenie gminy Swarzędz znajduje się fragment linii elektroenergetycznej 220 KV która przebiega w relacji wschód - zachód i łączy elektrownię Pątnów ze stacją elektroenergetyczną 220/110KV Czerwonak.

Aktualna koncepcja rozwoju krajowego systemu elektroenergetycznego nie przewiduje na terenie gminy budowy nowych obiektów sieci przesyłowej. Jednakże w ramach rozwoju tej

sieci podjęte zostały prace studialne obejmujące analizy techniczno - ekonomiczne co do sposobu i zakresu rekonstrukcji istniejącej linii 220 KV. W pracach tych rozważana jest możliwość przebudowy tych linii na linie wielotorowe, wielonapięciowe co może wiązać się z koniecznością poszerzenia istniejących pasów ochronnych linii. Taką ewentualność należy przewidywać dla istniejącej linii 220 KV.

Do Energetyki Poznańskiej S.A. należą dwie liniewysokiego napięcia 110 KV przebiegające przez obszar gminy, stacja rozdzielcza 110/15KV Swarzędz-Jasin, stacje transformatorowe średniego napięcia oraz sieci średniego i niskiego napięcia.

Dla zasilania nowych obiektów konieczna będzie budowa nowych stacji transformatorowych

15/0,4KV wraz z liniami zasilającymi ŚN-15KV.

Ilość stacji średniego napięcia i powiązanie ich z istniejącą siecią zostanie ustalona w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wszelkie kolizje z istniejącymi urządzeniami elektroenergetycznymi muszą być usunięte kosztem jednostek organizacyjnych powodujących ich powstanie.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami dla linii elektroenergetycznych wysokich i średnich napięć należy zachować strefy ochronne wolne od zabudowy:

- 23,50m od linii WN 220KV, a w przypadku przebudowy linii na wielonapięciową - 45,00m
- 14,50m od linii 110KV
- 7,50m od linii 15KV

9.5. Kierunki rozwoju systemu zaopatrzenia w gaz ziemny.

Zaopatrzenie w gaz

Gmina gazyfikowana jest siecią gazową średniego napięcia zgodnie z opracowanym programem gazyfikacji.

Do odbiorców gaz dostarczany jest przy zastosowaniu reduktorów indywidualnych.

Gazyfikacja poszczególnych rejonów gminy uzależniona będzie od wymogów analizy efektywności inwestycji gazowych.

Z punktu widzenia ochrony środowiska doprowadzenie gazu do wszystkich miejscowości na terenie gminy jest bardzo korzystne ponieważ gaz ziemny jest paliwem najmniej

szkodliwym dla środowiska w stosunku do paliw konwencjonalnych (węgiel, olej opałowy).

Stan projektowany

Główne obszary zabudowy na terenie gminy Swarzędz posiadają sieć gazową i możliwości zabezpieczenia w paliwo gazowe.

Podstawę gazyfikacji miasta i gminy Swarzędz stanowi istniejący układ gazociągów zasilających i rozdzielczych, który będzie stanowił podstawę do rozbudowy sieci rozdzielczych niskiego oraz średniego ciśnienia zgodnie z:

- Koncepcją programową gazyfikacji miejscowości Swarzędz – PUP, Poznań 1995r.
- Programem gazyfikacji części gm. Swarzędz – WOZG 1998r.

W zależności od aktualnych rozbiórów gazu niezbędna będzie rozbudowa stacji redukcyjnych wysokiego ciśnienia w Zalasewie do przepustowości $Q=22\ 000\ \text{m}^3/\text{h}$ oraz w Łowęcinie do $Q=6000\ \text{m}^3/\text{h}$.

Rozwój sieci gazowej głównie średniego ciśnienia przewiduje się we wschodniej i południowej części miasta Swarzędza.

Decydować o tym będzie rozwój budownictwa mieszkaniowego i przemysłowego na tych obszarach. Rozwój odbywać się będzie poprzez rozbudowę sieci średniego ciśnienia.

Dodatkowo w Swarzędzu przewiduje się wzmocnienie sieci niskiego ciśnienia poprzez budowę trzech stacji redukcyjno – pomiarowych niskiego ciśnienia o przepustowości $Q = 1200\ \text{m}^3/\text{h}$ każda, w rejonie ul. Wrzesińskiej-Sołeckiej, przy ul. Rabowickiej oraz przy ul. Grudzińskiego.

Nie posiadają sieci gazowej m. inn. miejscowości: Kobylnica, Gruszczyn i częściowo Janikowo.

Dla wymienionego obszaru przewiduje się rozwiązanie polegające na budowie stacji wysokiego ciśnienia w miejscowości Kobylnica o przepustowości $Q=3200\ \text{m}^3/\text{h}$ i rozprowadzanie gazu siecią średniego ciśnienia z zastosowaniem indywidualnych reduktorów domowych.

Powyższe rozwiązania zabezpieczą dostawę gazu do wymienionych miejscowości gminy i pozwolą na zaspokojenie w pełni potrzeb grzewczych dla wszystkich potencjalnych odbiorców gazu.

Na terenie miasta i gminy Swarzędz nadal będzie rozprowadzany gaz ziemny podgrupy GZ-35.

Docelowo przewiduje się dostawę gazu do rozpatrywanego rejonu w ilości ok. 103 900 tys. m³/rok i ok. 25 tys. m³/h (w tym częściowe zasilanie sieci rozdzielczej miasta Poznania)

W niewielkich obszarach zabudowy, w miejscowościach: Wierzenica, Wierzonka, które są oddalone od istniejącej i projektowanej sieci gazowej proponuje się inny rodzaj czynnika energetycznego (olej, gaz płynny)

W stosunku do sieci gazowej rozdzielczej obowiązują odległości bezpieczne określone w cytowanym w/w Rozporządzeniu Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. Nr 139/95 poz 686).

Podstawowa odległość bezpieczna dla gazociągów rozdzielczych wynosi 2 m.

Rozbudowa sieci gazowych będzie uzależniona od wyników analizy ekonomicznej gazyfikacji danego obszaru, która będzie każdorazowo wykonywana w przypadku wystąpienia podmiotów z wnioskiem o podłączenie do sieci gazowych

9.6. Kierunki rozwoju telekomunikacji.

Na terenie miasta i gminy Swarzędz będzie rozwijany podstawowy system telekomunikacyjny zapewniający łączność telefoniczną dla mieszkańców i podmiotów działających na ich terenie. W celu zapewnienia dostatecznego nasycenia i dostępu do usług telekomunikacyjnych, a także zapewnienia wysokiej ich jakości, należy dążyć do wprowadzenia nowych operatorów (już jest Netia) telekomunikacji przewodowej w celu wprowadzenia konkurencji. Będzie rozwijana także telekomunikacja bezprzewodowa (GSM) z nadajnikami naziemnymi w kilku systemach. W przypadku telefonii komórkowej wymagającej realizacji masztów stacji bazowych należy dążyć do

takiego ustalania ich lokalizacji i wymagania wysokiej jakości estetycznej obiektów tak, aby ograniczyć do minimum negatywny wpływ na krajobraz przyrodniczy i kulturowy. Przewidywany w niedalekiej przyszłości rozwój mobilnej telefonii satelitarnej nie będzie miał wpływu na przestrzeń miasta i gminy.

W związku z szybkim rozwojem komputerowych systemów sieciowych o charakterze globalnym (Internet), należy przewidzieć konieczność rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej, której realizacja winna być skoordynowana z innymi sieciami – należy przewidzieć stosowne pasy, kanały w ramach przestrzeni publicznych (ulic i dróg).

10. Kształtowanie przestrzeni jednostek osadniczych.

Atrakcyjność krajobrazu naturalnego i kulturowego gminy Swarzędz stanowi o podstawach jej rozwoju. Dbłość o ład przestrzenny, jedno z naczelných zadań samorządu terytorialnego, leży w interesie mieszkańców miasta i wsi, zapewniając im wysoką jakość życia w odniesieniu do warunków przestrzennych, jak i również w interesie gminy jako wspólnoty, zapewniając jej atrakcyjność dla gości z zewnątrz.

Tereny podlegające przekształceniom, tereny przeznaczone pod rozwój przestrzenny jednostek osadniczych oraz tereny, dla których obowiązuje lub opracowuje się miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wskazano na rysunku.

10.1 Przestrzeń wiejska.

W systemie wiejskich jednostek osadniczych gminy Swarzędz można wyodrębnić szereg wsi o atrakcyjnym i charakterystycznym układzie przestrzennym. Ciekawa istniejąca zabudowa wsi, stosunkowo niewielka jej degradacja wynikała z powojennych przekształceń oraz bogate krajobrazowo otoczenie środowiska naturalnego, stanowią znaczący potencjał rozwoju nakierowany na poprawę warunków życia mieszkańców poprzez wzrost gospodarczy wsi oparty o nowoczesne proekologiczne rolnictwo, ale także usługi, działalność gospodarczą, turystykę i in.

Dla zapewnienia atrakcyjnego krajobrazu wsi niezbędne jest prowadzenie zdyscyplinowanej polityki przestrzennej polegającej w szczególności na:

- s utrzymaniu charakterystycznych układów przestrzennych wsi,
- s lokalizacji nowej zabudowy, głównie w obrębie obszarów już zabudowanych na zasadach jej uzupełniania w wykształconych już liniach zabudowy,

- s kształtowanie nowej zabudowy na zasadach utrzymania skali i charakteru zabudowy istniejącej (wysokość, skala budynków i założeń urbanistycznych, szerokość traktów, powierzchnia zabudowy itp.),
- s lokalizacja większych zespołów zabudowy na zasadach kompozycji stosowanej przy lokalizacji folwarków,
- s kształtowanie zabudowy wiejskiej na zasadzie tworzenia zagród stanowiących charakterystyczne dla wsi zespoły gniazdowej zabudowy (zwartej i tworzącej podwórza),
- s umożliwienie lokalizacji zabudowy mieszkaniowej jako funkcji wyodrębnionej i samodzielnej lecz tworzącej w miarę zwarte pierzeje lub zespoły tworzące gniazda (jak zagrody),
- s wytwarzanie reprezentacyjnych, wspólnych przestrzeni publicznych poprzez atrakcyjne urządzenie posadzek placów, ulic i małej architektury, modernizację, renowację i rehabilitację zabudowy istniejącej.

11.2. Przestrzeń miasta Swarzędz.

Na przestrzeń miasta składają się mniej lub bardziej uporządkowane zespoły zabudowy, powstałe w różnych okresach historycznego rozwoju. Stosunkowo dużo zabudowy historycznej tworzącej atrakcyjne przestrzenie miejskie przetrwało okres II wojny światowej i czasy PRL-u. Zarówno ta historyczna jak i współczesna zabudowa osiedli mieszkaniowych, zarówno tych jednorodzinnych jak i wielorodzinnych, wymaga dziś przekształceń dla dostosowania ich do obecnych standardów jakości przestrzeni właściwej dla położenia w Europie przełomu wieków. W polityce przestrzennej rozwoju miasta należy dążyć do przywracania tradycyjnych wątków jego kształtowania (zespołów urbanistycznych i zabudowy), tworzących spójny i atrakcyjny obraz miasta. Prawidłowo uformowane i zabudowane miasto jest identyfikowalne dla swoich mieszkańców jak i przybyszów z zewnątrz, daje dobre warunki zamieszkiwania i przebywania w nim.

Główne zasady zarządzania przestrzeni miejskiej to:

- s przywrócenie świetności wyraźnie wykształconego układu krystalizującego przestrzeń miasta
- s wykształcenie czytelnych ciągów wiążących zespoły zabudowy miasta, zwłaszcza te położone peryferyjnie (lokalizowane w oderwaniu od struktury miejskiej) z historycznym centrum miasta,

- s przekształcanie istniejących zespołów zabudowy mieszkaniowej poprzez wytworzenie własnych elementów krystalizujących, stanowiących lokalne minicentra oraz zmiany w strukturze zabudowy wielorodzinnej
(wytwarzanie kwartałów urbanistycznych poprzez domykanie często przypadkowych przestrzeni osiedlowych),
- s kształtowanie nowych zespołów zabudowy na zasadach tworzenia charakterystycznej tkanki miejskiej (kwartały z zabudową obrzeżną) w zagospodarowaniu działki oraz podstawowe parametry zabudowy i zasady obsługi technicznej.

11. Programy działań związanych z realizacją polityki przestrzennej.

A. w zakresie ochrony środowiska:

- Przygotowanie szczegółowego programu ochrony i wzbogacania środowiska bazującego na specjalistycznych opracowaniach ekologów i przyrodników, a w tym inwentaryzacji przyrodniczej, programu ochrony i kształtowania zieleni.
- Opracowanie programu rozwoju sieci infrastruktury technicznej, w miarę postępującej urbanizacji nowych terenów gminy, w tym: budowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz budowa oczyszczalni ścieków; propagowanie rozwiązań indywidualnych oczyszczalni zagrodowych na terenach leżących poza systemem kanalizacji, pomoc finansowa dla indywidualnych inwestorów
- Propagowanie idei i organizowanie segregacji odpadów i kompostowania odpadów organicznych. Rozwój zorganizowanego odbioru odpadów.
- Egzekwowanie od uciążliwych zakładów likwidacji uciążliwości z nakazem zagospodarowania zielenią granic działki.
- Opracowanie programu wprowadzania zalesień, zadrzewień i zakrzewień na terenach nieużytków rolnych, wprowadzania pasów zieleni przydrożnej, nadwodnej i śródpolnej. Kształtowanie korytarzy ekologicznych.
- Prowadzenie do udrożnienia, oczyszczenia i rozbudowy systemów wód otwartych gminy, niedopuszczanie do dalszego obniżania się poziomu wód powierzchniowych i gruntowych. Realizacja programu małej retencji.
- Prowadzenie prac restytucyjnych i pielęgnacyjnych w parkach podworskich i wiejskich – włączenie tych terenów do systemu powiązań przyrodniczo – ekologicznych gminy.
- Hamowanie procesów degradacji gleb przez czuwanie nad prawidłową strukturą pól uprawnych, łąk, zadrzewień.

- Działania na rzecz sukcesywnego wprowadzania metod rolnictwa ekologicznego: szkolenia, pokazy, wyjazdy szkoleniowe
- Stymulowanie inicjatyw społecznych na rzecz działań proekologicznych. Propagowanie i prowadzenie edukacji ekologicznej, uzyskiwanie środków na cele edukacji, objęcie programem dzieci w wieku szkolnym, organizowanie spotkań

B. W zakresie zapewnienia elementarnych potrzeb ludności dotyczących mieszkania i usług, pracy i wypoczynku:

- Przygotowanie terenów pod rozwój zabudowy mieszkaniowej poprzez:
 - opracowanie planów miejscowych,
 - wykup i urządzenie niezbędnych dróg publicznych,
 - uzbrojenie terenów w infrastrukturę techniczną,
 - budowa infrastruktury społecznej (usług oświaty, zdrowia, kultury), ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju szkolnictwa średniego,
 - urządzenie zieleni towarzyszącej,
 - podnoszenie estetyki zabudowy poprzez działalność doradczą i promocyjną.
- Udostępnienie terenów metodami jak wyżej pod aktywność gospodarczą
- Modernizacja, konserwacja i rozwój gminnej sieci drogowej oraz infrastruktury technicznej, w tym oświetlenie ulic.
- Działania na rzecz poprawy wyposażenia terenów osadniczych w usługi podstawowe – bytowe.
- Aktywizacja rolnictwa we wszystkich jego formach, z wykluczeniem uciążliwych dla środowiska oraz wprowadzanie dolesień jako zapoczątkowanie gospodarki leśnej.
- Udostępnienie terenów dla rozwoju różnorodnych form sportu i wypoczynku, w tym Urządzenie parków wiejskich oraz w mieście. Promocja gminy w tym zakresie, celem pozyskiwania inwestorów.

C. Podniesienie rangi Swarzedza w systemie osadniczym – ośrodek lokalny znaczący w obszarze Aglomeracji Poznańskiej:

- 1/ Promocja miasta jako atrakcyjnego miejsca inwestowania.
- 2/ Przygotowanie bogatej oferty terenów dla działalności gospodarczej oraz terenów mieszkaniowych i usługowych.
- 3/ Podjęcie działań na rzecz poprawy układu drogowego miasta i podniesienia standardu wyposażenia w infrastrukturę techniczną.

Zasady organizowania i koordynowania inwestycji oraz gospodarowania terenami

Zasadniczy wpływ na efekt gospodarowania przestrzenią ma przyjęcie do ścisłego stosowania następujących zasad:

- koncentrowanie inwestycji infrastrukturalnych poszczególnych branż w jednym czasie w ramach określonego kwartału, co pozwoli na uzyskanie lepszego i szybszego efektu w zagospodarowaniu przestrzeni;
- sukcesywne dokonywanie analizy potrzeb przeprowadzania postępowań scaleniowych celem uzyskiwania poprawnej i efektywnej struktury własnościowej i przestrzennej;
- prowadzenie przez gminę aktywnej polityki tworzenia zasobu jako jednego z ważnych elementów oddziaływania na przestrzeń;
- konieczność dokonywania analizy potrzeb, w tym finansowych, w sferze publicznej, której realizacja musi być podejmowana w związku z uruchamianiem nowych terenów rozwoju przestrzennego;
- konieczność koncentrowania wysiłku inwestycyjnego i finansowego w pierwszym rzędzie na gruntach zasobowych gminy.

11.1. Monitorowanie polityki przestrzennej.

Proces realizacji polityki przestrzennej winien być na bieżąco monitorowany. Informacja o zagospodarowaniu przestrzennym i zmianach w nim zachodzących ma fundamentalne znaczenie dla prowadzenia optymalnej gospodarki przestrzennej. Celowym jest stworzenie, w niedalekiej przyszłości, systemu informacyjnego pozwalającego prowadzić tzw. monitoring zachodzących zmian w zagospodarowaniu miasta i terenów wiejskich. Rzetelna i aktualna informacja na temat tych zmian pozwoli reagować Zarządowi Gminy na ewentualne zjawiska negatywne, pozwoli określić preferencje i harmonogram prac planistycznych i przedsięwzięć realizacyjnych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem o charakterze strategicznym (ogólnym). Zapisy studium są na tyle elastyczne aby można było uniknąć szybkiej ich dezaktualizacji.

11.2. Zadania własne gminy wynikające ze studium.

Gmina co wynika z jej zadań własnych, powinna zapewnić mieszkańcom przede wszystkim odpowiedni poziom usług oświaty (szkoły podstawowe, gimnazja, przedszkola), opieki społecznej i usług ochrony zdrowia.

Jak wynika z hipotezy rozwoju demograficznego gminy liczba dzieci w wieku przedszkolnym nie ulegnie większym zmianom do roku 2010. Zakładając wzrost liczby dzieci objętych opieką przedszkolną z 45 % grupy wiekowej 3-6 lat do 60 % należy zapewnić nowe miejsca w przedszkolach dla ok. 200 dzieci. Spowoduje to potrzebę realizacji nowych 8 oddziałów przedszkolnych. Natomiast wzrośnie liczba młodzieży w wieku szkolnym o ok. 400. Wymaga to realizacji 16 oddziałów szkolnych łącznie w szkołach podstawowych i gimnazjum.

Jak wynika z prognozy demograficznej liczba dzieci i młodzieży w wieku szkolnym będzie ciągle malała przez najbliższych 10 lat. Jednak wraz z powstawaniem osiedli mieszkaniowych wokół miasta, zasiedlanych głównie przez ludność napływową, aby uniknąć zbyt dalekich dojazdów do szkoły szczególnie dla dzieci szkół podstawowych, istniałaby potrzeba realizacji szkoły podstawowej i gimnazjum.

Natomiast wzrośnie liczba dzieci w wieku przedszkolnym do około 3500. Zakładając wzrost liczby dzieci objętych opieką przedszkolną z 45% grupy wiekowej do tylko 50% grupy wiekowej otrzymujemy około 1760 dzieci w przedszkolach. Wiąże się to z utrzymaniem 8 istniejących (40 oddziałów) oraz organizacją 6 - 7 nowych przedszkoli (dodatkowo 30 oddziałów) przez Miasto lub stworzenia korzystnych warunków dla powstawania przedszkoli prywatnych.

Rozwój przestrzenny i ludnościowy miasta wymagać będzie nowych przychodni zdrowia w projektowanych jednostkach mieszkaniowych przyjmując wskaźnik 1 gabinet / 1000 mieszkańców ogółem. Lokalizację nowych przychodni proponuje się w lokalnych ośrodkach usługowych C.4. Ze względu na występującą coraz wyraźniej w kraju tendencję podpisywania kontraktów z Kasą Chorych przez prywatne zespoły lekarzy trudno jednak sprecyzować perspektywiczne zapotrzebowanie ten typ usług podstawowych w zakresie zadań własnych gminy.

W związku z rosnącą liczbą mieszkańców w wieku poprodukcyjnym i pogłębiającym się wskaźnikiem starości demograficznej wzrosną zadania własne gminy związane z opieką społeczną nad ludźmi starszymi. Łączy się to nie tylko ze specyficzną opieką lekarską

(gerontologia), ale także zapewne ze zwiększonym zapotrzebowaniem na opiekunów społecznych i miejsca w domach opieki.

11.3. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Mimo odpowiednich zapisów w ustawie z 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym ciągle brak wojewódzkich programów rządowych. W tej sytuacji ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Swarzędz wyodrębniono zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, które są postulatami do uwzględnienia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Do zadań tych należą:

A/ z zakresu ochrony przyrody:

- uznanie Wielkopolskiej Doliny Kopalnej o znaczeniu regionalnym, jako obszaru o bogatej strukturze wodonośnej, wymagającej najwyższej ochrony,
- realizacja zbiornika wodnego „Uzarkowo” na rzece Cybinie

B/ z zakresu publicznych usług ponadlokalnych

- rozwój szkolnictwa średniego i policealnego,
- ochrona i renowacja zabytków oraz renowacja najwartościowszych obiektów położonych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej,

C/ z zakresu komunikacji:

- realizacja obwodnicy drogowej wsi Kobylnica w ciągu drogi krajowej nr 5,
- realizacja fragmentu obwodnicy powiatowej na kierunku Kleszczewo, Paczkowo, Uzarkowo, Wierzonka, Owińska.

12. Tereny rozwojowe i obszary strategiczne.

W niniejszym opracowaniu wyznaczono tereny, które pozwalają w sposób jakościowy i ilościowy rozwijać strukturę przestrzenną miasta. Rozwój miasta i wielu wsi będzie dokonywał się zarówno na terenach już zagospodarowanych, gdzie uzupełniana będzie zabudowa na jeszcze wolnych parcelach, gdzie wymieniana będzie zabudowa o niskich standardach użytkowych i złej kondycji technicznej, a także prowadzona będzie rewaloryzacja, rehabilitacja i modernizacja zabudowy historycznej a także modernizacja wartościowej zabudowy współczesnej cechującej się dobrym stanem technicznym i

poziomem wyposażenia w infrastrukturę techniczną. Tereny te winny być jeszcze w lepszym stopniu wyposażone w infrastrukturę techniczną i społeczną, winny mieć zapewnione udoskonalone warunki obsługi komunikacyjnej, w tym parkowania samochodów.

Tereny rozwojowe dla miasta i gminy zastały wyznaczone w dotychczas obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego – planach ogólnych miasta i gminy i w wielu uchwalonych już zmianach do tych planów, a także wyznaczone są w sporządzanych obecnie zmianach planów. Analizując opracowania planistyczne należy stwierdzić, że wielkość wyznaczanych w nich terenów wystarcza na rozwój przestrzenny praktycznie wszystkich funkcji miasta i gminy. Chłonność tych terenów zapewnia możliwości rozwojowe w perspektywie 25 – 30 lat, a w zakresie mieszkalnictwa jeszcze dłużej.

W niniejszym opracowaniu przyjęto zasadniczo wszystkie te tereny, dodając w niewielkim stopniu nowe w celu porządkowania struktur przestrzennych i ewentualnie wykorzystania w większym stopniu układu komunikacyjnego i systemu infrastruktury technicznej.

Na rysunku studium, załącznik nr 2 określono zasięgi rozwojowe jednostek osadniczych – obszary zurbanizowane, które w całości stanowią podstawowe ich tereny rozwojowe. W ich ramach znajdują się tereny już zainwestowane i zagospodarowane, w których rozwój ilościowy możliwy jest tylko w niewielkim stopniu, ograniczony do wypełnienia wolnych parcel i placów (m.in. zabudowa o charakterze plombowym), przebudowy i rozbudowy istniejących obiektów, ale za to, w większym stopniu umożliwiając rozwój jakościowy poprzez poprawę jakości życia mieszkańców, a więc standardów zamieszkiwania, obsługi w zakresie infrastruktury społecznej i technicznej, poprawę jakości i wizerunku (estetyki) środowiska przyrodniczego i kulturowego. Niezwykle istotnymi w polityce przestrzennej Gminy są jednak nowe tereny rozwojowe, które wymagają dalszych działań planistycznych, a w dalszej kolejności znacznych środków organizacyjnych i finansowych w celu przygotowania ich do realizacji.

Na rysunku określono generalne przeznaczenie terenów rozwojowych (funkcje wiodące), które oznaczono w następujący sposób:

- MU – tereny intensywnej zabudowy mieszkaniowo-usługowej
- M1 – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej
- M2 - tereny ekstensywnej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej
- M3 – tereny ekstensywnej zabudowy rezydencjonalnej i „letniskowej”
- MG – tereny zabudowy mieszkaniowej z działalnością gospodarczą

- R1- intensywna, wielofunkcyjna zabudowa wiejska w obrębie zwartych jednostek osadniczych
- R2 – ekstensywna (rozproszona) zabudowa mieszkalno-gospodarcza (zagrodowa) poza obszarami zwartych jednostek osadniczych
- U – tereny usług
 - w tym:
 - UO – usługi oświaty
 - UZ – usługi zdrowia
 - UK – usługi kultury
 - US – usługi sportu
 - UT – usługi rekreacji, wypoczynku i turystyki
- G – tereny działalności gospodarczej (w tym przemysłu, baz i składów)
- ZP – tereny zieleni (parki, skwery, zieleńce)
- ZC – tereny cmentarzy
- ZD - tereny ogródków działkowych
- WZ – tereny urządzeń zaopatrzenia w wodę
- NO – tereny urządzeń odprowadzania i usuwania ścieków
- TL – tereny lotniska,
- KK - kolej
- EE – tereny urządzeń elektroenergetycznych
- KDK – droga krajowa

Tereny gruntów rolnych, łąk, lasów i wód oznaczono symbolami graficznymi .

Z uwagi na niemożność przewidzenia na etapie sporządzania studium wszystkich uwarunkowań i mogących niespodziewanie wystąpić potrzeb, w sytuacjach szczególnie uzasadnionych gmina dopuści w ograniczonym zakresie do zabudowy i zagospodarowania tereny, poza określonymi na rysunku studium pod warunkiem uwzględnienia znanych już i ewentualnie nowych uwarunkowań, szczególnie w aspekcie ochrony środowiska przyrodniczego, w tym ochronie gruntów rolnych i leśnych (ochrona gleb klasy III i wyższej). Inwestycje takie mogą obejmować obiekty i urządzenia służące ochronie środowiska przyrodniczego i ochronie zdrowia i życia mieszkańców gminy, w szczególności urządzenia infrastruktury technicznej, obiekty i placówki z zakresu usług zdrowia, oświaty, kultury, rekreacji, wypoczynku i turystyki, służące realizacji celów

publicznych. W jeszcze bardziej ograniczonym zakresie może być dopuszczona także zabudowa rezydencjonalna i gospodarcza poza zasięgami obszarów rozwojowych jednostek osadniczych, w szczególności dotyczy to wielkokubaturowej zabudowy służącej gospodarce rolnej, która winna być lokalizowana poza zwartymi, atrakcyjnymi układami przestrzennymi wsi. Lokalizacja inwestycji określonych powyżej może nastąpić jedynie drogą sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Istotnym w polityce przestrzennej gminy jest także określenie priorytetów realizacji zagospodarowania terenów rozwojowych pod kątem maksymalnych korzyści społecznych (interes publiczny). Można wyróżnić takie tereny – tereny strategiczne, w ramach, których realizacja inwestycji da największe efekty i zdynamizuje rozwój. Na terenach strategicznych realizowany będzie rozwój głównych funkcji gminy a więc budownictwo mieszkaniowe, działalność gospodarcza i usługi.

A. Miasto Swarzędz w układzie planistycznym.

Tereny rozwojowe miasta przekraczają granice administracyjne i obejmują grunty wsi Zalasewo i Jasin. Miasto w układzie planistycznym łącznie z terenami rozwojowymi stanowi w obszarze gminy wyróżniającą się jednostkę urbanistyczną - skoncentrowaną strefę zurbanizowaną. W tej sytuacji postuluje się uregulowanie w okresie perspektywy granic administracyjnych miasta zgodnie z rysunkiem studium. Przyczyni się to do sprawniejszego zarządzania i właściwego kształtowania rozwoju tego wielofunkcyjnego obszaru.

Tereny rozwojowe na cele zabudowy mieszkaniowej z usługami wyznaczone zostały w obszarze południowym jednostki miejskiej w kierunku wsi Garby na gruntach wsi Zalasewo i częściowo wsi Jasin. Tereny rozwojowe przeznaczone pod działalność gospodarczą wyznaczono na południe i północ od linii kolejowej – na gruntach wsi Jasin.

W zakresie działalności gospodarczej tereny na północ i południe od drogi nr 2 pomiędzy „planistycznym Swarzędzem” a wsią Paczkowo, we wsi Paczkowo i w Uzarzewie. Przewidywano też nowe tereny rozwojowe dla realizacji usług na rzecz turystyki, wypoczynku i rekreacji. Tereny te koncentrują się wokół planowanego zbiornika wodnego „Uzarzewo”, pomiędzy jeziorem Swarzędzkim, a planowanym zbiornikiem „Uzarzewo” oraz na terenach otaczających jez. Swarzędzkie w jego południowej części.

13. Standardy wykorzystania przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego.

Określenie standardów wykorzystania przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego służy zapewnieniu wysokiej jakości życia mieszkańców gminy, ochronie interesów publicznych oraz racjonalnej gospodarce finansowej Gminy. Standardy winny być elementem koordynującym (także kontrolnym) w bieżącej gospodarce przestrzennej, przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, programów branżowych, a także decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych bez planu. Standardy nie są ustaleniem przyjmowanym obligatoryjnie, wyrażają raczej wartości uśrednione i jako takie winny być dalej stosowane. Sprecyzowanie standardów (parametrów „brzegowych” warunków zabudowy i zagospodarowania terenu) winno być każdorazowo określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem określonych w studium uwarunkowań oraz rozpoznaniem pozostałych uwarunkowań planowanych przedsięwzięć (zagospodarowania).

W zagospodarowaniu przestrzeni miasta i terenów wiejskich należy dążyć do maksymalizacji efektów wynikających z prawidłowej lokalizacji poszczególnych funkcji, z uwagi na

- wykorzystanie istniejącego już zagospodarowania w szczególności istniejącej struktury przestrzennej, wartościowej substancji budowlanej, urządzenia terenu i wyposażenia go w infrastrukturę techniczną
- położenie względem układu komunikacyjnego
- położenie w atrakcyjnym krajobrazie i zdrowym środowisku
- dostępność infrastruktury technicznej
- wzajemne niekonfliktowe położenie funkcji mieszkaniowej i funkcji działalności gospodarczej
- wzajemnie dopełniające się położenie funkcji mieszkaniowej i usług
- możliwości lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych aktywizujących gospodarkę gminy, dających nowe miejsca pracy i przynoszące (w sposób pośredni) większe dochody gminie
- wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego dla celów rekreacji i wypoczynku mieszkańców gminy i ponadto środowiska kulturowego dla celów turystyki (cel gospodarczy)

Miasto i tereny wiejskie gminy Swarzędz są zagospodarowane w bardzo zróżnicowanych i różnorodnych formach przejawiających się lokalnie różnymi parametrami zagospodarowania.

Statystycznie obecnie zainwestowane tereny przypadające na jednego mieszkańca wynoszą ok. 441 m² co jest wielkością charakterystyczną dla wielu gmin w Polsce. Dla miasta Swarzędza wielkość ta jest niższa – ok. 180 m² co odpowiada standardom raczej średnich i dużych miast w związku z czym na terenie miasta należy zmierzać do „rozgęszczenia” zainwestowania i osiągnięcia wskaźników rzędu 240 – 260 m² powierzchni zainwestowanej na mieszkańca.

Obecna gęstość zaludnienia dla całej gminy wynosi ok. 348 osób/km² i prawie 34 osób/ha na terenie miasta. Gęstość zaludnienia gminy w związku z prognozami demograficznymi będzie rosła, zaś gęstość zaludnienia terenu miasta będzie ulegać dwojakim zmianom – naturalnym tendencjom jej powiększenia dzięki wzrostowi liczby ludności wynikających choćby z migracji i możliwości regulacji obniżającej ten wskaźnik poprzez powiększenie obszaru miasta i zagospodarowywanie nowych terenów rozwojowych.

Mimo, że nie określono w niniejszym opracowaniu precyzyjnych parametrów dotyczących intensywności zabudowy, tym niemniej można stwierdzić, że tereny zabudowane miasta w szczególności obszar staromiejski i tereny wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych oraz większe wiejskie jednostki osadnicze cechują się dość dużą intensywnością zabudowy. Także wielkość terenów cechujących się wysoką intensywnością zabudowy przekracza przeciętne standardy dla miast i gmin podobnej wielkości. Obecne standardy wykorzystania przestrzeni wskazywałyby na konieczność ograniczenia inwestycji o charakterze intensywnym na rzecz tych o charakterze ekstensywnym, ale w związku z ogólną sytuacją społeczno-gospodarczą interesem publicznym (ekonomicznym) Gminy, jest raczej realizacja zainwestowania o charakterze intensywnym wykorzystującą istniejącą infrastrukturę techniczną i układ komunikacyjny, w związku z czym należy dążyć do nie przekraczania obecnych standardów wykorzystania przestrzeni.

Miasto Swarzędz cechuje się w chwili dość dobrymi parametrami funkcjonalnymi, szczególnie w zakresie wyposażenia w infrastrukturę społeczną i techniczną. Pozostałe jednostki osadnicze z wyjątkiem tych, bezpośrednio sąsiadujących z miastem, w obu dziedzinach odstają od standardów miejskich. W obrębie miasta gorsze standardy funkcjonalne, w tym standardy zamieszkiwania występują na obszarze staromiejskim w historycznej zabudowie.

Na terenach historycznej zabudowy należy poprawić standardy funkcjonalne poprzez realizację programu renowacji i modernizacji zabudowy i zagospodarowania terenu (w tym „rozgęszczenie” zamieszkiwania, wprowadzenie funkcji usługowych w partery budynków, wymianę i modernizację infrastruktury technicznej, zapewnienie miejsc postojowych dla samochodów, oraz poprawę wizerunku estetycznego zabudowy).

Poprawa standardów funkcjonalnych nastąpi poprzez rozwój funkcji usługowych – kształtowanie centrów usługowych opisanych w poprzednim punkcie, oraz rozwój funkcji „wolnego czasu”.

Na terenach wiejskich niezbędna jest natomiast rozbudowa infrastruktury technicznej i systemu komunikacji, oraz poprawa wizerunku estetycznego zabudowy.

Dla nowych terenów rozwojowych należy bezwzględnie zapewnić pełną obsługę w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, zapewnić ład przestrzenny i harmonijny i atrakcyjny ich krajobraz. Wiele z terenów rozwojowych będzie obsługiwana w zakresie usług z terenów obecnie zagospodarowanych, ale w dalszej przyszłości należy zmierzać do realizacji funkcji usługowych zaspakajających „wyższe” potrzeby w ich ramach.

Szczególnie istotne są standardy zamieszkiwania i zagospodarowania, które można przełożyć na parametry działek i parametry zabudowy. W uchwale Rady miejskiej w Swarzędzu w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Swarzędz określono podstawowe parametry zabudowy i zagospodarowania terenów.

Działki budowlane powinny mieć powierzchnie o następujących wielkościach:

- a/ poza obszarami wyznaczonymi na rysunku studium w obszarze rolniczej przestrzeni produkcyjnej - nie mniej niż 1 ha,
- b/ na terenie wsi o elementarnym rozwoju i wsi położonych w sąsiedztwie najbardziej cennych przyrodniczo obszarów - 0,5 ha,
- c/ na terenach pozostałych wsi - 2 500 m², z wyjątkiem terenów wyznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (zorganizowaną),
- d/ na terenach zabudowy mieszkaniowej (zorganizowanej) należy przyjmować minimalne wielkości działek o powierzchni 600 m² dla budynków wolnostojących, 400 m² dla budynków bliźniaczych i 200 m² dla budynków szeregowych,
- e/ dla zabudowy mieszkaniowej o podwyższonych standardach (rezydencjonalnej) przewiduje się działki o wielkości powyżej 2000 m².

Obiekty mieszkalne i usługowe na terenach wiejskich oraz w historycznej części miasta winny posiadać dachy strome, o symetrycznych połaciach dachowych i ich nachyleniu pod kątem 30 - 45 stopni.

Formy budynków i ich wysokości należy harmonijnie wkomponować w krajobraz oraz otoczenie.

Zabudowę wielorodzinną lokalizować na wydzielonych działkach, w układach przestrzennych, tworzących kwartały urbanistyczne – na terenach śródmiejskich zabudowa winna stanowić zwarte pierzeje.

Na działkach budowlanych - niezależnie od przeznaczenia działki - zachować należy 50% powierzchni biologicznie czynnej w zabudowie ekstensywnej, 30 % w zabudowie intensywnej z wyjątkiem usług lokalizowanych w centralnych częściach miasta.

Maksymalna wysokość budynków nie powinna przekraczać:

1/ na wsi - dwóch kondygnacji nadziemnych (w tym poddasze użytkowe), z wyjątkiem usług, które mogą być wyższe o jedną kondygnację

2/ w mieście pięciu kondygnacji nadziemnych (w tym poddasze).

Obowiązujące obecnie, a sporządzone przed 1995 r., miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego tracą ważność z końcem 2001 roku. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym nie obliguje do sporządzania planów miejscowych dla całego obszaru miasta.

W niniejszym opracowaniu określono tereny, dla których miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sporządza się obowiązkowo na podstawie przepisów szczególnych, nie stwierdzono jednak okoliczności określonych ustawą, a więc zgodnie z art. 6 ust. 5 ze względu na istniejące uwarunkowania.

Zgodnie z art. 13. ust.1 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym miejscowy plan sporządza się obowiązkowo dla terenów, na których przewiduje się realizację lokalnych celów publicznych.

Opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy wykonać dla:

- 1/ terenów zorganizowanego budownictwa mieszkaniowego,
- 2/ terenów rozwoju przemysłu i rekreacji,
- 3/ terenów wskazanych na cele realizacji zadań publicznych,
- 4/ terenów, dla których należy opracować plany na podstawie przepisów szczególnych, a w tym tych, które wymagają zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze oraz na których wyznaczone zostaną drogi publiczne.

Wybrane tereny dla których należy wykonać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zaznaczono na rysunku studium, załącznik nr 1.

Gospodarka przestrzenna w mieście i gminie winna być prowadzona w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego; plany takie należy opracować (w miarę możliwości) dla obszarów wyróżnionych na rysunku studium.

W planach miejscowych winny być każdorazowo określone zasady podziału terenu, wydzielania nowych działek, minimalna wielkość wydzielanych działek, procent zabudowy działki, procentowy udział powierzchni zieleni w zagospodarowaniu działki oraz podstawowe parametry zabudowy i zasady obsługi technicznej.